

ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତି

ଗୁରୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତି

ଗୁରୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

ନବଯୁଗ ପ୍ରକାଶନ

କଟକର ଚିନ୍ତା, ଚିନ୍ତକ

ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତି

ଲେଖକ :

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ

ପ୍ରକାଶକ :

ନବଯୁଗ ପ୍ରକାଶନ

ବିଜୁବିହାରୀ ରୋଡ଼, କଟକ

ପ୍ରକାଶ ସମୟ : ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୯୪

ମୁଦ୍ରଣ :

ରବି ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ

କଟକ-୨

ମୂଲ୍ୟ : ଟାଣା ଛଅଟଙ୍କା

ବନ୍ଧା ଦଶଟଙ୍କା

ଭବିଷ୍ୟତର ସନ୍ଦେଶ

ଏହା ୩୪ ମାସ ତଳର ଲେଖା । ରତେମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିଶେଷ ଘଟଣା ହେଲା, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ରାଜସ୍ଥାନ, ଆଉ ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଲଢ଼ାଇ ଯାଇ ନିର୍ବାଚନ । କାଶ୍ମିର, ଧର୍ମକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ ଦି. କେ. ପି. ନେତୃତ୍ୱରେ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ବାଗୀ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଧର୍ମକୁ ଦେଖିଲେ । ସେଥିପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ସମେତ ଗୁଜରାଟ ଦି. କେ. ପି. ଶାସିତ ସରକାରକୁ ଭାଙ୍ଗି ଏକ ପାଠ ନିର୍ବାଚନର ସମ୍ମୁଖୀନ କଲେ । ସ୍ୱାଧୀନ ସେହି ଧର୍ମକୁ ଉଦ୍ଧାରଣ ଦି. କେ. ପି. ସଂଗ୍ରାମରେ ଠିକା ଦେଲା । ଦି. କେ. ପି. ନେତା ଅଭିଭାବ (୨୭, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୫୩) ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ତାହା ହେଉ ଏକ ଗଣତନ୍ତ୍ର; ଅର୍ଥାତ୍ ତା'ର ଧର୍ମ ସ୍ୱାଧୀନତା ନେଇ ଲେଖାଯିବ । ୧୯୫୩ ଡିସେମ୍ବର ୭ରେ, ସେହି ମସିହା ରାତି ୭ ଡିସେମ୍ବର ରାତିରେ ତାହା ଘଟିଲା ଉପରେ ଘଟଣା ଲେଖେ ତାହାର ଉପ ଦେଖେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ହେଲା, ସେହି ନିର୍ବାଚନ ହେଉଛି ଲେଖାଯାଇ ଦେଖା ଦେଖେ ଡିସେମ୍ବର ୭ ଡିସେମ୍ବର ମସିହାରେ ଏକ ଘୋଷଣା । ତେଣୁ ଘୋଷଣା ହେଲା, “ଆଜି ଖୁବ୍ ଲାଭପ୍ରାପ୍ତ, କିନ୍ତୁ ଲେଖାଯିବ ।” ସୁ.ପି.ର ପୁରାତନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଜି.ଏ.ସି. ଅବତାର କର କହଲେ ଯେ ଉକ୍ତ ଦି. କେ. ପି. ବା'ର ପୂର୍ବର ୨୨ଟି ଆସନରୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସ୍ଥାନ କମ୍ ପାଏ, ସେ ତାହା ଦି. କେ. ପି. ପ୍ରତି ଲେଖାଯିବ ଉପର ମତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତେ । ଅଭିଭାବ ଦି. କେ. ପି. ସହ ନେତାହେଲା, ଲେଖା ତା'ର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ନୀତିକୁ ନିଶ୍ଚୟ ସମର୍ଥନ ଦେବେ ।

କନ୍ତ ସେହି ବୁଦ୍ଧିଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତେ କାଳକ୍ରମେ ବ. ଦେ. ପି. ବୁଦ୍ଧିରେ ତାଙ୍କର ଶକ୍ତି ଦେଖିଲେ । ତା'ର ସେଇ ନିଜସ୍ବ ପ୍ରତ୍ୟାଶାକୁ କେହି, କାହା ଯେପରି ସହକାର କରୁ ନ କି ସାଧକ ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତା'ର ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଦେଖିଲେ । ଅବଶ୍ୟ, ଶୁଦ୍ଧମାନରେ ନେତେକ ସ୍ବାଧୀନ ସହାୟକ ହାତ ତା'ର ଶକ୍ତି

ସରକାର ଗଢ଼ିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀରେ ତାହା ସରକାର ଗଠନ କଲେ ମଧ୍ୟ ତା'ର କଥା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର । ସେଠି ବାବ୍ରୀ ମସ୍ଜିଦ୍ ଭଙ୍ଗା ସହଜ ତା'ର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଗୁଳୀ ସରକାର ଗଠନକରି ଏବେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ନୂଆକରି ଲୋଟ ହେଲା । ଅଳ୍ପଦିନ, ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତିର ମିଶ୍ରଣ ଯେ ଯୁଦ୍ଧଯୁକ୍ତ, ବାବ୍ରୀ ମସ୍ଜିଦ୍‌ର ଧ୍ବଂସ ସେ ଯଥାର୍ଥ, ଏବଂ ବି. ଜେ. ପି. ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଚର୍ମପତ୍ରା—ହିନ୍ଦୁ ଶକ୍ତି ଗଠନ ଯେ ଲେବଳ୍‌ଦ୍ବାରା ସମର୍ଥିତ—ଯାହାକି ବି. ଜେ. ପି. ଜନର ବିଜୟ ଦ୍ବାରା ଦଖଲବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ତାହା ଏବେ ଅନ୍ୟଥା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ।

ବି. ଜେ. ପି. ର ସେହି ପରାଜୟ କିନ୍ତୁ ସବୁ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଦଳଙ୍କ ମେଣ୍ଟ ଫଳରେ ଘଟି ନାହିଁ । ତାହା ହୋଇଛି ମୁଖ୍ୟତଃ ଜନସାଧାରଣ ସ୍ବତଃସ୍ପୃହୀ ଜାଗରଣ ଯୋଗୁଁ । ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଦଳମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଜଳ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚି ରହି । ତେଣୁ ବି. ଜେ. ପି. ବିରୋଧୀ ସେଟେ ଶକ୍ତିର ହେବାର ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି; କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଏ, ପ୍ରାର୍ଥୀ ଯେଉଁ ଦଳର ହେଲେକି, ଯିଏ ବି. ଜେ. ପି. କୁ ପରାସ୍ତ କରିପାରିବ ଲେକେ ସାଧାରଣତଃ ତାକୁ ସେଟେ ଦେଇଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସର ନୀତି ଯୋଗୁଁ ଲେକେ ତା'ର ବିରୋଧୀ ହେଲେ ବି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବକଲ୍ ନ ଦେଖି ସେମାନେ ବି. ଜେ. ପି. କୁ ପରାସ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସେହି କଂଗ୍ରେସକୁ ସେଟେ ଦେଇଛନ୍ତି । ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରେ ଏକ ବିଶେଷ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେଠି ଦଳିତ ହରିଜନ, ଅନ୍ୟ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତି ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ସ୍ବତଃସ୍ପୃହୀ ଅଘୋଷିତ ମିଳନ ଘଟିଛି । ମୁସଲମାନଙ୍କ ଭଳି, ଦଳିତ ହରିଜନ ଓ ଅନ୍ୟ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତି ମଧ୍ୟ ବି. ଜେ. ପି. ର ନୀତି, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଫଳରେ ଆତଙ୍କହସ୍ତ, ତାକୁ ହଟାଇବାପାଇଁ ଯିଏ ଯେହା ବାଟରେ ଆଗେଇଛନ୍ତି ।

ସେହି ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟବାହିକ ପ୍ରୟାସ ଫଳରେ ୧୯୯୧ ରେ ବାବ୍ରୀ ମସ୍ଜିଦ୍ ଭଙ୍ଗ ଥିଲା, ଏବେ ୧୯୯୩ରେ, ଅଉ କେବେ ଅଫତରେ ଘଟି ନଥିବା ଏକ ନୂତନ ଘଟଣା ଘଟିଛି । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ନାଥୁରାମ ଗଡ୍‌ସେର ଫାସିର ସ୍ମୃତି ଦିବସ ପାଳିତ ହୋଇଛି । ନାଥୁରାମର ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଗୌରବ ଗାନକରି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଦୁର୍ବାରୁ ନବସମ ସେବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ତାଙ୍କର ହତ୍ୟାକୁ ଗୌରବିତ 'ବଧ'ର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଛି । ସ୍ବରାଜ୍ୟରେ ଦେବତାମାନେ ଅସୁରଙ୍କୁ ବଧକରି, ପାପର ଭର ନିବାରଣ କଲେଇ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ହତ୍ୟା ଏକ ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଚିତ୍ତାଭିମୁଖ ପଡ଼ିବାରେ ଭାରତର ସବୁ ନ୍ୟାୟ ଅପରାଧ, କେତଳ ସିନ୍ଧୁ ନ୍ୟାୟ ପରାଧ ରହିଛି, ତେଣୁ ଅଖଣ୍ଡ ଭାରତ, ହିନ୍ଦୁ ଶକ୍ତି ଗଠନ କରି ସିନ୍ଧୁ ନ୍ୟାୟରେ କେବଳ ନାଥୁରାମର ଚିତ୍ତାଭିମୁଖ ବିସର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ତେଣୁ ବି. ନେ. ପି.ର ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରସ୍ତର ଓ ତା'ର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଏବେବି ସମସ୍ତ ମାଣ୍ଡାରେ ବଳବତ୍ତର ରହିଛି । ସେ ଶୁଦ୍ଧେ ନିର୍ବାଚନରେ ଧରା ପଡ଼ିଥିବା ତା'ର ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାକୁ କପରି ଭାଙ୍ଗିବ ବା ଦୂର କରବ । ପ୍ରଥମତଃ ତା'ର ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦ ପରିସ୍ପଷ୍ଟ । ଇହା ବ୍ରାହ୍ମଣ ବର୍ଣ୍ଣିଆ (ବ୍ୟବସାୟ)ଜୀବନ ଭାବେ ପରିଗଣିତ । ଦୃଢ଼ତ୍ବରେ ତାହା କପରି ଦଳିତ ହୁଏନନ ଓ ଅନ୍ୟ ଅନୁମତ ଜାତିକୁ ହାତ କରବ । ଫଳରେ ଲଙ୍କାରେ ହରିଶର ଭଳି ଏବେ ଏକ ନୂତନ ଜନପଦ ଦେଖାଯାଇଛି । ସେପକ୍ଷରେ ଯେ ତାରିଖ ବାବ୍ରୀ ମସଲିଦ ଧ୍ୟାନ ଦିବସ ପାଳନ ଉପଲକ୍ଷେ, ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ବି. ନେ. ପି. ସଭାରେ ରାମଜୀ ଫଟୋ ସହର ଅମ୍ବେଦକରଙ୍କ ଏକ ବିରାଟ ଫଟୋ ଥୋଇଛି । କାରଣ, ଅମ୍ବେଦକର ହେଲେ ଦଳିତ ହରିଜନଙ୍କର ନେତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉତ୍ତପାଦନ ଶୋଷ ବହୁ ହରିଜନଙ୍କୁ ନେଇ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବି. ନେ. ପି.ର ଏବର ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଲ ଯିଏ ଯଦି ବୌଦ୍ଧ ହୋଇ ନଥାନ୍ତେ ତେବେ ଦଳିତମାନେ ମୁସଲମାନ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତେ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଭାରତର ଓ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ସହ ଜଡ଼ିତ, ଅଥଚ ଠିକ୍ ସେହି ଡିସେମ୍ବର ୨ ତାରିଖ ହୋଇଛି ଅମ୍ବେଦକରଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ । ସେଦିନ ପଟନାରେ ସେହି ଉପଲକ୍ଷେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏକ ବିରାଟ ସଭାରେ ୮୫ ହଜାର ଦଳିତ ଲୋକ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଶପଥ ହେଲା—ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶସ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ରେଣ୍ଡରଙ୍କୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ରାମକୃଷ୍ଣ ଆଦି କାହାକୁ ଅବତାର ମାନିବେ ନାହିଁ, ବୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଅବତାର ନୁହନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ବିଧିବିଧାନ ଶ୍ରାବ ପିଣ୍ଡଦାନ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏମାନେ ଭଲଭଲ ଜାଣନ୍ତି, ବି.ନେ.ପି.ର ହଠାତ୍ ଦଳିତ ଓ ଅନ୍ୟ ଅନୁମତ ଜାତିଙ୍କପ୍ରତି ପ୍ରେମାତ୍ମକ ନିଜସ୍ବ ଧର୍ମପ୍ରସାରଣ ନୁହେଁ, ତାହା ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟସାଧନ ଦିଗରେ ଏକ ରାଜନୈତିକ ଅବଶ୍ୟକତା । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ବିହାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଲଲୁପ୍ରସାଦଙ୍କର ମନ୍ଦିରରେ ହରିଜନ ଧୁନିକ ନିହାଁଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିନ୍ତି, ଚାଲିଯାକେ ମଣ୍ଡଳ ମେଳନର ବିରୋଧରେ ଅସାହସିକ ସମର୍ଥନ ଦେଇଥିବା ଲୋକେ ଏବେ ସେହି ଅନ୍ୟ ଅନୁମତ ଜାତିଙ୍କଲଗି ସ୍ଥାନ ସଂରକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିପାଟୀ, ଏସବୁ ଧର୍ମର ତାତ୍ତ୍ବ ନୁହେଁ, ରାଜନୀତିର ଦାବା ।

, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପାଇବା ଲଗି ମନ୍ଦିରର ଅବଶ୍ୟକତା ଭଲ, ସେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମର୍ମ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ତା'ର ଅଲୋଚନା ତର୍କକାର । ସେଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏ ଲେଖା । କୌଣସି ଜାତି ଧର୍ମ ବା ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିଦ୍ରୋଷ ବା ଅପତ୍ତ ଆଚରଣ ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଲୋକଙ୍କ ଧର୍ମୀୟ

ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିପଦଜନକ ବିଷୟ । ତେଣୁ ଏଠାରେ ତା'ର ଉପରେ
 ଲୋଭ ଦୃଷ୍ଟିଭାବ, ତା' ବୋଲି, ମୁସଲମାନ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ପ୍ରତି ଆଖିବୁଜି
 ଦେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ହେଲେ ଆମ
 ଜନର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ହେବ । ଜନର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବ
 ସଦାସର୍ବଦା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବକୁ କେବଳ ଶୁଣାହୁଏ ଓ ବଳିଷ୍ଠ କରେ ।

କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦର ପ୍ରଚାରକ ସ୍ୱରୂପ ଜାତିଆଣ ମନୋଭାବ
 ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସେଥିପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବାକୁ ହେବ । ତାହା କେବଳ ଜାଣିତ
 ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ସଂଘର୍ଷ ଦିଗକୁ ଘେନି ନଯାଏ, ସେଥିରେ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ନାହିଁ,
 ତେଣୁ ଯିଏ ଯେଉଁ ଜାତି, ଧର୍ମ ଆଉ ବର୍ଣ୍ଣର ହେଉ ପରେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧର୍ମନିର-
 ପେକ୍ଷତାର ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେବ, ତା' ହିଁ ହେଉଛି ଗଣତନ୍ତ୍ରର ପଥ,
 ଜାତି, ଧର୍ମ ଓ ଗୋପସ୍ୱଳ ନିଶିଷ୍ଟ ହେଉଛି ତା'ର ଏକମାତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧ—ତାହା ହିଁ
 ମାନବତାର ବିକାଶ; ସାମ୍ୟ, ମିତ୍ରୀ, ପ୍ରାଣ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଅନ୍ତେଇର ସନ୍ତୋଷ ।

ସ୍ୱଚ୍ଛତରଣ ପତ୍ତନାୟକ

୩୦, ଡିସେମ୍ବର, ୧୯୯୩

ଦୁଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଦୁଇ ନୀତି, ଦୁଇ ପଥ

(୧)

ଏବେ ରାଜନୀତିରୁ ଧର୍ମକୁ ଅଲଗା କରିବା ନେଇ ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସେ ଦିଗରେ କିପରି ଆଇନ ହେବ, ତା'ର ରୂପରେଖ କ'ଣ ହେବ, ତାକୁ କିଏ କେମିତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବ,—ଇଏ ସବୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବିଷୟ । ପ୍ରଥମତଃ ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଜନୀତି ଓ ଧର୍ମ, ଅଲଗା ହେବା କେତେଦୂର ଯଥାର୍ଥ, ଦେଶର ସାମୁଦ୍ରିକ ସ୍ଵାଧୀନ ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ତା' କେତେ ଆବଶ୍ୟକ, ଆଗ ତା'ର ବିଚାର ଦରକାର । ସମସ୍ତ ବିଚାରକୁ ରାଜନୀତିର ଉତ୍ତରେ ଦେଖିବାକୁ ହେବ, ଅଭିଜ୍ଞତାର ଉତ୍ତରେ ଉତ୍ତରକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ, ନିଜର ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ମନୋରାଜ୍ୟ ସ୍ଵାଧୀନତାକୁ ପ୍ରଥମେ ପରିହାର କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଞ୍ଜିକାଳୀନ କାମନା ଓ ଉତ୍ତେଜନାର ଉତ୍ତର ଦେଇ କୌଣସି ଏକ ସଠିକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଉପନୀତ କରି ନିଜାଳେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ସ୍ଵାଧୀନତା ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ, ଧର୍ମ ବୋଲିଲେ କେବଳ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ତାହା ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ, ଶିଖ, ବୌଦ୍ଧ ଆଦି ସବୁ ଧର୍ମକୁ ଗ୍ରହଣ । ରାଜନୀତିରୁ ଧର୍ମ ଅଲଗା ହେବା ମାନେ, ଧର୍ମ ମାନେ ଏସବୁ ଅଲଗା ହେବେ । ତାକୁ ଧରି, ତାଙ୍କ ନାଁରେ ବା ତାଙ୍କର ଆଦରଣ ବା ଅଶୀର୍ବାଦ ତଳେ ରାଜନୀତି ଚାଲିବ ନାହିଁ ।

କେତେକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏହାର ଘୋର ବିରୋଧୀ, ସେଥିଲଗି ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥାନ୍ତି । କାରଣ, ସେମାନେ ସେହି ଧର୍ମକୁ ଧରି, ଧର୍ମ ନାମରେ ରାଜନୀତି କରନ୍ତି, ଲୋକଙ୍କର ଧର୍ମ ଓ ବିଶ୍ୱାସକୁ ନିଜର ରାଜନୈତିକ ଅସ୍ତ୍ର ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ତାହା ଯଦି ବଳ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ସେମାନେ ରାଜନୈତିକ ସଂଗ୍ରାମରେ ନିରସ୍ତ—ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇଯିବେ । ଷ୍ଟେଟ ଲଢ଼େଇ, କ୍ଷମତା ଦଖଲ ସଂଗ୍ରାମରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଟାଣିବା ଲାଗି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସହଜ ପଦ୍ଧତି ରହିବ ନାହିଁ । ଥରେ ଧର୍ମ-ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଲେ, ତେଣିକି ଲୋକେ ସେହି ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ପଥରେ ସ୍ୱତଃ ଗତିକରିବେ, ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଦେଶର ସମୁଦ୍ର ସ୍ୱାର୍ଥରୁ ଖସିଯିବ, ଏପରିକି ସେମାନେ ନିଜର ଶୋଷଣ ଆଉ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଦେଖିବା, ତା'ର ମୁକାବଲ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିବେ ନାହିଁ । ତାକୁ ନିଜର ଭାଗ୍ୟର ଲିଖନ କହୁ ସହଜରେ ମାନିନେବେ ।

ରାଜନୀତି ସହଜ ଧର୍ମକୁ ମିଶାଇଲେ ପରିଣାମ କି ରସାବହ ହୁଏ, ନିଜେ ଭରତ ତା'ର ଭୃତ୍ତଭେଗୀ । ଭରତ ଯଦି ଆଜି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ହୋଇଛି, ତା' ହୋଇଛି ସେହି ଧର୍ମର ଭିତ୍ତିରେ, ରାଜନୀତି ସହଜ ଧର୍ମର ମିଶ୍ରଣ ହେଉ । ତା'ର ଆବର୍ତ୍ତନ ଭିତରେ ଆମେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛୁ । ବାହାରେ ପାଳିସ୍ଥାନ ସହଜ ସଂଘର୍ଷ ଓ ଦେଶ ଭିତରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିବାଦର ମୂଳତେର ରହିଛି ସେଇଠି,— ରାଜନୀତି ସହଜ ଧର୍ମର ମିଶ୍ରଣରେ,—ଧର୍ମକୁ ରାଜନୀତିର ଅସ୍ତ୍ର କରିବାରେ । ସେ ଏପରି ଏକ ଅସ୍ତ୍ର, ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଯେତେ ଆଘାତ କରେ, ତା' ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ କରେ ନିଜକୁ ।

ସବୁ ଧର୍ମର ଭିତ୍ତିହେଲା ବିଶ୍ୱାସ, ଆଉ ରାଜନୀତିର ଭିତ୍ତିହେଲା ମତି । ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ମତି କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଗତ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଭିତରେ ମୌଳିକ ଫରକ ଏଇଠି । ବିଶ୍ୱାସ ନ ରହିଲେ କୌଣସି ଧର୍ମ ରହିବ ନାହିଁ, ସେମିତି ବିନା ମତିରେ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ଦେଶ ଗୁଲ ନପାରେ । ବିଶ୍ୱାସ ନିଜପାଇଁ ହେଲେବେଳେ ମତି ହେଲା ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ । ନିଜର ବିଶ୍ୱାସକୁ ଯେଉଁଠି ମତି ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦେବାର ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ମତି ଭାବରେ ଚଳାଇବାର ଚେଷ୍ଟା ହୁଏ ସେଇଠି ଦୁଇ ସଂଘର୍ଷ ଦେଖାଦିଏ । ସେମିତି, ରାଷ୍ଟ୍ର ମତି ଯେଉଁଠି ବ୍ୟକ୍ତିର ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରେ, ସେଠି ଅସନ୍ତୋଷ ଅନୈକ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

ସରତ ଶେଷରେ ତାହା ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । କାରଣ ସରତ ଗୋଟିଏ ନୁହେଁ, ବହୁଧର୍ମର ଦେଶ । ସେଠି ଗୋଟିଏ ଧର୍ମର ବ୍ୟାପ ସହ ସରଳମତି ହୁଏ, ତେବେ ସେହି ସରଳମତିରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଗଣତାତ୍ତ୍ୱିକ, ନାଗରୀକଅଧିକାର ଖଟା ଓ ଖଣ୍ଡିତ ହେବ, ଅନ୍ୟର ଧର୍ମବ୍ୟାପ ମଧ୍ୟ ପୀଡ଼ିତ ହେବ । ନାହିଁ ସହ, ସବୁ ଧର୍ମବ୍ୟାପକୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମାତ୍ର କରାଯାଏ, ତେବେ ସେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ତାହା ଆଦୌ ସୁଲିପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାକୁ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିବେ ।

କିଣେ ନିଜର ବ୍ୟାପ ଅନୁଯାୟୀ, ସମ ବା ଆତ୍ମାକୁ ତାଙ୍କବାରେ କାହାର ଆପଣେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କୁହାଯିବ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମବ୍ୟାପୀଙ୍କ ଲାଗି ଅଲଗା ଅଲଗା ନାଗରୀକ ମାତ୍ର ହେଉ, ଅଲଗା ଆଇନ କାନୁନ୍ ଗଢାଯାଉ ସେ ଶେଷରେ କଳହ, ବିଦ୍ରୋହ ଓ ସଂଘର୍ଷ ଆଦି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘୋଟି ଆସିବ, ସେଠି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଐକ୍ୟ ସହଜ ହେବ, ଅନୈକ୍ୟ ଏପରିକି ବିଭିନ୍ନ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରିବ । କୌଣସି ଏକ ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ ଗଣତାତ୍ତ୍ୱିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଲାଗି ଧର୍ମ ସରଳମତିର ଭିତ୍ତିହୋଇ ନ ପାରେ । ବିଭିନ୍ନ ରାଜାଧିନୀୟ କୌଣସି ସରଳମତିଙ୍କ ନୁହନ୍ତି, ପ୍ରଗତି ଧର୍ମ, ସ୍ୱୟଂ ଅନୁଗ୍ରାହୀ । ଯଥାର୍ଥରେ ସାବଧାନ ବାଣୀ ଶୁଣାଇ କହିଛନ୍ତି, “... ଯେଉଁ ଦେଶକୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବନ୍ଧନ ବାନ୍ଧିପାରେ ନାହିଁ, ଲୋକଙ୍କୁ ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ କରିବାର ଭିତ୍ତି ହେଲା ମୂଳତଃ ଧର୍ମ, ସେ ଦେଶ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ହୃଦୟର, ଯେଉଁ ଦେଶ ଧର୍ମକୁ ଧରି ବିଭେଦ ପୃଷ୍ଠି କରେ ସେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ହତଭାଗ୍ୟ । ମଣିଷ ବୋଲି ମଣିଷର ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟ, ତାକୁ ସରଳତାବେ ପ୍ରୀତିର ସହ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମରୂପ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଧର୍ମ, ସେହି ରୂପକୁ ପୀଡ଼ିତ କରେ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଶାନ୍ତି ରୂପି ସେ ଦେଶକୁ ବଞ୍ଚାଇ ପାରେ ।” (ହନ୍ସ ମୁସଲମାନ, ରାଜା ଶ୍ରୀରାମ, ଦ୍ୱାଦଶ ଶ୍ଳୋ, ପୃ. ୭୭୭) ଆଜି ଧର୍ମକୁ ଭିତ୍ତିକରି, ଧର୍ମର ବନ୍ଧନରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବିଶ୍ୱରେ ହନ୍ସ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଯେକୌଣସି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକୁ ଅନାଥ, ଦେଖିବ, ସେଠାରେ ପ୍ରଥମ ବଳ ହେଉଛି ଗଣତନ୍ତ୍ର । ସେଠି ଲୋକଙ୍କର ନାଗରୀକ ଅଧିକାର ଲୁଣ୍ଠିତ, ମାନବିକ ଅଧିକାର ଦଳିତ, ଏପରିକି କଳାକୁ କଳା ଓ ଧଳାକୁ ଧଳା କହିବାର ଅଧିକାରରୁ ଲୋକେ ବଞ୍ଚିତ ।

ତା’ର କାରଣ ଓ ପରିଣାମ ଦର୍ଶାଇ ବିଶ୍ୱ କବି ପୁଣି କହିଛନ୍ତି, “ଧର୍ମର ଆଦି ପ୍ରବର୍ତ୍ତକରଣ ଦେବତା ନାମରେ ମଣିଷକୁ ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ କରିବା ଲାଗି, ତାକୁ ଲୋଭ, ଦ୍ୱେଷ, ଅହଙ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଦିଗରେ ଉପଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ତା’

ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସୀ ସଂପ୍ରଦାୟ ସେହି ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ବାଣୀକୃତ ହେବକ ଭାବେ ବାବୁଳ ଓ ହଜୁରୀ କରନ୍ତି । ସେହି ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ମଣିଷକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଛନ୍ତି, ଯାହା ଏମିତି କି ବିଷୟକୁ ଦ୍ୱାରା ହୁଏ ନାହିଁ, ତାକୁ ମାରିଛନ୍ତି ପ୍ରାଣରେ, ମାନରେ, ବୁଦ୍ଧିରେ, ଶକ୍ତିରେ, ମଣିଷର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟକୁ ଛୁରାଣ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।”

ଏବର ଭାରତର ଜୀବନରେ ରାଜାନ୍ତନାଥଙ୍କ ସେହି ଉକ୍ତିର ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣିତ । ତା’ର ପ୍ରତିଫଳନ ଏକେଡ଼ର ସ୍ପଷ୍ଟ, ଶକ୍ତ ଓ ଯଥାସ୍ଥାୟୀକ ଯେ ତାକୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇଥିବା କା’ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଧର୍ମକୁ ତା’ର ନିଜର କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଟାଣିଆଣି, ତାକୁ ବାବୁଳ ଓ କଦର୍ଯ୍ୟ କରି ରାଜନୀତିର ଅସ୍ତ୍ର କରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ତା’ର ଫଳ କି ଭୟାନକ ହୁଏ ତାହା ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଚିନ୍ତାର ବାହାରେ । ପଦେ କଥାରେ କହିଲେ, ତାହା ମଣିଷକୁ ପଶୁରେ ପରିଣତ କରିଦେବ । ତା’ର କୌଣସି ହତାହତ ବିରୁଦ୍ଧ ଜନ ରହେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଭାରତ କେବଳ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ, ତା’ର ସେହି ଭ୍ରାତୃହତ୍ୟାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଏବେ ବି ଅବସାନ ଘଟେ ନାହିଁ । ସେହି ରକ୍ତର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଆଜି ବି ଛୁଟିବାରେ ଲାଗିଛି । ଯଦି ସେହି ଧର୍ମ-ରାଜନୀତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗିରହେ, ତା’ର କୌଣସି ପ୍ରତିକାର ନ ହୁଏ, ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଭାରତ ଯେ ଆଉ କେତେ ଖଣ୍ଡ ହେବ, ସୁଖି କେତେ ଯେ ରକ୍ତ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ବୋହୁବ ତାହା ଭବିଷ୍ୟେ ଛୁଦି ଯିବ ଉଚିତ ।

ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ, ଧର୍ମ ଉତ୍ତରେ ଦେଶର ବିଭଜନ ଦ୍ୱାରା ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିଛି । ତା’ର ଫଳ ଆମେ ଏବେବି ଭୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଯିଏ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଣୀ ସେହି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ବରଣ ଓ ସ୍ୱାଗତ କରିବାରେ ଭାଗିଦାର ନୁହନ୍ତି । ସେ ମୂଳରୁ ସେଥିପ୍ରତି ସତର୍କବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି, (*) “ମୁଁ ପରସ୍ପର ଭାବେଦେଖି ଧାରୁଛି,

(*) “—I see clearly that we are setting about this business the wrong way, we may not feel the full effect immediately, but I can see clearly that the future of independence gained at this price is going to be dark. I pray, the God may not keep me alive to witness it.”

(Mahatma : Life of Mohandas Karamchand Gandhi
P.G. Tendulkar Vol. 7 (1945-47)P-414)

ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟଦେଇ ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଣିବୁ, ତା'ର ଭବିଷ୍ୟତ ଅନ୍ଧକାର ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଉତ୍ତରୀନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନା, ତାହା ଦେଖିବା ପାଇଁ ସିଏ ମୋତେ ବନ୍ଧାଇ ନ ରଖନ୍ତୁ ।” (ଜୁନ ୧, ୧୯୪୭) ଉତ୍ତରୀନ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିଲେ ପୁଟୁରୁ, ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ତାଙ୍କୁ ଚରଦନ ଲାଗି ସଂସାରରୁ ହଟାଇ ଦେଇଛି । ତାହା ଭଲକରି ଜାଣେ ଗାନ୍ଧୀ ବସ୍ତ୍ର ରହସ୍ୟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଅନ୍ଧକାର,—ତାଙ୍କର ଅସ୍ତଗତ ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧୀ ତାଙ୍କର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ବରୁଦରେ ଲଢ଼ିଛନ୍ତି । ଆଜିର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଉତ୍ତେଜନା କାଳରେ, ଧର୍ମକୁ ଗୁଳିମାଡ଼ି ଅସ୍ତ୍ର କଲବେଳେ, ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ୱତଃ ମନକୁ ଆସି ଯାଆନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତା ପୁଟୁରୁ ଯେତେବେଳେ ଚରଦିରରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା, ପୁଟୁରୁ ପଟେ ପଞ୍ଜାବରେ ୫୦ ହଜାର ହିନ୍ଦୀ ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷାରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ସେତେବେଳେ ପଶ୍ଚିମପଟେ ବଙ୍ଗଳାରେ କେବଳ ଜଣେ ଲୋକ ଯୋଗୁଁ ଶାନ୍ତି ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି, ସେ ହେଲେ ଗାନ୍ଧୀ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ, ପାକିସ୍ତାନରୁ ହଜାର ହଜାର ଶରଣାର୍ଥୀ ପଳାଇ ଆସିବନ୍ତି, ଦିଲ୍ଲୀରେ ଶୁଣି ଉତ୍ତେଜନା ଓ ସଂଘର୍ଷ, ଦରଦା ଶାନ୍ତି ଶରଣାର୍ଥୀମାନେ, ମୁସଲମାନ ଘର ମସଜିଦ୍ ଦଖଲ କରି ରହିଛନ୍ତି, ସେଠି ମୁସ୍ଲିମ୍ ସ୍ଥାପନ କରି ତାକୁ ମନ୍ଦିରରେ ପରିଣତ କରିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧୀ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଆମରଣ ଅନଗନ ଜାନ୍ତୁଆସ ୧୩ ତାରିଖ, ୧୯୪୮ ।

ତାଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱ ହେଉଛି, ଉଚ୍ଚା ଯାଇଥିବା ଶ୍ୱାମୀ କୃତବିଚାର ଦରଦା ମରମତ ହେବ, ସେଠାକୁ ଯିବାରେ ଅବାଧ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିବ । ସେତେବେଳେ ମୁସଲମାନ ଘର, ମସଜିଦ୍ ଦଖଲ ହୋଇଛି ଓ ମନ୍ଦିରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ସେଠି ଅଣ ମୁସଲମାନମାନେ ହଟିଯିବେ । ଦଙ୍ଗା ପୁଟୁରୁ ଯିଏ ସେଠି ଥିଲେ ସେମାନେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିବେ, ତାଙ୍କପ୍ରତି ସବୁ ବାସନ୍ଦ କଟକଣା ଉଠିବ, ଯେଉଁମାନେ ପାକିସ୍ତାନକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବେ, ଯାଇ ପାରିବେ । ପାକିସ୍ତାନକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧ ୮୫ କୋଟି ଟଙ୍କା ଦେଇଦେବାକୁ ହେବ ।

ସେ ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ସରକାର ଯେତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀ ତାଙ୍କ ଅନଗନରୁ ଟଳିଲେ ନାହିଁ । ସେ କହୁଲେ, “ହିନ୍ଦୀ ଓ ପୁଲ୍ଲିସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମ ସ୍ଥାନର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ଗୋଟାଏ ନିୟମାବଳୀ କଥା, ତା' ପୁନରୁଦ୍ଧାର ନୁହେଁ, ତାକୁ ଲୋକମାନେ ନିଜେ କରିବା ଉଚିତ ।” ଏହାପରେ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଶିଖ ନେତାମାନେ ଆସି ଯେତେ ନିବେଦନ କଲେ

ମଧ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଟଳାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ, ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଠିକ୍ କଲେକ୍ଟର ନୁହେଁ, ଯେତେବେଳେ ନିଜେ ଶରଣାଧୀ ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସି କହିଲେ ଯେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘର ଓ ମସଜିଦ୍ ଗୁଡ଼ିକଦେବେ, ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଫେରାଇ ଆଣିବେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବାସନ୍ଦ କଟକଣା ଆଦି ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବେ କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଯାଇ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅନଶନ ଭଙ୍ଗ କଲେ—ଜାନୁଆରୀ ୧୮, ୧୯୪୮ରେ । ଅନଶନ ଭଙ୍ଗ ପରେ ସେ ଭଙ୍ଗା ଦରଦା ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । ସେଠି ସବୁ ଧର୍ମର ଲୋକେ ବିପୁଳ ସଂଖ୍ୟାରେ କେବଳ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କଲେ ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ସହିତ ଯାଇଥିବା ମାନ୍ ଓ ଶିଳ୍ପକୁ ମଧ୍ୟ ଦରଦା ଭିତରକୁ ଗୁଡ଼ିକଦେଲେ, ଯେଉଁଠି ମୁସଲମାନ ଧର୍ମରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ନିଷିଦ୍ଧ — ସେଠି ସେମାନେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ନିୟମ ଆପେ ଆପେ ଉଠିଗଲା । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ‘କନ୍ୟା’ ।

ନିଜ ଧର୍ମପ୍ରତି ଅଟଳଶ୍ରଦ୍ଧା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମପ୍ରତି ଗଭୀର ସମ୍ମାନର କାରଣ । ମୂଳରୁ ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର ନୀତି ହୋଇ ଆସିଛି । ସେ କହନ୍ତି, “ଆମେ ଆଦାମଙ୍କ କାଳରୁ ପ୍ରତିଶୋଧର ନିୟମ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସୁଛୁ । ଆଶାକାରୀ ଭାବେ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଛି ବୋଲି ଆମେ ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଜାଣୁ... । ...ଏପରିକି ଯଦି ତୁମ୍ଭଙ୍କରେ ମନ୍ଦର ଶକ୍ତି ଚୂରମାର ହୋଇଯାଏ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ମସଜିଦ୍ ଭୁଲିବି ନାହିଁ । ତଦ୍ୱାରା ତଥାକଥିତ ମତାନ୍ତରାଳର ବିଶ୍ୱାସ ଅପେକ୍ଷା ମୋର ବିଶ୍ୱାସର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ହିନ୍ଦୁମାନେ ମସଜିଦ୍ ଧ୍ୱଂସ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରିବାରେ ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ଦିରକୁ ଅପବିତ୍ର କରିନ୍ତି, ସେହି ମତାନ୍ତରାଳ ଭଲ ନିଜେ ମତାନ୍ତର ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାଦ୍ୱାରା, ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ବା ମନ୍ଦିର ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।” (୧୪ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୪୮) (*)

(*) The law of retaliation we have been trying since the days of Adam, and we know from experience that, it has failed hopelessly;... Even though thousand temples may be reduced to bits. I would not touch a single mosque and expect thus to prove superiority my faith to the so called faith of fanatics. Hindus will not defend their religion or their temples by seeking to destroy mosque and thus proving themselves as fanatical as the fanatics who have been discrediting temples (Young India).

ସ୍ୱାଧୀନତାର ପୁଷ୍ପକ୍ଷଣରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା ସଂଘର୍ଷ ଅଧିକ ଖବୁ ଓ ବ୍ୟାପକ ହେବାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସ୍ୱର ଆହୁରି କଠୋର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି— “ସେହିମାନେ ମସ୍‌ଜିଦକୁ ଅପବିତ୍ର କରିନ୍ତି ସେମାନେ ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି, ସୈତାନ । କାରଣ ମସ୍‌ଜିଦ, ମନ୍ଦିର ଓ ଗୀର୍ଜା ସବୁ ହେଉଛି ଉତ୍ତରଙ୍କ ନିବାସ । ମୁଁ ଏଠାକୁ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବାକୁ ଆସିଛି । ତମେ ବୋଧହୁଏ ହସିପାର, ଭବିଷ୍ୟର ଯେ ଯାହା ଘଟିଗଲା ସେଗୁଡ଼ିକ ଭଲ କଥା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ ଭାବେ କହୁଛି ତାହା ଅକାଟ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣେ ଯେ ମୁସଲମାନମାନେ ଏକ ମନ୍ଦିର ଅପବିତ୍ର କରିଛନ୍ତି, ମୁଁ ଶୋକାଭୁକ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ; ମୁଁ କ’ଣ ଗୋଟାଏ ମସ୍‌ଜିଦକୁ ଅପବିତ୍ର କରି ତା’ର ବଦଲ ନେବି ? ସେପରି କ୍ଷତି ସାଧନ ଦ୍ୱାରା ମନ୍ଦିର ନିପରି ବା ରକ୍ଷା ହୋଇପାରେ ବା ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ କପରି ବା ଲାଭବାନ ହେବ ?” (୧୪ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୪୭ ପାଟନା ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭାରେ) ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସେଇ ବାଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ମସ୍‌ଜିଦ ଭଙ୍ଗା ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ଏକ ରଣଧ୍ୱଜ ହୋଇଛି । ବାବରୀ ମସ୍‌ଜିଦ ପଛକୁ କାଣି ମଥୁରାର ମସ୍‌ଜିଦ ଭଙ୍ଗାର ଡାକ ପଡ଼ିଛି, ଆଉ କେତେକ ଭରତରେ ଡିନ ହଜାର ମସ୍‌ଜିଦ ଭଙ୍ଗିବାର ଦାବୀ ଉଠାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ତାହା ସବୁ ପୁର ମନ୍ଦିର ଉପରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି ।

ଏସବୁର ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରାଜନୈତିକ । ଧର୍ମ ମନ୍ଦିର ମସ୍‌ଜିଦ ଏସବୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ବା ଆବରଣ ମାତ୍ର । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଭବରେ

ଲକ୍ଷକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ ପଥରେ ଘେନି ଯିବା ହେଲା ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍. ଓ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ଠିକ୍ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ଗଠିତ । ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍. ତାକୁ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ବି. ଜେ. ପି, ବିଶ୍ୱ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା, ବନରଜ ଦଳ ଆଦି ସେହି ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍-ର ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ କ୍ୟାଡ଼ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍-ର ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ସର୍ବଲକ୍ଷ ଗୋଲଡ଼ୁଲକର ପ୍ରଥମରୁ ୧୯୩୮ରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ‘We or our Nationhood Defined’ ପୁସ୍ତକରେ ତାହା ପରିଷ୍କାର ଭାବେ ଜଣାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

“...ହିନ୍ଦୁ ସ୍ଥାନରେ, ଅଣହିନ୍ଦୁ ଲୋକଙ୍କୁ ହୁଏତ ନିଷ୍ପିତ ଭାବେ ହିନ୍ଦୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଓ ଭାଷା ପ୍ରଭୃତି କରିବାକୁ ହେବ, ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେବା ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ, ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଗୌରବ ଗାନ ଗୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ

କୌଣସି ଭାବ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ,— ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଏଇ ଦେଶ ଓ ତା'ର ଯୁଗ ଯୁଗର ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅସହନଶୀଳ ଅନୁଭୂତି ମନୋଭାବକୁ କେବଳ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ, ତା' ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ପ୍ରେମ ଓ ଭକ୍ତର ଆତ୍ମିକତା ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପଦେକଥାରେ କହିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶୀ ହେବା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହେବ କିମ୍ବା ସେମାନେ ଏ ଦେଶରେ ରହିପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସୁରୁସୁରି ହୃଦୟର ଅଧୀନସ୍ଥ ହୋଇ ରହିବେ କିଛି ଦାବା ନକରି, କୌଣସି ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ନଗ୍ରହ, କୌଣସି ବିଶେଷ ବ୍ୟବହାରର ପାଇବାର ଆଶାଛାଡ଼ି, —ଏପରିକି ନାଗରିକ, ଗୈରାଧିକ ଅଧିକାର ଦାବା ନକରି ।” (P. 27) *

ସେ ଏଇ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିଛନ୍ତି ଆସିଷ୍ଟ ଜର୍ମାନୀରୁ । ସେହି ତାହାରେ ଗଢ଼ିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଭାରତର ସଂସ୍କୃତିକୁ । ସେଇ ସୁପ୍ରକରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି “ଜର୍ମାନୀ ତା'ର ଜାତିର, ସଂସ୍କୃତିର ଶୁଦ୍ଧ ନିର୍ମଳତା ରକ୍ଷା ଦିଗରେ ଦେଶରୁ ସେମିଟିକ୍ (ସୁନିନ୍ଦ୍ର-ମାନଙ୍କୁ) ସାତକରି ଦୁନିଆକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରି ଦେଇଛି । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଜାତୀୟ ଗର୍ବ ଗୌରବ ସେଠାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଜର୍ମାନୀ ଜାତି ଦର୍ଶାଇ ଦେଇଛି, ଅଗରୁ ମୂଳ ଯାଏ ପୃଥକ ଜାତି ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଗୋଟାଏ କରି ଅଙ୍ଗୀଭୂତ କରିବା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସମ୍ଭବ । ତାହା ଶିଖି, ଉଦ୍ଧାର ଉପକୃତ ହେବାଦିଗରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଲାଗି ତା' ଏକ ଉତ୍ତମ ଉପଦେଶ ।” (ଉପରୋକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ପୃ-୫୨) **

(*) ...the non-Hindu people in Hindustan must either adopt the Hindu culture and language, must learn to respect and revere Hindu religion, must entertain no idea but glorification of the Hindu nation i.e. they must not only give up their attitude of intolerance and ingratitude towards this land and its age old traditions, but also cultivate the positive attitude of love and devotion instead, in one word they must cease to the foreigners or may stay in the country subordinated to Hindu nation, claiming nothing, demanding no privileges far less my preferential treatment, not even citizen's rights. (M.S Golwalkar, We our Nationhood Defined 1938, P-52)

** 'To keep the purity of the nation and its culture, Germany has showed the world by her purging the country of semitic races—the Jews. National pride at its highest has been manifested here. Germany has also shown how well-nigh impossible it is for races and culture, having difference going to the root, to be assimilated into one unified whole, good lesson for us in Hindustan to learn and profit by. (P. 2)

ଏହା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ଜଣାଇଦିଏ, ହୃଦୟରୁ ଗଠନରେ ଆସିଥିବା ଜର୍ମାଣ ହେଉଛି ସରକାର ଆଦର୍ଶ । ତାହା ଯେପରି ସେହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବା ଜନ୍ମମାନଙ୍କୁ ମାର, ହାଣି, ଚଢ଼ି, ଦମନ କରି, ସଫାକରି, ଜର୍ମାଣକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଜର୍ମାନ ପରିଣତ କରି ଦେଇଛି, ଏହି ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେହିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ । ଯେତେମାନେ ରହୁବେ ସେମାନେ କେବଳ ଦାସ ଭଳି ରହୁବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ହୃଦୟ ଗାନ୍ଧୀବାଦୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦକ୍ଷେପ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ସେହି ଆସିଥିବା ଜର୍ମାନର “ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା”ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଗୁଳିତ ।

ଠିକ୍ ଏଇ ମତବାଦକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପ୍ରତି ପଦେ ପଦେ ପ୍ରତିହତ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀବାଦୀଙ୍କ ସହଜ ଲାଗି ତାଙ୍କର ଶେଷ ଅନଶନ ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭାରେ ୧୪ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୪୮ରେ ସ୍ୱରୁଦ୍ଧ ଦେଇଥିଲେ,—

“ମୋର କଶୋର ଜୀବନର ଆରମ୍ଭରେ ରାଜନୀତି ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣିବା ଅଗରୁ ମୁଁ ହୃଦୟର ଗାନ୍ଧୀବାଦୀଙ୍କ ସହଜର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲି । ମୋର ଜୀବନର ସାତୁ କାଳରେ ମୋର ସେଇ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ ସେ ସାର୍ବତ୍ରିକ ହୋଇଛି, ତାହା ଅନୁଭବ କଲେ ମୁଁ ପିଲାଙ୍କ ଭଳି ଡେଇଁ ପଡ଼ିବି... ସେତେବେଳେ ଆମେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାଧୀନ ପାଇବା । ଯଦିଓ ଆଇନତଃ ଓ ଗୌରୋଲିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମର ଦୁଇଟି ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେତେବେଳେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ କେହି ଭାବିବ ନାହିଁ ସେ ଆମେ ଦୁଇଟି ଅଲଗା ଅଲଗା ରାଷ୍ଟ୍ର... ସେହି ସ୍ୱର୍ଗ ରାଜ୍ୟରେ, ତାହା ଇନ୍ଦିଆନରେ ହେଉ ବା ପାକିସ୍ତାନରେ ହେଉ, ସେଠି କେହି ନିଃସ୍ୱ କ ଭାଷା କମ୍ପାନୀ କେହି ବଡ଼ ବା ସାନ, କେହି କୋଟିପତି ମାଲିକ ବା ଅର୍ଦ୍ଧାହାଣ୍ଡ କର୍ମଚାରୀ ହୋଇ ରହୁବେ ନାହିଁ । ସେଠି ସ୍ୱରୂପ ପାଇଲା ଭଳି ନାଶ୍ଟମାନେ ସମାନମଣିଦାର ଅଧିକାରୀ ହେବେ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ରହିବ ନାହିଁ । ସବୁ (ଧର୍ମ) ବିଶ୍ୱାସ ସମାନ ସମସ୍ତା ଲଭ କରିବ ।

“ମୋର ଆଶା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଯିଏ ମୋତେ ଶୁଣିଛି, ମୋର ଏଇ କେତେ ଧାଡ଼ି ପଡ଼ିଛି... ମୋତେ ଶ୍ରମା କରିବ... ଯଦି ମୁଁ ବିଚାରରେ

ନିଜକୁ ଲମ୍ବେଇ ଦେଇ, ଝରରେ ଉଠୁନ ଟାଣି ସେହି ପ୍ରାଣପ୍ରଦାୟିନୀ ରୋଗି
କରଣ ସେବନ କରି, ମୋର କାମନା ପୁରଣର ପରମାନନ୍ଦ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ
ଭସାଇ ଦିଏ ।” [ଦିଲ୍ଲୀ ପ୍ରାର୍ଥନାସଭା ୧୪ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୪୮] (୫)

ଏହାହିଁ ଥିଲା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଦେଶର ବିଭଜନ ଘଟିଲେ ବି,
ତୁଇ ଗଛର ଲେକଙ୍କର ବାସ୍ତବ ଜୀବନରୁ ସେଇ ବିଭଜନର ଚିହ୍ନକୁ ଚିରଦିନ
ଲଗି ପୋଛି ଦେବା, ଅଉ ସେହି ଜୀବନକୁ ଏପରି ବାସ୍ତବ କରି ଦେବା ଯେଉଁଠି
ଧନ ଓ ନିର୍ଜନର ପାର୍ଥକ୍ୟ ବା ବିଭଜନର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ପୋଛି ହୋଇଯିବ ।
ଧର୍ମ ଓ ଧନ ଦିଗରୁ ଦେଶ ଦେଶ ଓ ଲୋକ ଲୋକ ଭିତରେ ବିଭଜନର
ବିପଦକୁ ଦୂରକରିବା ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ନୂତନ ଅବସ୍ଥାରେ । ତାହା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର
ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଫାସିଷ୍ଟ ହିଟଲର ଆଦର୍ଶର ପ୍ରାବକ, ତା’ର କାତିଗତ
ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ଏକଛନ୍ଦ ଶାସନରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ଓ ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ସାମ୍ୟ
ପ୍ରେମ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଭାବକୁ ଲୋପ କରିବାରେ ବଢ଼ପରିକର, ଏବଂ ଆଜି ତା’ର ସେହି
ହୁଂସା ହିତ୍ୟା ସଫର୍ପର ମାର୍ଗରେ ଅଗ୍ରସର, ସେମାନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସେହି

(*) Before I know anything about politics in my early youth, I dreamt the dream of communal unity of the heart. I shall jump in the evening of my life, like a child, to feel that the dream has been realised in this lifeThen we shall have the real swaraj. Then though legally and geographically we may still be two states...In such paradise where it is in the Union or Palistan, there will be neithes paupes, nor beggars nor high no low, neither millionaire nor half-starved employees...There will be same respect for women as vouchasafed to men...no untouchbility...equal respect for all faith—I hope that every one who listens to me or reads these lines, will forgive me—. If streached on my bed and basking in the such inhaling the life giving sunshine, I alow myself to indulge in this ecstay—.

(at the prayer meeting during Gandhiji's last fast for
communal harmony-- Delhi January 14, 1948).

ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଐକ୍ୟ, ସାମ୍ୟ ଓ ମାନବିକତାର ଆହ୍ୱାନରେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । କାରଣ, ତାଙ୍କର ସେହି ଦୁଇ ମତ, ଦୁଇ ଚିନ୍ତା, ଦୁଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଉ ଦୁଇ ପଥ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରାମାଣ୍ୟ ସାଲିସର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ସେ ଆହ୍ୱାନ ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଥିବ । ତାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଦେଖି ନାହିଁ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ଚରଦିନ ଲାଗି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କରି ଦେଇଛି । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପସ୍ଥେତି ଆହ୍ୱାନର ଠିକ୍ ୧୭ ଦିନ ତାଙ୍କର ହତ୍ୟା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସେହି ହତ୍ୟା କ'ଣ ଧର୍ମ-ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ରାଜନୀତିର ମିଶ୍ରଣର ଫଳ ନୁହେଁ ? ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧନୀ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପାର୍ଥକ୍ୟର ଦୃଶ୍ୟକରଣ କ'ଣ ରାଜନୀତିର ବାହାରେ ? ସେହି ହତ୍ୟାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କର୍ତ୍ତା ଓ ସଦ୍ୟ କାରଣ କ'ଣ ସେହି ଧର୍ମ-ରାଜନୀତିରୁ ଉଦ୍ଭବ ନୁହେଁ ? ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତିର ସେହିପରି ପରମ୍ପରା ଲାଗିଥିଲା ଓ ବଢୁଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ'ଣ ସେହି ଅବସ୍ଥାର ସୁନାବୁଦ୍ଧିକୁ କେବେ ଶୋଧି ଯାଇପାରେ ? ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ସେହି ଧର୍ମଶତା ଓ ରାଜନୀତିର ପରମ୍ପରା କ'ଣ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା, ସଂଘର୍ଷକୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ କରି ନାହିଁ ? ବାବସା ମସ୍ଜିଦର ଧ୍ୱଂସ କ'ଣ ତା'ର ଯୋଜନାବଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ନୁହେଁ ? ସେହି ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତିର ମିଶ୍ରଣର ଫଳ କ'ଣ ଆଜି ହିନ୍ଦୁ-ସ୍ୱାଧୀନତା ଧ୍ୱଂସ କରି ନେଇ ନାହିଁ ?

,

ସେ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ହତ୍ୟା ଭାରତ ବକ୍ଷରେ ଯେଉଁ କ୍ଷତ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା, ଆଜି ତାହା ବାବସା ମସ୍ଜିଦ ଘଟଣାଦ୍ୱାରା ଆହୁରି ବଞ୍ଚାନ୍ତି, ବିରସ୍ତ ଆଉ ବସନ୍ତକ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସେ ଦିନର ସେହି ହତ୍ୟା ଭାରତର ଐକ୍ୟ, ସଂହତି, ପରମ୍ପରା ଓ ତା'ର ଉଦ୍ଧାରର ଘାତକ ଭାବେ ଦେଖା ଦେଇଛି । ଜାତିର ସେହି ପିତାଙ୍କ ହତ୍ୟା, ଆଜି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନର ହତ୍ୟା ଓ ତା'ର ଅଭିନବ ଶାସନ ଦିନରେ । ତାହାକୁ ଯେଉଁ ଆଖ୍ୟା ଦେଲେବି ତାହା ଥିଲା ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ ପଦ୍ଧତି । ଜନ୍ମ ବାବସା ମସ୍ଜିଦର ଧ୍ୱଂସ, ବେଶ ପ୍ରକାଶରେ, ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଭାବେ, ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାର, ସଙ୍ଗଠନ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଭିଯାନ ଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହୋଇଛି । ସେଥିଲାଗି ପୌରାଣିକ ରଥଯାତ୍ରାଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କରି, ଭି. ଭି. ଓ. ଟେବ୍ ଓ କ୍ୟାପେଟ୍ ଆଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଧୁନିକ ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ ମେଡ଼ିଆ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି, ଆଉ ତାହା ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଛି, ବି. ଜେ. ପି. ସରକାରୀ ଦଳର ସାହାଯ୍ୟରେ, ଖୋଦ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍, ପୁଲିସବାହୁନୀ

ସମ୍ମୁଖରେ । ବାବର ମସ୍ଜିଦ ଶାଫିବାରେ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନେ କେବଳ ଗର୍ବିତ ନୁହନ୍ତି, ତାକୁ ଭିତ୍ତିକରି (Referendum) ନିଷ୍ପତ୍ତିମୂଳକ ଗଣଭୋଟ ଦାବୀ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଦିନେ ଅଯୋଧ୍ୟା-ବାଗ୍ରୀ ମସ୍ଜିଦ ରାମଜନ୍ମଭୂମି ଥିଲା—ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଦୁଇ ଧର୍ମର ମିଳନର ସ୍ଥଳ । ସେହି ମିଳନ ରୂପ ନେଇଥିଲା ଦୁଇ ସଂପ୍ରଦାୟର ସହଯୋଗ ରକ୍ତରେ ରଞ୍ଜିତ ସଂଗ୍ରାମ ଭିତରେ ତାହା ଥିଲା ଭରତର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଏକ ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ ପଦକ୍ଷେପର ସଙ୍କେତ । ଆଉ ଆଜି ଠିକ୍ ସେହି ସ୍ଥାନ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ହିଂସା, ଦ୍ବେଷ ଓ ସଂଘର୍ଷର ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ । ଯେଉଁ ମସ୍ଜିଦର ନିର୍ମାତା ବାବର ସହନଶୀଳତାର ତାଙ୍କ ଦମ୍ଭନ୍ତି, ଯେଉଁଠି ପରମ ରାମଭକ୍ତ ସନ୍ଥ ଗୁଲସୀ ଦାସ ମସ୍ଜିଦକୁ ନିଜର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ କରନ୍ତି, ଆଜି ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ହୁଏ ଧର୍ମରତ ବିବାଦ, ସାମାଜିକ ଅସ୍ଥିରତା ଓ ରାଜନୈତିକ ଅନେକ୍ୟର ଆଧାର । ଏବେ ସେଇଠୁ ଆସେ ଭାରତୀୟ ଐକ୍ୟର ଧୂସରାସ୍ତ ଅନ୍ଧାନ ।

ଅଥଚ ଏକଦା ସେଇ ସ୍ଥାନଟି ଥିଲା ଭରତର ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ ସଂଗ୍ରାମର ଏକ ଦାଟି । ସେଇଠି ପଡ଼ିଥିଲା ୧୮୫୭ରେ ଭାରତର ପ୍ରଥମ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସେନାମାଳ ରୁଦ୍ଧଣୀ । ମୁସଲମାନ ସୈନ୍ୟମାନେ ମସ୍ଜିଦ ଭିତରେ ପାର୍ଥନା କଲବେଳେ, ହିନ୍ଦୁ ସୈନ୍ୟମାନେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ ମସ୍ଜିଦର ବାହାର ବେଢ଼ାରେ ନିର୍ମିତ ରାମ ଚଉତରାରେ । ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଐକ୍ୟର ଏକ ଅଲଗା ନିଦର୍ଶନା ତା'ର ଅନ୍ଧାନ ସୁଦୂର ପରିସରକୁ ଇଂରେଜ ରାଜ ଭଲକରି ରୁହେ । ଶେଷରେ ତାହା ସେଇ ସଂପ୍ରଦାୟର ଦୁଇଧର୍ମିଗୁରୁ ମୌଲାନା ମିର୍ତ୍ତାସଲ ଏବଂ ମହମ୍ମଦ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଭିତ୍ତିକ୍ତୁ ସେଇଠି ଆସୀଷତ୍ବରେ ଝୁଲିଯିବ, ତଦ୍ବାସ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସାଧନ କରେ, ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ତା'ର ପ୍ରମାଣ ନୁହେଁ ?

ସେଇ ଦୁଇ ଅମର ଶସ୍ତ୍ରରଞ୍ଜର ମହାନ ଐକ୍ୟର ଅନ୍ଧାନ, ତାଙ୍କର ସେହି ଅମ୍ଳାନ ସ୍ବୃତର ନିତ୍ୟ ନିନାଦିତ ବାଉଁଶିଆ ଆଉ ତାଙ୍କର ସେହି ଆତ୍ମ ଉତ୍ସର୍ଗ ଚର ଜ୍ବଳନ୍ତି ଇଙ୍ଗିତ କ'ଣ ବର୍ତ୍ତମାନର ବଶ୍ୟରଞ୍ଜ ଦ୍ବାସ ପ୍ରତ୍ୟାଶାମାନ ହେବ ?

ସେଠି ବାଗ୍ରୀ ମସ୍ଜିଦର ନିର୍ମାଣ ହୁଏ ଖ୍ରୀ: ୧୫୮୮ରେ । ସନ୍ଥ ଗୁଲସୀ ଦାସ, ତାଙ୍କର ରାମଚରଣ ମାନସ ରଚନା କରନ୍ତି, ତା'ର ମାତ୍ର ପରାଶ ବର୍ଷ ପରେ ୧୫୭୫ରେ । ସେ ଯେପରି ପରମ ରାମଭକ୍ତ ସେଇପରି ତରମ ନିର୍ଭୀକ;

କାହାକୁ ଖାଦିର କରିବା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ଏପରିକି ଆକବର ଭଳି ମହାପ୍ରଭାପୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିମନ୍ତେକୁ ସେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଦିଅନ୍ତି । କହନ୍ତି ସେ ରାମଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହାର ଦରବାରକୁ ସେ ଯିବାର ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ଭୁଲ୍‌ସୀ ଦାସ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଲୋକ । ବାବର ଯଦି ଯେଠି ରାମ ମନ୍ଦିର ଭଙ୍ଗି, ତା' ସ୍ଥାନରେ ମସଜିଦ୍ ଗଢ଼ି ଥାଆନ୍ତେ, ତାହା ଭୁଲ୍‌ସୀଙ୍କ ଲାଗି ସବୁଠୁ ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ସେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତେ, ମେ କେବେହେଲେ ସେଇ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ ନକରି ନୁହେଁ ରହୁଥାନ୍ତି ନଥାନ୍ତେ । ଓଲଟି ସେ କିପରି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ଦ୍ଦୀଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି, ତା'ର ସ୍ମୃତି ନାହିଁ ତାଙ୍କର ଲେଖାରୁ ମିଳେ । ମତ ଜାତିର ଲୋକ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ କାଶୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଦ୍ଵାରା ହତପୀଡ଼ିତ ଓ ଅନ୍ଧା ପରିହାସର ପାତ୍ର ହୋଇଛନ୍ତି । ଶବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ ହୋଇଛି ମସ୍ତକ ।

ତାଙ୍କର ଦୋହା କହେ,—“ଧୂତ କହୋ ଅବଧୂତ କହୋ, ଶକ୍ତ କହୋ ଜାହାର କହୋ, କୁଚ୍ କହୋ କି ବେଟି ସେ ବେଟା ନା ବେସ୍ତାଘବ, କାହା କି ଜାତ ବରାଦ ନ ଲାଇନୁ ଭୁଲ୍‌ସୀ ଶରନ ଗୁଲ୍‌ମ ହେଁ ରାମକା, ଯାକୋ ରୁଚି ସେ ଖାଏ କୁଚ୍, ବଡ଼ ମାଙ୍ଗକେ ଖାଇବୋ, ମସ୍ତକି ମୈ ଶୋଇବ; ଲାଇବ କୋ କେ ନା ଦଇବ କୋ ଦୋରୁ ।” “ମୋତେ ଠକ କୁହ, ଚୈରାଗୀ କୁହ, ଶକ୍ତ କୁହ ବା ତନ୍ତ୍ରୀ (ସୁଲ୍‌ମାନ) କୁହ, ମୋର ସୁଅ ନାହିଁ କା ଝିଅକୁ ବାହା ଦେଇ, ଜାତି ନେବାକୁ, ଭୁଲ୍‌ସୀ ରାମର ଦାସ ଭାବେ ପରିଚିତ, ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ଯେମିତି ତାକୁ ପଛେ, ସିଏ ଭିକାରୀ ବସ୍ତ୍ର ମସଜିଦ୍‌ରେ ଶୁଏ, ତା'ର କାହାକୁ କିଛି ଦେବାର ନାହିଁ କି ନେବାର ନାହିଁ”—ଇଏ ହେଲ ଭୁଲ୍‌ସୀ ଦାସ—ରାମଭକ୍ତର ମସ୍ତକ ଆଶ୍ରା -ଜୀବନ ।

ତେଣେ ବାବରଙ୍କ ପ୍ରତି ମନ୍ଦର ଭଙ୍ଗାର ଅଭିଯୋଗ ଆଶ୍ଵେଷ କରାଯାଏ, ସେ ଦିଗରେ ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେଁ, ଭରଖାସ୍ ସର୍ମି ସସ୍ତ୍ରୀର ଅବସମ୍ପଦା ପୁରୋଧା ସ୍ଵୟଂ ସାଇବାବା କ'ଣ କହନ୍ତି ଶୁଣାଯାଉ—

“ପ୍ରାର୍ଥନା ସୁଗରୁ ଭରତ ସେବାର ମାର୍ଗ ଧରି ଆସିଛି । ତାହା କେବଳ ଭରଖାସ୍ଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମୁଖ ନୁହେଁ ।” ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ବାବର ଦିନେ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ହୁମାୟୁନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସିଂହାସନ ଆଶ୍ଵେଷ କାଳରେ ଲେଖିଥିଲେ—

“ଭରତ ଏକ ଦେଶ ଯିଏ କି ଭରଦାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତା'ର ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତି ଯୋଗୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସିଏ ଏକ ମହାନୁଭବ ଦେଶ, ତା' ସବୁ ବିଶ୍ଵାସର ଲୋକଙ୍କୁ ଆଶ୍ଵସ୍ ଦେଇଛି । ଭରଖାସ୍ ସସ୍ତ୍ରୀ ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଅଦ୍ଭୁତ ସସ୍ତ୍ରୀ । ତାହା କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ କାଳରୁ ଭରଖାସ୍‌ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପାଳିତ ଓ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇ

ଆସୁଛି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସର ଏପରି ସଫ୍ୟାସୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ନାହିଁ । ତମର ବଡ଼ଭାଗ୍ୟ ସେ ତମେ ଏପରି ଏକ ଦେଶର ସମ୍ରାଟ ହେବାକୁ ଯାଉଛ । ତମ ପ୍ରତି ଏପରି ଆଶୀର୍ବାଦ ହେଉ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ତମକୁ କୃତଜ୍ଞହେବାକୁ ହେବ । ଭରତୀୟ ଧର୍ମର ଆତ୍ମର ବ୍ୟବହାର ଉପରେ କୌଣସି କଟକଣା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଭରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯିବ ନାହିଁ । ଜଣେ ଶାସକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବ, ଭାରତର ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପରାମର୍ଶ କରିବ । ତମେ ଯଦି ଏ ପଥ ଅନୁସରଣ ନକରି ସଫଳତାରେ ପହଞ୍ଚିବ ।”

ଏହାସ୍ଥଳ ବାବରଙ୍କ ଲିଖିତ ସାବଧାନବାଣୀ । ବାବର ଲେଖିଥିଲେ, ଭରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ସେ ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି ଯେ ସେବା, ତ୍ୟାଗ, ଧର୍ମ ଓ ପ୍ରେମ ହେଉଛି ଏହି ସଂସ୍କୃତିର ମୂଖ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ।” [ସାଲ ସଙ୍ଗଠନର ୫ମ ବର୍ଷ ସନ୍ମିଳନରେ ସାଲବାବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଭାଷଣରୁ ଉଦ୍ଧୃତ, “ସନାତନ ସାରସ” ୩୩ ଭାଗ, ୧୨ଶ ସଂଖ୍ୟା ଡିସେମ୍ବର ୧୯୯୧ - ପୃ: ୩୨/୩୩] (୫)

(*) “From the earliest time, Bharat has held forth this path of service. This is not intended for Bharatiyas alone. Once the Moghul emperor Babar wrote a letter to his son, Humayun, when he ascended the throne. “Bharat is a country noted for its adoration of God. It is a man-ni-mons nation which gave asylum to people of all faiths. Bharatiyas culture is a wonderful one. It has been nourished and cherished by Bharatiya from times immemorial. No other faith has such an all-encompassing outlook. It is your great fortune that you are becoming the ruler of such a nation. You must be grateful all your life to God for conferring such a blessing on you. You should not impose any restrictions on the religious practices of the Bharatiyas. Do not go against Bharatiya culture. Do your duty (as a ruler). When you want to take any vital decision consult all the great scholars of Bharat. If you do not follow this path, you will come to ruin. “Such was the warning of Babar wrote that Bharatiya culture was based on equal respect for all religions. He also said that service, sacrifice, Dharma and love are the vital limbs of this culture.”

(Sanathans S-rathi- Vol. 33 No. 12 December, 1990.)

ପୁଅକୁ ଏଇପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉଥିବା ଲୋକ ପୁଣି କ'ଣ ନିଜେ ମନ୍ଦର ଧ୍ୟାନ କରେ ।

ଯାହେଉ ସେଇଦିନୁ ୧୯୪୧ ଡିସେମ୍ବର ୨୨ ତାରିଖ ଯାଏ, ମସ୍ତକିଦ ମସ୍ତକିଦ ଭଳି ରହୁଛି । ସେଠି କୌଣସି ରାମମୁର୍ତ୍ତି ବା ମନ୍ଦିରର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ଡିସେମ୍ବର ୨୩ ତାରିଖ ସକାଳେ, ରାମଙ୍କ ମୁର୍ତ୍ତି ଦେଖାଦିଏ । ମସ୍ତକିଦ ମନ୍ଦିର ହୋଇଯାଏ । ସେଇ ୨୩ ତାରିଖ ସକାଳେ । କନେଷ୍ଟବଲ ମଇପ୍ରସାଦ ଓ ଏସ୍. ଆଇ. ରାମ ଦୁବେ, ଅଯୋଧ୍ୟା ଥାନାରେ ଏସ୍. ଆଇ. ଆର୍. ଦୟାନ୍ତ ସେ ପୁଷ୍ପଦଳ ରାତିରେ ଦଳେ ଲୋକ ମସ୍ତକିଦ ଡାକକ ଶ୍ରୀ ଗୋପନରେ ପଶି ସେଠି ରାମମୁର୍ତ୍ତି ଥୋଇଛନ୍ତି, ମସ୍ତକିଦର ପବିତ୍ରତା ନଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ସେଇଦିନ ସାଢ଼େ ୧୦ଟା ବେଳେ ଡାକ୍ତରୀକାଦ କିଛି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ କେ. କେ. ନାୟାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ତାରବାଣ୍ଟାରେ ଡାକି ଜଣାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏଇଠୁ ହେଲ ସମସ୍ତ ନାଟକର ଆରମ୍ଭ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଏପରି ଏକ ଘଟଣା ଘଟିବାର କ'ଣ କାରଣ ?

ତା'ର ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି, ରାଜକ ସାବୁସେନା, ସେ ଏବେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଲୋକଙ୍କ ସଂଘର ସମ୍ପାଦକ । ସେତେବେଳେ ସେ ଥିଲେ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ନେତା ଆର୍ଗୁଣ ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରାର୍ଥକ । ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗଠନ କରି ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବ, କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟପଦ ଯତ୍ନେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ, ପୁଣି ତାଙ୍କର ସେହି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ ଅର୍ଯୁକାବାଦକୁ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ରାବେ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଚରୁକରେ କଂଗ୍ରେସ ଠିଆ କରେ ବାବା ରାଘବ ଦାସକୁ । ସେତେବେଳେ ଉପରୁ କିଛି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହେଲ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଜିତାଇବା ଲାଗି “ସବୁକିଛି” କରିବାକୁ ହେବ । ସେଇ କଥା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ସ୍ୱୀକାର କରି କହନ୍ତି ଯେ, ସିଏ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନର ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ସାବୁସେନାଙ୍କ ଭାଷାରେ । ଏବଂ ଏହା ଅତି ପରିଷ୍କାର ଯେ ସିଏ, ଅଯୋଧ୍ୟାର ମସ୍ତକିଦର “ଗର୍ଭ ଚୂଡ଼ରେ ରାମମୁର୍ତ୍ତି— ରଖିତାରେ ପଡ଼ିଯିବୁ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ କିଛି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମସ୍ତକିଦକୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ପହଞ୍ଚିବାର ବାହାରେ ରଖିବାରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଛନ୍ତି ।” (ନିଉଏଜ, ୮ ନଭେମ୍ବର ୧୯୯୨)

ତେଣେ ଯୁ. ପି. ଚଟ୍ଟ ସେକେଟେରୀ ଭଗବାନ ସାହୁ ଓ ଆଇ. ଜି ଲକ୍ଷ୍ମରଙ୍କ ଯେତେବେଳେ ଅଦେଶ ହେଇଛି ସେ ମୁର୍ତ୍ତିକୁ ହଟାଇ ଦିଅ,

ତଦ୍ୱାରା ବହୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହେବ ବୋଲି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କଦ୍ୱାରା ନାହିଁ
କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

୧୯୪୯ ଡିସେମ୍ବର ୨୯ରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଅର୍ଡର ହୋଇଛି ତାଲ
ବନ୍ଦନର, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ହୁଏନାହିଁ । ପାଖ ଗେଟରୁ
ମୁହଁକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଦିଅ । ଏବେ ମସ୍ଜିଦ୍ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ପହଞ୍ଚିବ
ବାହାରେ ରହିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଜିତିଲେ । ଏବେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଓଲଟା
ଦିଗରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଂଗ୍ରେସର ଗତି ।

ସେହି ସମୟା ସମାଧାନର ସକଳ ଉଦ୍ୟମ ଉକ୍ତ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କଦ୍ୱାରା ପଣ୍ଡ
ହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଯୁକ୍ତି, ମୁସଲିମ୍ ଅପସାରଣ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ତପାତ ଦୃଷ୍ଟି,
ବହୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହେବ । ତାର ୪୩ ବର୍ଷ ପରେ, ୧୯୯୨ ବାବ୍ରୀ
ମସ୍ଜିଦ୍ ଧ୍ୱଂସବେଳକୁ ଠିକ୍ ସେଇ ଯୁକ୍ତି ଆସେ । ମସ୍ଜିଦ୍‌ର ରକ୍ଷା ଲାଗି ବହୁ
ପୋଲିସ୍ ଫୋର୍ସ, ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଦ୍ଧସାମଗିକ ବାହନ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ବି ତାଙ୍କୁ
ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା ନାହିଁ । ବି. ଜେ. ପି. ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କଳାଣ ସିଂହ ତାହାହିଁ
କହନ୍ତି, ମସ୍ଜିଦ୍ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଗଲେ ବହୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହେବ ।
ଅଥଚ ସେଇଦିନୁ ଦେଶରେ କେତେ ଦଙ୍ଗା ଘଟୁଛି ହୋଇ କେତେଗୁଣ ନିଶ୍ଚୟ
ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇଛି ?

ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ନେତାଙ୍କର ସେହି ନୀତିହୀନତାକୁ ଫୈଜାବାଦ
ଜିଲ୍ଲା କମିଟି ବରଦାସ୍ତ କରିପାରି ନାହିଁ । ସମ୍ପାଦକ ବାବା ଅକ୍ଷୟ ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ ତା'ର
ପ୍ରତିବାଦରେ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି,
ଅନେକରେ ବସିଛନ୍ତି । ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଲୁଟ ହୋଇଛି, ତାକୁ
ପୋଡ଼ି ଜାଳି ଦିଆଯାଇଛି, ତାଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଉତ୍ତରଣ ଦିଆଯାଇଛି । ସେ ସେଠାରୁ
ପଳାଇ ଯାଇ ଲକ୍ଷ୍ନୌର ଚିନାଉଟି ଗାଁରେ 'ସତ୍ୟାଗ୍ରହ' ଗଢ଼ି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ
ସତ୍ତ୍ୱ ଓ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ଅବସ୍ଥା ଶୁଣି ପଡ଼ିବୁ ଗତି କରିବାରୁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପଟେଲଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ
ମସ୍ଜିଦ୍‌ରେ ତାଲ ପଡ଼ିଛି । ତା' ଭିତରେ ରାମ ମୁସଲିମ୍ ସେମିତି ବନ୍ଦ ରହିଲା ।
ସେହି ହିତାବସ୍ଥା ରହିବା ଭିତରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ବହୁ
ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର ହେଲା । ସେତେବେଳୁ କଂଗ୍ରେସ ଦୋଢାଭାବରେ ପଡ଼ିଲାଣି ।
ତାହା ନିଜର ମୌଳିକ ନୀତିକୁ ବଳ ଦେଇ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲା ।

ତା ଭଲକରି ଜାଣେ, ରାମମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ ଅନ୍ୟାୟ, ଆଇନ ବିରୁଦ୍ଧ, ହିନ୍ଦୁ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଦିଗରୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ତାହା ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ନୀତିର ମୂଲ୍ୟରେ ବୁଝାଉଥିବା କରେ ।

ତା'ପରେ, ୧୯୫୧ ରେ ଯେତେବେଳେ ଭାରତ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଥମ ନିର୍ବାଚନ ହୁଏ, ସେହି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସେତେବେଳର ଖୋଦ୍ ନାୟାର ସାହେବ ଏବେ ସେଇଠି (ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଳ, ବି. ଜେ. ପି. ର ପିତା) ଜନସଂଘର ପ୍ରାର୍ଥୀ ଭାବେ ଦେଖା ଦେଲେ । ପୂର୍ବରୁ ସେ ଗୁଣିଥିବା ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ସୀମା ଫଳପ୍ରସ୍ତ ହେଲା । ସେ ଜନସଂଘ ସଭ୍ୟଭାବେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଗେଟ୍ ଭଙ୍ଗି ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନକୁ ଅର. ଏସ୍ ଏସ୍. ର ମୁଖପତ୍ର ଅନ୍ତାନାଗରର ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଥାପନ କରେ ନାହିଁ । ତାହା ୨୯ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୮୭ରେ, ତା'ର ନିଜ ଭାଷାରେ କହେ, ସେହିଦିନର ଐତିହାସିକ ସକାଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ରହସ୍ୟଜନକ ଭାବେ (Miraculously) ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନରେ ଆବିର୍ଭୁତ ହେଲା ।

ସେ ଦିନର ସେହି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚକିତ ଓ ପ୍ରମୁତ୍ତିତ କରି ଦେଇଛି । ତା'ର ଧନି ଦଳଠି ନେତୃତ୍ୱରୁ ଘୋର ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରି କହୁଛି—ତାହା ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ତା'ହା ପରିଣାମ ରୂପେ ହେବ ବୋଲି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ବଲ୍ଲଭ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତି । ସେ ଯେଠାରେ ରାଜ୍ୟପାଳ ରଜାନୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖନ୍ତି—“ଆମମଣିଷ୍ଠକ (ବା ଜବରଦସ୍ତି) ମନୋରାଜ୍ୟ ପ୍ରଣୋଦିତ କୌଣସି ଏକତରଫା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବରଦାସ୍ତ କରାଯାଇ ନପାରେ ।” ତେଣେ ଜାନୁଆରୀ ୫ରେ ନେତୃତ୍ୱ ନିଜେ ଆସୋଧା ଆସିବେ ବୋଲି ଲେଖନ୍ତି । ୯ ତାରିଖରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀପଦ୍ମ ନେହେରୁଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଅନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ଆସିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଯେଠୁ ରାମମୂର୍ତ୍ତିକୁ ହଟାଇ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ବହୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଆସିଛନ୍ତି, ଯାଇଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ କବାଟ ଭଙ୍ଗି ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ମୂର୍ତ୍ତି କେବଳ ହଟିଯାଇ ନାହିଁ, ଓଲଟି ବାଟୀ ମସୃଜିତ ଧ୍ୱଂସ ପାଇଛି । ତାହା ଏକ ଏକ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଆଗେନ୍ସିଗରି ହେବାରେ ନେହେରୁଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟଦବାଣୀ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଛି ।

୧୫ ବ୍ରାହ୍ମ ଧର୍ମ ନିରାପେକ୍ଷତାକୁ ବଳ ଦିଆଯାଏ । ତା'ର ପ୍ରତିକାର ଦିଗରେ ଯଥାର୍ଥ ପଦକ୍ଷେପ ହେଲା ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ।

ଆଜି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନାହାନ୍ତି ଯିଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦତାର ସହ୍ୟ ନିର୍ଭୀକ ଭାବେ କହୁବ, “ମୂର୍ତ୍ତିର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ, ଯଦି ତାହା ଯଥାର୍ଥ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏକ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ରୀତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନହୁଏ । ଦଳମୁଖକ ମହଜିଦ୍ ଦଫଲ, ହିନ୍ଦ ଓ ଶିଖ ମତବାଦକୁ କଲଜିତ କରେ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି, ମହଜିଦ୍‌ରୁ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ହଟାଇ ଦେବା ଏବଂ ଷରୀର ମରାମତ କରିବା ।………… (ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭା—ଦିଲ୍ଲୀ, ଡିସେମ୍ବର ୩୦, ୧୯୪୭)*

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେହ ବାଣୀକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବାର ଫଳ ଆଜି ଭାରତ ଭେଗ କରେ । ୧୯୪୯, ଅଯୋଧ୍ୟାର ନେହେରୁଜି ଏବେ କହୁଣୀକୁ ବୋହୁ ଗଲଣି । ତାହା ଆଜି ଆଉ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସୀମିତ ନୁହେଁ, ତାହା ଭାରତ ବ୍ୟାପୀ । ତାହା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ, ସଂଗଠିତ, ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ନୁହେଁ ଆଦୃତ । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଲଢ଼ାଇ ବିଷୟ ନୁହେଁ, ଗର୍ବର କଥା । ତାହା ସାମୟିକ ଦଙ୍ଗାରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ତା’ର ଦାବା ରାସ୍ତାର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ହିନ୍ଦୁ ହିନ୍ଦୁ ଦ୍ଵାନ୍ଦ୍ଵ ଦେଇ ତାହା ଭାରତର ଉତ୍କଳ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ବାଧା ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ । ପ୍ରାନ୍ତଶାସକାଦିର ସଂଜ୍ଞାସ୍ଥି ଗଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ।

୧୯୪୯ର ବନ୍ଦ ତାଲି ଏବେ ୩୭ବର୍ଷ ପରେ ୧୯୮୬ରେ ଖୋଲ ହେଲା । ସ୍ଵେଚ୍ଛାରେ ଅଥା ସମମୂର୍ତ୍ତିର ଦର୍ଶନର ଦ୍ଵାର ଖୋଲିଗଲା । ପୁରୀର ମହଜିଦ୍ ମନ୍ଦିରର ରୂପ ନେଲା । ଅଥଚ ସେଇ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଯରକାର, ତାଙ୍କର ୧୯୫୦ ମକଦ୍ଦମା ଆଜିରେ କହୁଥିଲେ ଯେ ବାଗ୍ରୀ ମହଜିଦ୍ ବହୁକାଳ ଧରି ମୁସଲମାନ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି; ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜଣକ ମନ୍ଦିର ଭେଦେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେଠି ୨୨ ତାରିଖ ଡିସେମ୍ବର ୧୯୪୯ ରାତିରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଜୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଗୋପନରେ ଅଧାରାଜିଛି । ଏବେକିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଅନ୍ୟାୟ ନ୍ୟାୟ ରୂପରେ, ଅସାଧୁତା ସାଧୁତା ଭେଦେ ଏବଂ ମିଥ୍ୟା ସତ୍ୟର ଆବରଣରେ ଆସୁ ପ୍ରକାଶ କଲା । ସେଠୁ ଯାହାକୁ ହଟାଇବାର କଥା, ତା’ ଏବେ ପୂଜିତ ହେବାରେ

(*) A idol has no value unless it is duly installed in a consecrate place by duly qualified devotees. Forcible possession of a Mosque and disgrace Hinduism and Sikhism. It is duty of Hindus to remove the idol from the Mosque and repair the damage.

(Deihi, December 30, 1947 at Prayer meeting)

ଲଗିଲା । ତା' ଘଟିଲା, ରାଜାବ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ଅମଳରେ, ତାଙ୍କର କାରଯାଦ ଫଳରେ, ହିନ୍ଦୁ ମନୋରାଜକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ?

ଏହା ହେଲା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜନୀତି । ଏତିକିବେଳେ ସାହାବାବୁ ମକଦ୍ଦମାରେ ସୁପ୍ରିମକୋର୍ଟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦେଲା ଯେ ସିଭିଲକୋର୍ଟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଲାଗୁ ହେବ । ତାହା ମୁସଲମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । ତତ୍କାଳୀନ ମୁସଲମାନ ନାଶ୍‌ପାନେ ପୁରୁଷଙ୍କ ମନମୁଖୀ କାରବାର ଓ ମୁସ୍ଲିମ ମୌଲ୍‌ବାଙ୍କ ଆଧିପତ୍ୟରୁ କେତେ ପରିମାଣରେ ମୁକ୍ତ ହେଲା । ଏବେ ଗୁଡ଼ପତ୍ର ଦେଲେ ଉଚିତ କାରଣ ଦର୍ଶାଇ ହେବ; ଭରଣ ପୋଷଣ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଲୋକ, ତଲକ ତଲକ କହୁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଆଉ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ହେବ ନାହିଁ । ଏହାକୁ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ ଉପରେ ହୁସ୍‌ସେପ କହୁ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମୀୟ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନେ ବିରୁଦ୍ଧ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଧର୍ମ ନାମରେ ବ୍ୟାପକ ସଭା ସମିତିମାନ ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ଶାନ୍ତି ତାହାତରୁ ମୁସଲମାନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖସିଗଲା କି ? ସୁପ୍ରିମକୋର୍ଟର ସେହି ସେହି ବର୍ତ୍ତୁରକୁ ତାହା ପୁଣି ଗାଲି ଆମେଶ୍ୱରେ ସମର୍ଥନ ଦେଇଥିଲା, ଏବେ ଓଲଟା ବଲ୍ ଆଣି ସେହି ସୁପ୍ରିମକୋର୍ଟ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ରଦ୍ଦ କରିଦେଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ମୁସଲମାନ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ପାଖରେ ଆସୁସମର୍ପଣ କଲା ।

ଏଥିରେ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଶ୍ରେଣୀ ଉଠିଲା । ଅଭିଯୋଗ ହେଲା ଯେ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁକୁ ଚାଷୁ କରିବା ଲାଗି ବିଶେଷ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବିଧା ଦିଆଯାଉଛି । ଆଇନର ପାତର ଅନ୍ତର ବ୍ୟବହାର ହେଉଛି । ସିଭିଲ କୋର୍ଟ ସାରା ଦେଶ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ହେବା ଉଚିତ ଇଚ୍ଛାଯାଏ । ଏଇ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦ୍ୱାରା ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା କଂଗ୍ରେସର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଟିବାରେ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାଇଁ ହିନ୍ଦୁ ମନୋରାଜକୁ ଚାଷୁ କରିବାକୁ ହେବ ତେଣୁ ମସ୍‌ଜିଦ ତାଲା ଫିଙ୍ଗିଲା । କିନ୍ତୁ ତାଲା ଫିଙ୍ଗିବା ସହଜ ନେଣେ ଫାଟିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଗୁମିହୋଇ ରହୁଥିବା ପୁଣି ସେହି ଜମାଟ ଫିଙ୍ଗି ଅସନ୍ତୋଷ ଆଉ ରୁଦ୍ଧେଇଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ମସ୍‌ଜିଦ ମନ୍ଦିର ପାଲଟିଲା । ରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଗି ମହମ୍ମଦମାନେ ମସ୍‌ଜିଦରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେହି ତାଲା ଫିଙ୍ଗିବା ଦୃଶ୍ୟ ଟି. ଭି.ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ।

ସୁଣି ସେତିକିବେଳକୁ ଆସେ ବୋଫର୍ସ ଦୁର୍ଗତ ଅଭିଯୋଗ । ତା' ସାକ୍ଷୀ ଅରାଧ୍ୟା ହୁଏ ମଣିଷ ଆନ୍ଦୋଳନ । ଫଳରେ ରାଜାବ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜନସମ୍ପର୍କ ହାସ୍ତ ପାଇବାରେ ଲାଗେ । ତା'ର ପ୍ରତିକାର ହେଲା ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଲୋକଙ୍କର

ସମର୍ଥନ ଲଭର ଉଦ୍ୟମ, ସେ ସମର୍ଥନ ଲଭର ସହଜ ଉପାୟ ହେଲା ଧର୍ମ । ସେଥିରେ କା'ର ଦାମ୍ନ ପୁରଣର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ, ଲୋକଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମାକୁ ଉତ୍ସାହିତ, ଉତ୍ତେଜିତ କରି ପାରିଲେ ହେଲା । ତା'ର ସୁଯୋଗ ନେବା ଅର୍ଥ ରାଜନୀତିରେ ଧର୍ମକୁ ହାତୀର ରୂପେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ।

ତାଙ୍କ ଖୋଲିବା ପରେ, ଏବେ କଂଗ୍ରେସର ମେ ଦିଗରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ପଦକ୍ଷେପ ହେଲା, ଯେଉଁ ରାମ ମନ୍ଦିର ଲାଗି ଶିଳାନ୍ୟାସ, ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ । ତାହା ହେଲା ସେଇ ବିବାଦୀୟ ଜମି ଉପରେ, ତାକୁ କଲେ କଂଗ୍ରେସ ନେତା ବୃତ୍ତା ସିଂହ; ନଭେମ୍ବର ୧୮୯୦, ୧୯୮୯ରେ, ଯେଉଁଠିକି ହାଇକୋର୍ଟ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ନିର୍ମାଣ ନେବ ନାହିଁ ବୋଲି (ଅଗଷ୍ଟ ୧୪, ୧୯୮୯) ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଜାରି କରିଥିଲା । ଏ ହେଲା ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଖୁସି କରିବା ଲାଗି ଶିଳାନ୍ୟାସ, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ରୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସେହି ସ୍ଥାୟୀ ନିର୍ମାଣ ନିଷେଧ । ପୁଣି ଠିକ୍ ମେଲ ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ସେଇ ଅଯୋଧ୍ୟା ଫାଇଜାବାଦରୁ ରାଜଦ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନିବାସନ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିନ୍ତି । ତା' ପୁଣି ରାମ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ତାଙ୍କ ଦେଇ । ରାମ ଧର୍ମର ବ୍ୟବହାରରେ କଂଗ୍ରେସର ସେହି କର୍ମ କୌଶଳକୁ ବି. ଜେ. ପି ଓ ଟପ ପରିବାର ଟପିଗଲା । ରାମମନ୍ଦିର ଲାଗି ଇଟା ଫଗୁଡ଼, ଅର୍ଥ ଫଗୁଡ଼, ରଥଯାତ୍ରା (ସୋମନାଥରୁ ଅଯୋଧ୍ୟା) ଇତ୍ୟାଦି ଅଭିଯାନଦ୍ଵାରା ତାହା ତାକୁ ହଜାଇ ଦେଲା । ତାହା ଅଧିକ ଫଣ୍ୟାରେ ହିନ୍ଦୁ ଷ୍ଟେଟରକ୍ତ ଟାଣିବାରେ ଲାଗିଲା ।

ହିନ୍ଦୁ ଷ୍ଟେଟରକ୍ତ ନିଜ ପକ୍ଷକୁ ଟାଣିବାରେ କଂଗ୍ରେସ ସେ ଦିଗରେ ଆହୁରି ପାଦେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଥିବା ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରତ୍ନାବ ଉପରେ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ବି. ଜେ. ପି. ସହଜ ମିଶି ଭି. ପି. ସିଂହଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷ୍ଟେଟ ଦେଇ ତାଙ୍କ ସରକାରକୁ ଘଟାଇ ଦେଲା । କାରଣ ଭି. ପି. ସିଂହ ଥିଲେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦର ଘୋର ବିରୋଧୀ, ସେ ଅଡ଼ଭ୍ୟାସ ରଥକୁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଦେଲେ ନାହିଁ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ସଦା ଜାରି ରଖୁଥିଲା । ତେଣୁ ବି. ଜେ. ପି. ଗୁଡ଼ୁ ଥିଲା ସେହି ସରକାରର ପଡ଼ନ । ତାକୁ ଘଟାଇବାରେ କଂଗ୍ରେସ ଅବେନ ଆସିବାରେ କଂଗ୍ରେସ ଦେଖାଇବାକୁ ଗୁଡ଼ୁଲ ଯେ ତାହା ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ପାଇଁ ବି. ଜେ. ପି. ଚାଲିନାରେ କୌଣସି ଅଂଶରେ କମ୍ ନୁହେଁ ।

ଏଇ ଗେଲ ରାଜନୀତିରେ ଧର୍ମକୁ ଅସ୍ତ୍ର ରୂପେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ନଗ୍ନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଯଦିଓ ବର୍ତ୍ତମାନର କଂଗ୍ରେସ ଓ ବି. ଜେ. ପି. ଉଭୟ ତାହା କହିଥାନ୍ତି

ତେବେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୁଣାୟକ ଡରକ ରହୁଛି । କଂଗ୍ରେସର ସେହି ନୀତି ହେଲା ସୁରକ୍ଷାବାଦୀ ନୀତି । ତାହା କ୍ଷମତାରେ ରହିବା ପାଇଁ, କେତେବେଳେ ହିନ୍ଦୁ ଓ କେତେବେଳେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ଧରେ, ଆଉ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ନୀତିର ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରସାର କରେ । ରାଜନୀତିର ଧର୍ମକୁ ଅଲଗା କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣେ । ତାହା ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ମାର୍ଚ୍ଚି ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ବି. ଜେ. ପି. ମୁଲତୀ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଳ । ତାହାହିଁ ହେଲା ତା'ର ନୀତି, ଭିତ୍ତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତା'ର କିଛି ତା'ର ସ୍ଥିତି ନାହିଁ । ଯେତେ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଳ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ରହିଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ସତ୍ତା ଏକା ପରିବାରକୁ । ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଅର୍ଥନୀତି ଦିଗରୁ କଂଗ୍ରେସ ଓ ବି. ଜେ. ପି. ଦୁହେଁ ମୁକ୍ତ ଅର୍ଥନୀତିର ଦୃଢ଼ ସମର୍ଥକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହୁଛି । ହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ଦିଗ୍‌ଭିରେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ତ୍ତୃନକାଳେ ସଂଘ ପରିବାରର ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ତାହା ହେବାକୁ ଯିବା ଅର୍ଥ ନିଜକୁ ଏକ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଳରେ ପରିଣତ କରିବା । କିନ୍ତୁ ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ, କଂଗ୍ରେସର ସେହି ସୁରକ୍ଷାବାଦୀ ନୀତି, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ସଂଘ ପରିବାରକୁ ସମାଗତ ଉତ୍ସାହକ କରି ଅସିଛି । ଫଳରେ ତାହା ଆଜି ଓଲଟି କଂଗ୍ରେସକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ।

ଦେଶକୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ତାହା ହିନ୍ଦୁ ବା ମୁସଲମାନ, ଯେଉଁପକ୍ଷରୁ ଆସୁପକ୍ଷେ ତାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏକପକ୍ଷରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷକୁ ଉତ୍ସାହକ କରେ । ଦଳ, ଗୋଷ୍ଠୀ ସଂପ୍ରଦାୟ-ବାଦ ନିର୍ଦ୍ଦିଶେଷରେ ପତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତା'ର ମୁକାବଲ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନର ବି. ଜେ. ପି. ପୁଙ୍ଗବ ଜନସଂଘର ରୂପାନ୍ତର, ତା'ର ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ । ଆଗେ ଜନସଂଘର ତାଳିଅଲ, ଅଶଶ୍ଚ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ । ବି. ଜେ. ପି. ରୂପରୂପ ନିଶ୍ଚୟରେ ତାକୁ ଗ୍ରସ୍ତ ଦେଇଛି । ଦେଖିଲ ତାହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତଦ୍‌ବାସ୍ତବ ଗୋଟାଏ ଦେଶ ପାକିସ୍ତାନକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେପ କରିବାକୁ ହେବ । ପାକିସ୍ଥାନ ଓ ପୁଙ୍ଗବଙ୍କର ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ ସଦୃଶତାରେ ମିଶି ଯାଆନ୍ତି, ଏଠାରେ ତାଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତି ମାନ୍ଦାରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ତାହା ବି. ଜେ. ପି. ପକ୍ଷରେ ସାଂଘାତିକ ବିଶ୍ୱାସ ହେବ ।

ପ୍ରଥମେ ୧୯୮୦ ଆବଶ୍ୟକରେ ବି. ଜେ. ପି. ନିଜର ପ୍ରକୃତ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ରୂପକୁ ଗଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ସେତେବେଳର

ବି. ଜେ. ପି. ସରସ୍ୱତୀ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଜଣାନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ନୀତି ଓ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ହେଉଛି, “ସୁରାସୁର ଦ୍ୱିଧାନ୍ତର ଭାବେ ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ସମାଜବାଦୀ ଧାରଣା” (Concept of Gandhian Socialism...total and unequivocal) । [ଏକପକ୍ଷ ଦିନେ ଜିଜ୍ଞାସ ଅସଲ ରୂପକୁ ଡାଙ୍ଗି, ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣ କରୁଥିବା ଲାଗି ହିଟଲର ଜିଜ୍ଞାସ ତାପିଷ୍ଠ ଦଳର ନାମ ରଖିଥିଲା, “ଜାତୀୟ ସମାଜବାଦ” (National Socialism)] ସୁଦ୍ଧା ବି. ଜେ. ପି. ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ସମାଜବାଦ ସହୃଦ, ଜାତୀୟତା, ଜାତୀୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ, ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଆର୍ଥିକାତ୍ମକ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାକୁ ଯୋଗ କଲ (Nationalism, national integration, democracy, positive secularism) ଦେଖାଗଲା, ଏ ସତ୍ତ୍ୱେ ବି. ଜେ. ପି. ଅଗ୍ରଗତି କରିପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱ ଆକୃଷ୍ଟ କଲ । ତାଙ୍କର ନିଧନ ପରେ ଯଦିଓ ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦୃଷ୍ଟି, ତେବେ ବି ରାଜୀବ ଗାନ୍ଧୀ ସହାନୁଭୂତି ଶ୍ରେଣୀରେ ବହୁତୁର ଆଗେଇ ଗଲେ । ବି. ଜେ. ପି. ତା’ର ସମବାସୀମାନ ଶିବସେନା ସହୃଦ ମିଶିଲେ ବି ମହାଶକ୍ତିରେ ମଧ୍ୟ ଆଗେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ନିଜାତନରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଯୋଗୁଁ ଏବେ ଚନ୍ଦ୍ରା ପଡ଼ିଲା କ’ଣ କରିବାକୁ ହେବ ? ଏତିକିବେଳେ ଆର. ଏସ. ଏସ. ତା’ର ମୁଖପତ୍ର ‘ଅର୍ଗ ନାଜନର’ (ଏପ୍ରିଲ ୭) ଦ୍ୱାରା ଜଣାଇ ଦେଲା ଯେ, ବି. ଜେ. ପି.’ର ବିପର୍ଯ୍ୟୟର କାରଣ ତା’ର ଆର୍ଥିକାତ୍ମକ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଓ ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ସମାଜବାଦ ଏବଂ ଆର. ଏସ. ଏସ. ସହ ଦଳିଷ୍ଠ ସହଯୋଗିତା ସ୍ଥାପନ ହେଉଛି ତା’ର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିକାର । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଗୁଡ଼ି ଖୋଲିଖୋଲି ହିନ୍ଦୁ ସଂପ୍ରଦାୟିକତାର ଆହ୍ୱାନ ଦିଅ । ୧୯୮୭ ଅକ୍ଟୋବରରେ ବି. ଜେ. ପି.’ର ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ କମିଟି ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ସମାଜବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ । ତା’ସହୃଦ ‘ଅନ୍ତର୍ଗତ ମାନବତା ବାଦକୁ’ ଯୋଗ କଲ । ସେଥି ସହୃଦ ନାନା ଭାବରେ ମୂଳ ସଂପ୍ରଦାୟିକତା ଭାବର ପ୍ରସାର ଚାଲିଲା ।

ଏବେ କଂଗ୍ରେସର ସୁବିଧାବାଦୀ ନୀତି ବି. ଜେ. ପି.କୁ ଚ୍ୟୁତୁଥିବା ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇ ଦେଲା । ୧୯୮୭ ଫେବୃୟାରୀ ୩ରେ, ବାମ୍ବୀ ମସ୍ଜିଦ ତାଲା ଖୋଲିଲା । ସେଇ ମାସ ୨୫ରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ମୁସଲମାନ ମହିଳା ବିଲ୍ ଆସିଲା । ତା’ ସାଙ୍ଗକୁ ମଇ ୯ ତାରିଖରେ ବାଜପେୟୀଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସରସ୍ୱତୀ ହେଲେ । ଏବେ ବିଶ୍ୱ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା, ଆର. ଏସ. ଏସ. ବଜରଙ୍ଗ ଦଳ ସହୃଦ ବି.ଜେ.ପି. ସଂପ୍ରଦାୟିକ ପ୍ରଚାର ଅଧିକ ଶକ୍ତି ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ହିନ୍ଦୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱ ସମର୍ଥନ ଆଶାରେ କଂଗ୍ରେସ ଯେତେବେଳେ ୧୯୮୯ ନଭେମ୍ବର ୧୮ରେ ରାମ

ମନ୍ଦିରର ଶିଳାନ୍ୟାସ କଲେ, ଠିକ୍ ସେଇ ଦିନ (୧-୧୧-୧୯୮୧) କୁନ୍ତ ମେଳାରେ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଳ, ଶକ୍ତି ଓ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ତାଙ୍କ ଦେଲେ ଯେ, ସେଠି ମସ୍ଜିଦକୁ ଭଙ୍ଗି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ଦିନରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପ୍ରଚାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଠିକ୍ ତା'ର ବର୍ଷକଠି ୧୯୯୦ ଅକ୍ଟୋବର ୩୦ରେ ବିଶ୍ୱ ହିନ୍ଦୁ ପରିଷଦର ଲୋକେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ମସ୍ଜିଦ ଭଙ୍ଗିବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଲାଗିଲା । ନଭେମ୍ବର ୨ ତାରିଖରେ ତା'ର ବାହାର ପାଚେରୀର ଗୋଟାଏ ଅଂଶ ଭଙ୍ଗିଦେଲା । ତତ୍ପରା ତେଣେ ହାଇକୋର୍ଟ ଦେଇଥିବା ଆଦେଶ ଛିତାବସ୍ତା ରକ୍ଷାକୁ ମଧ୍ୟ ଭଙ୍ଗ କରାଗଲା । ଅତି ମଧ୍ୟ ଧର୍ମସ୍ଥାନକୁ ଭଙ୍ଗିବା ଦ୍ୱାରା ମୂଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ଲଙ୍ଘନ କରାଗଲା । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ନୀରବଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇ ରହିଲା— କିନ୍ତୁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲା ନାହିଁ, ତାକୁ (ଆଇନ ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ) ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଗଲେ କାଲେ ହିନ୍ଦୁ ଷ୍ଟେଟର ବିମୁଖ ହୋଇଯିବେ ତାହାହିଁ ଥିଲା ତା'ର ବିରୁଦ୍ଧ ବିଷୟ । କଂଗ୍ରେସର ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେଲା । ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ହିନ୍ଦୁ ଷ୍ଟେଟରକୁ ପାଇବା ଦିଗରେ ତାହା ଥିଲା କଂଗ୍ରେସ ଓ ବି. ଜେ. ପି. ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱତା ।

ଏବେ ସଂଘ ପରିବାରର ପ୍ରଚାର ହେଲା, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ଚିତ୍ତ କରାଯାଉଛି, ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ହେଉଛି । କାଶ୍ମିର ଲାଗି ୩୭୦ ଧାରା ଉଠାଅ, ସମସ୍ତେ ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତି ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ହିନ୍ଦୁ ସ୍ୱାର୍ଥ ହିଁ ଜାତୀୟ ସ୍ୱାର୍ଥ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଜାତିର ଜନକ ନୁହଁନ୍ତି । ଭାରତୀୟକରଣ (ହିନ୍ଦୁକରଣ) କରିବାକୁ ହେବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ବି.ଜେ.ପି ନୀତିଗତ ଭାବେ ୧୯୮୧ ଜନ ୧୧ ରେ ରାମ ଜନ୍ମଭୂମି ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କଲା । ଆଡ଼ଭଳି ଘୋଷଣା କଲେ, 'ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଯେ, ତାହା ଭେଟରେ ପରିଣତ ହେବ । (I am swre it will tromslate in to vote) ବାସ୍ତବିକ ଭେଟ ଯୁଦ୍ଧରେ ବି.ଜେ.ପି ରାମକୁ ଅମୋଦ ଅସ୍ତ୍ର ଭାବେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛି ।

ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ଶେଷକୁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍. ନେତାମାନେ ବସି ଇସରା ଦେଇଛନ୍ତି, ଅଯୋଧ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ କଠୋର ନୀତି ଗ୍ରହଣ କର । ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୨ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ଆଡ଼ଭଳିଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା—ସୋମନାଥରୁ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ । ରାମ ଭାବେ ଧନୁ ହସ୍ତରେ ନିର୍ବାଚନ ସଙ୍କେତ ଲଗାଇ ସାବନ ସଂହାରର ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇ ଚାଲିଛି ଆଡ଼ଭଳିଙ୍କ ରଥ— ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷର ମଞ୍ଜି ଚୁଣି ଚୁଣି । ତା' ପଛେ ପରେ ଜଳି ଉଠିଛି ବ୍ୟାପକ ହିଂସାକାଣ୍ଡ—

ଜଳା ପୋଡ଼ା, ଦଙ୍ଗା, ସଂଘର୍ଷର ନିଆଁ । ବଃ ଜେ: ପି:ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୁରଣ ହୋଇଛି ।

ଏହା ପରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଂଗ୍ରହର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇଛି । ଅରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବେ ବିଭକ୍ତ କରିଦେଲେ ତେଣିକି ସେମାନେ ଆପେ ଆପେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଳ ଓ ନେତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁବେ । ଛମତା ଦଖଲ ଦିଗରେ ତାହା ହିଁ ହୋଇଛି ବଃଜେ:ପି ଓ ସଂଘ ପରିବାରର ମୂଲ୍ୟ କର୍ମ କୌଶଳ । ଦଙ୍ଗା ଦଟିଲେ ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ତାହା ଅସାମାଜିକ ଲୋକ, ଦୁର୍ବୃତ୍ତି ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ, ଅମର ଦୋଷ ଦୋଡ଼ାଇବା ଲାଗି ଆମେ କହୁଛୁ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ଦାସୀ, ଏପରି ମନୋଭାବକୁ ମୁଁ ଅଦୌ ପମନା କରେ ନାହିଁ । ଆମର ମନୋଭାବ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଆମେ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛୁ ଓ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁ” (ନଭେମ୍ବର ୧୬, ୧୯୫୭, ହରିଜନ) କିନ୍ତୁ ସେହି ଗୁଣ୍ଡାମାନେ କିଏ ? “ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ହିଂସାର ତାଣ୍ଡବ ଯେଉଁମାନେ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ଗୁଣ୍ଡା ନୁହନ୍ତି ? ସେମାନେ ଗୁଣ୍ଡାରେ ଫରିଶଦ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ଯଦି ଆମର ସହାନୁଭୂତି ଓ ପରୋକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ନ ଥାନ୍ତା, ତେବେ ସେମାନେ କୌଣସି ଦୌରାସ କରି ପାରନ୍ତେ ନ ହିଁ । ଗତ ବର୍ଷ ଧରି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଅସାମାଜିକତାର ସୁଯୋଗ ଯୋଗୁଁ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ସମାଜରେ ସମ୍ମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଏବେ ସମସ୍ତ ଅସିଦ୍ଧ ସମାଜର ଶାନ୍ତିକାମୀ ଲୋକେ ଦୃଢ଼ତାର ସହ ଆଗେଇ ଅସି ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ଜିବତ କରନ୍ତୁ ।

“ଦୁଷ୍ଟ ଖଲ ଶକ୍ତି ସବୁ ମଲ୍ଲଙ୍ଗପୁଷ୍ଟ ଗଛଭଳି । ସେମାନେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ସମ୍ପନ୍ନ ଶକ୍ତିଙ୍କର ଗୁରୁପାଖେ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି, ଶୁଭବୁଦ୍ଧି ସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ ନ କଲେ, ସେମାନେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ନିସ୍ତେଜ ହୋଇ ଲୋପ ପାଇଯିବେ, ସମାଜବିରୋଧୀ ଶକ୍ତିମାନେ ହୁଏତ ମତାମତ ଦଦାଇ ନ ପାରନ୍ତି, ସେମାନେ ଯଦି ଅରେ ଦେଖନ୍ତି ଯେ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଶାନ୍ତିକାମୀ ଶକ୍ତି ସବୁ ଦୃଢ଼ତାବେ ଦଣ୍ଡାସ୍ତ୍ରମାନ ତାହା ହେଲେ ସେମାନେ ପଛଦୁଆ ଦେବେ”..... (ହରିଜନ, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୫, ୧୯୫୭)

ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ଅକାଶରୁ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ବା ସେମାନେ ଭୂତପ୍ରେତଙ୍କ ଭଳି ଭୂରୁ ପୁଟାଇ ବାହାରିବୁ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ଅକାଶର ଉତ୍ତରୁ ସେମାନଙ୍କର ଜନ୍ମ । ତାଙ୍କର ଛିଠି ଲାଗି ଅନ୍ୟେମାନେ ଦାସୀ, ଅଥାୟ ଆମ ସମାଜଜୀବନ

ଓ ରାଜନୀତିର ସଂଜ୍ଞାରେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଦେଖା ଦେଇଛି, ତା'ର ବହୁପ୍ରକାର ହେଉଛି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଗୁଣାର ଦୌରାସ୍ୟ ।

(ହରିଜନ, ୭ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୮୮)

ସେହି ସାଂପ୍ରଦାୟିକଗତ ଦୃଷ୍ଟି ଯେତେ ନିନ୍ଦନୀୟ ହେଲେ ବି, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲାଗି ଫଳପ୍ରସ୍ତୁତ । ୧୯୮୪ରେ ଯେଉଁଠି ବି. ଜେ. ପି. ମାତ୍ର ୨ଟି ଲୋକସଭା ଆସନ ଲାଭ କରିଥିଲେ, ୧୯୮୯ ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ତାହା ୮୮ଟି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଏବଂ ୧୯୯୧ରେ ତାହା ୧୧୧ରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ବି. ଜେ. ପି. ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ମୁଖ୍ୟ ବିରୋଧୀ ଦଳ ହେବା ସହିତ ତେଣେ ଶୁଭେଚ୍ଛିତ ରାଜ୍ୟରେ ସରକାର ଗଠନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲା । ଏବେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତା'ର ଦ୍ଵିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା କେନ୍ଦ୍ରରେ ଶ୍ରମଜା ଦଳକୁ ଓ ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରର ଗଠନ । ତେଣୁ ସେ ଦିଗରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତି । ଯେଉଁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ପ୍ରସାର ଯୋଗୁଁ ବି. ଜେ. ପି.ର ସଫଳତା, ଡିସେନ୍ସ ସଫଳତାକୁ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ଓ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେହି ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଅଧିକ ଶୀଘ୍ର, ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରସାରିତ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି ରାମ-ବିଶ୍ଵାସକୁ ଅଧିକ ଜୋରରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ୧୯୯୧, ଜୁନ ୨୪ରେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ବି. ଜେ. ପି. ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କଲ୍ୟାଣ ସିଂହ, ସମ୍ବିଧାନ ରକ୍ଷା କରିବାର ଶପଥ ନେଲା ଏବଂ ପରଦିନ ଅନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସେହି ବିବାଦୀୟ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେଠି ଶପଥ ନେଲେ ଯେ ମସ୍ତକଦ ସ୍ଥାନରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନକୁ ଭଙ୍ଗ କରିବେ । କାରଣ ସେଥିଲାଗି ସର୍ବପ୍ରଥମେ ମସ୍ତକଦକୁ ଭଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ, ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ହୋଇଛି ।

ସେ ଦିଗରେ ଆଇନ କାନୁନ୍, ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନ ଓ ପରମ୍ପରା ଆଦି ଲଙ୍ଘନ କରିବାରେ ବି. ଜେ. ପି. ସରକାର ଯେତେ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଛନ୍ତି, ସେ ସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପ୍ରଥମ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଛି, ୪୨ ବର୍ଷ ତଳେ ତତ୍କାଳୀନ ଯୁ. ପି. ସରକାର କରିଥିବା ସେହି ମକଦ୍ଦମାର ଅର୍ଜିକୁ ବଦଳାଇବା । ଦ୍ଵିତୀୟ ଚେଷ୍ଟା ହେଲା, ମସ୍ତକଦ ସ୍ଥାନରୁ ବିବାଦୀୟ ୨.୭୭ ଏକର ଜମିକୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଖଲ କରିବା । ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ସେଇଠୁ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା । ତାଙ୍କର ସବୁ ପଦକ୍ଷେପକୁ ହାଇକୋର୍ଟ ଗୋଟି ଗୋଟି ଉଠାଇ ଦେଇଛି । ବି. ଜେ. ପି. ସରକାରଙ୍କ ଶେଷ ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଲା, ସିଏ ତା କରିବାଲାଗି ଶ୍ରେଷ୍ଠାବସ୍ଥା ଜନମତ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ତା ବହୁମତ ନୁହେଁ ପୁରସ୍କୃତ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରଣ । ବି. ଜେ. ପି. ରାଜ୍ୟର ମାତ୍ର ଶତକଡ଼ା ୩୨ ଭାଗ ତା' ବହୁମତ ନୁହେଁ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାଇଛି । ସବୁ ଲୋକେ ରାମ

ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ଲାଗି ମତ ଦେଇପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟର ସେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଯେ ମସୃଜିତ ରାଜିବା ପକ୍ଷରେ, ତା' କଦାପି କୁହାଯାଇ ନପାରେ । ମନ୍ଦିର ମସୃଜିତ ଆଦି ଉପାସନା ସ୍ଥଳ ଓ ଐତିହାସିକ ଲାଭ, ତାକୁ ରାଜିବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟ । ଏପରିକି କୌଣସି ଏକ ରାଜ୍ୟର ସବୁଲୋକ ଗୁଡ଼ିଲେ ବି ସମସ୍ତ ଦେଶର ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ବଦଳାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଦୂର ତୃଷ୍ଣାସାଂଗ ସଭ୍ୟଙ୍କ ମତ ଲେଖା, ଅଧିକାଂଶ ଅଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱୀକୃତି ଆବଶ୍ୟକ ଇତ୍ୟାଦି । ହାଇକୋର୍ଟ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ବି: ଜେ: ପି: ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତ୍ଯାବଦ୍ଧ ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ କରି ଦେଇଥିଲା, କହିଥିଲା ତାହା ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ଲଙ୍ଘନ କରେ, ତା'ର ପରିଣତି ଅତି ଭୟାବହ ଓ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଯାହା ଆଇନ ଅଦାଲତ ଦ୍ଵାରା ନ ହେଲା, ତାକୁ କରିବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ହେଲା, ବେଆଇନ ପକ୍ଷା ଓ ବଳର ପ୍ରୟୋଗ । ଏବେ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ହେଲା । ବାବରା ମସୃଜିତ ଉପରେ ବି: ଜେ: ପି: ସରକାର ଓ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଦୁଇଦିଗରୁ ପଶୁଆସି ଆଠମଣ ହେଲା । ତା'ର କର୍ମପକ୍ଷୀ ହେଲା, ଯେଉଁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ରାଜକୁ ଜାଗତ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ମତେଇବା, ତାଙ୍କୁ ସେ ଦିଗରେ ଉତ୍ସାହିତ ଓ ସଜାଗ କରିବା । ତାହା କେବଳ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶରେ ସୀମିତ ରହିଲା ନାହିଁ, ତାହା ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଅରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ବି: ଜେ: ପି: ସରକାରୀ ସହାୟତାରେ ବଳପୁଷ୍ଟକ ସେମାନେ ଯେ ମସୃଜିତ ରାଜିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ତା'ର ସମ୍ଭାବନା ପ୍ରତିଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ଲୋକଙ୍କ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଆଶଙ୍କା ଦୂର କରିବା ଲାଗି ଯୁ: ପି: ସରକାର ଓ ବି: ଜେ: ପି: ସେଥିପ୍ରତି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବାରେ ଲାଗିଲା । ଅଦାଲତ ଆଗରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆହେଲା ବିବାଦୀୟ ଗୌଧ ଫଲଗୁ ଜମି ସୁରକ୍ଷିତ ରହିବ । ପାଲିଆ-ମେଣ୍ଟରେ ବି: ଜେ: ପି: ନେତା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଅନ୍ତି ଯେ ଅପୋଷ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବା ଅଦାଲତ ଜରିଆରେ କୌଣସି ବିଷୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ତାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ଜାତୀୟ ସହଯୋଗ ପରିଷଦରେ (National Integration Council) ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଅନ୍ତି ଯେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଜରିଆରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବ ! ଅଦାଲତ ଆଗରେ ଏପରିକି ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶପଥପାଠ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଏ ସବୁର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଲା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିଚାରାଳୟ ପ୍ରତିନିଧି ସଭାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାରା ଦେଶ-ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ଯାଗତ କରିବା ।

ତେଣେ ମସୃଜିତ ଭଙ୍ଗା ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ଅସ୍ଵୋଜନ ଜୋରସୋରରେ ଅରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । କରସେବକମାନେ ଗୁରୁଆଡ଼ୁ ଆସି ଠୁଲ ହେବାରେ

ଲଗିଲେ । ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ ସରକାର ତାକୁ ସକଳ ସାହାଯ୍ୟ ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ । ଏପରିକି ଡିସେମ୍ବର ୭, ୧୯୧୮ରେ ମସୂଳଦ ଭଙ୍ଗା ହେଲାବେଳେ ପୁଲିସ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ସବୁ ନୀତିବଦ୍ଧ ଶାଳି ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ସବୁ ଦେଖି ଜାଣି ପୁରୀ କିଛି ଜାଣୁ ନଥିଲେ । କରସେବା ଲଗି ବ. ଜେ. ପି. ନେତା ଆଡ଼ଭଙ୍ଗା ଓ ମୂରଲୀ ମନୋହର ଯୋଗୀ ମଧୁର କାଶୀରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ରଥଯାତ୍ରା କରି କରସେବକଙ୍କ ସହ ଆସିଲେ । ଆଗରୁ ଭଙ୍ଗାଭଙ୍ଗି କରିବାରେ ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ କରସେବକ ଦଉଡ଼ି, ଗଲନ୍ତି ସହ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅତି ବିଚକ୍ଷଣତାର ସହ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପିତ ହେଲା । ଶାନ୍ତରକ୍ଷା ପୁଲିସ ଫୋର୍ସକୁ ମଧ୍ୟ ଡକାଗଲା ନାହିଁ । ଆସୁଥିବା ଫୋର୍ସକୁ ମଧ୍ୟ ଅଧାବାଟରୁ ଟେବଲ ଦିଆଗଲା । କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଯଥେଷ୍ଟ ଟଙ୍କାଙ୍କ ପୁଲିସ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧସାମରିକ ବାହନ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା ନାହିଁ । କରସେବକଙ୍କ ଆକ୍ରମଣର ଶିକାର ହେବା ଲୋକଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରାଗଲା ନାହିଁ । ଏପରିକି ସେଠି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା ସାମ୍ବାଦିକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରାଗଲା ନାହିଁ । ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ବ. ଜେ. ପି. ନେତାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଘଟୁଥିଲା । ସେମାନେ କେବଳ ମସୂଳଦ ଧୁଳିସାତ୍ ହେବାରେ ଆନନ୍ଦ ଗୌରବରେ କୋଳାକୋଳି ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।

ସାଧାରଣତଃ ମଣିଷ ଭଲ କାମରୁ—ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଲୋକରେ ପ୍ରସ୍ତୁତକରେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଏ; କିନ୍ତୁ ତା' କୁଳର୍ପକୁ ଘୋଡ଼ାଇବାକୁ ଚାହେଁ । ତାକୁଲୁଣ୍ଡିବାରେ ଯତ୍ନବେନାହିଁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । କେତେଠି ଦେଖିଲା ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅନେକ ସମୟରେ ଖତମ କରିଦିଏ—ଯେପରିକି ତା'ର ପାପ କାର୍ଯ୍ୟର କୌଣସି ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ନରହେ । ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଘଟିଛି, ବ. ଜେ. ପି. ଓ ସହ ପରିବାରଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ । ସେମାନେ ଭଲକରି ଜାଣନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ଯେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାପ୍ତିର ମାର୍ଗ ହେଲେ ବି କୌଣସି ବ୍ୟୟ ନିୟମସମ୍ମତ ନୁହେଁ, ଅତି ନିନ୍ଦନୀୟ । ଏମିତିକି ସାଧାରଣ ରୁଚିବୋଧର ବିରୋଧୀ, ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବ୍ୟବହାର ଲକ୍ଷଣ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ସାହ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଶେଷରେ ଘୋର ଲଜ୍ଜା, ଦୃଶ୍ୟ ଓ ପରିତାପର ନିମ୍ନତ୍ୱ । କେନ୍ଦ୍ର ସେମାନେ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ସେହି ପାପକର୍ମକୁ ଚାଳକବା ଲଗି, ତା'ର ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେବା ପାଇଁ । ଯେପରି ଜଣାପଡ଼ିବ ନାହିଁ କେଉଁ ଲୋକମାନେ ତା'ର ସକୃତ କର୍ତ୍ତା ତା'ର ପ୍ରକାଶକୁ ବନ୍ଦ କରିବାର ଏକମାତ୍ର ବାଟ ହେଲା ଘୋର ଉପସ୍ଥିତ ସାମ୍ବାଦିକ, ପତ୍ତପତ୍ରିକାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି, ପତ୍ତକାରକ, ଫଟୋଗ୍ରାଫର, ଭା. ଭା. ଓ ଫଟୋବାଲା ଆଦିଙ୍କୁ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବା । ତା'ର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ହେଲା ବଳର ସଂଯୋଗ ।

ତେଣୁ ବ: ଜେ: ପି:, ଆର୍: ଏସ୍: ଏସ୍:, ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା, ବଜରଙ୍ଗ ଦଳ, ଶିବସେନା ଆଦିଙ୍କର କରସେବକମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବାଜି ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ମାଡ଼ିମାରି ରକ୍ତ ସ୍ନାନ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କାଗଜପତ୍ର ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛନ୍ତି, କ୍ୟାମେରା ଭଙ୍ଗିଛନ୍ତି, ଉଠାଇଥିବା ଫଟୋକୁ ନଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ କରିଛନ୍ତି ସମସ୍ତ ଚିହ୍ନକୁ ଲେପ କରିବାଲାଗି । ଯେତେ ଯାହା ହେଲେ ବି ସେହି ସତ୍ୟ, ଭକ୍ତର ସାଗରରେ ବୁଡ଼ିବାର ନୁହେଁ । ଭରଣସ୍ଥ ସାମ୍ବାଦକ ସଦ୍ୟ, ବିଭିନ୍ନ ଫିମ୍ବାଦପତ୍ର ସେହି ଖଡ଼ିଯନ୍ତ୍ରକୁ ଖୋଲି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ମସ୍ତକିଦ ଧୂଳିସାଲ୍ ହେଲା, ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କଲପରେ ସୁ ପି ର ବ: ଜେ: ପି: ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ସେଇ ଘଟଣା ଲାଗି ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ । କାରଣ ସେ ଏଇ ମହତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ କଲ ପରେ ସେ ଆଉ ମୁଖ୍ୟ ରହିବାକୁ ଉଚିତ ମଣିଲେ ନାହିଁ । ତା' ଠାରୁ ଆହୁରି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେଉଛି, ସେ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ସାରିଲା ଉତ୍ତରୁ ନରସିଂହ ଶର୍ମା ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଡିପ୍ୟୁଟିମିସ୍ଟ୍ର କଲେ । ବ: ଜେ: ପି: ନେତାମାନଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଲା, ସେଠି ବହୁଲେକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନେତାଙ୍କର କୌଣସି କଣ୍ଠେଇ ରହିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନରସିଂହ ଶର୍ମାଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଲା, ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା ରକ୍ଷା ସରକାରଙ୍କୁ ଦାୟିତ୍ୱ, ସେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅତିଏବ ସେ ମଧ୍ୟ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି ।

ଅଥଚ ଜାଗାସ୍ଥ ସହୃଦ ପରିସ୍ପଦରେ ସବୁ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ବାବସ୍ତା ମସ୍ତକିଦ ରକ୍ଷାଦଳରେ ନରସିଂହ ଶର୍ମାଙ୍କୁ ଅକୁଣ୍ଠ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ହାତରେ ଅଖଣ୍ଡ କ୍ଷମତା ଅର୍ପଣ କରିଛନ୍ତି । କ'ଣ ଘଟିବାକୁ ଯାଉଛି ସେ ସମ୍ପର୍କରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ନିଷ୍ପତ୍ତ ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି । ଗୁଜରାଟ ବିଭାଗରୁ ସବୁ ଖବର ପାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ନୀରବ ରହିଲେ କାହିଁକି ? ଭଙ୍ଗାରୁଜା କାର୍ଯ୍ୟ — ସେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ୭.୭ ଘଣ୍ଟା ଧରି ଚାଲିଛି । ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ନିଷ୍ପତ୍ତ ଖବର ପାଇଥିବେ । ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ତୁପ ହୋଇ ରହିବାର କ'ଣ କାରଣ ? ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ: ଜେ: ପି: ସରକାରକୁ ବରଖାସ୍ତ ନ କଲେ କାହିଁକି ? କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ନିଜେ ଶାସନ କ୍ଷମତା ହାତକୁ ନେଲ ପରେ ମଧ୍ୟ ୩୭ ଘଣ୍ଟା କାଳ କ'ଣ କରୁଥିଲ ? ଠିକ୍ ଏତେବେଳେ ଅସ୍ଥାୟୀ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦିଆଣ, ରାମମୁଖି ସ୍ଥାପନ

ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁଛି । ତାହା ଚାଲିବାକୁ କପରି ପ୍ରତି ଦିଅଗଲା ? ଏହାର କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ନାହିଁ । (*)

ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନରସିଂହ ରାଓଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ସଫେଇ, ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଷ ଦିଆଗଲା ? ସିଏ ଯାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲେ ସେମାନେ କିଏ ? ସେହିମନେ କି ମନ୍ତ୍ରକିଦ ଭଙ୍ଗି ମଘର ନିର୍ମାଣ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ସେଥିଲାଗି ଖୋଲଖୋଲ ପ୍ରସ୍ତୁତି ତଳାନ୍ତି ଏବଂ ଚାଲିଆସୁଥିବା ତଥ୍ୟକୁ କରସେବକକୁ ନେଇ ଠୁଳ କରନ୍ତି, ଏ କୌଣସିଟି କଥା, ନରସିଂହ ରାଓଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ନୁହେଁ । ସକୃତରେ ଯାହା ତାଙ୍କୁ ପଛକୁ ଟାଣି ଧରିଛି ତା' ହେଉଛି ସେହି ଧର୍ମ-ରକ୍ଷା । କୌଣସି କଠୋର ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ, ବଳପୁଞ୍ଜ ବେଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ହୁଏ, ଶେଷ ହାତରୁ ଖସିଯିବ ପରା ! ଯାହାକୁ ପ୍ରଥମରୁ ସହଜରେ ବୋକାଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ତା' ନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ବହୁମୁଖ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ୧୯୯୨ ଡିସେମ୍ବର ୬ ତାରିଖ ପରେ ଦେଶସାରା ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା ଖାଟି ପଡ଼ିଛି । ବିଶେଷ କରି ସୁରତ ଓ ବମ୍ବେରେ ଅତି ବ୍ୟାପକ ପୋଡ଼ାକଳା, ହିଂସା, ସଂଘର୍ଷ ହତ୍ୟା ଦେଖାଦେଇଛି, ଯାହାକି ଆଗେ ନଥିଲା । ସର୍ବଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟ ପୁଞ୍ଜର ସେହି ମହାଶୂନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଭାରତକୁ ସେ ଗୁଣି ଆଉ କେତେ ରକ୍ତର ସାଗର ପାରିହେବାକୁ ହେବ, କିଏ କହୁବ !

ଦେଶର ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ କ'ଣ ସେହି ଧର୍ମିକ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ଭୂମିକା ? ତାହା ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ ଯେହେତୁ ? ତା'ର ସେଇ ବିଶ୍ୱାସିକାର

* ମନ୍ତ୍ରକିଦ ଉପରେ ଚିତ୍ରାନ୍ତ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଡିସେମ୍ବର ୬ ତାରିଖ ଦିନ ୧୧.୩୦ ମିନିଟ୍ରେ । ତା'ର ଶବ୍ଦଶାଳା ପରେ ୧୨.୪୫ରେ ପ୍ରଥମ ଗମ୍ଭୀର ପତନ ପଡ଼େ, ଶେଷଟି ଧୂଳିଆବଦ୍ଧ, ୧୨.୫୫ରେ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କଲାଣ ସିଂହ ଗ୍ରହଣ ଦିଅନ୍ତି ୧୫.୩୦ରେ । (ସେ ୪ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୯୩ରେ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି, “କରସେବକ-ମାନେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟସମ୍ପାଦନ କରିଯାଉଛନ୍ତି ପରେ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ ଦେଲି) । କେନ୍ଦ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡଳର ବୈଠକ ବମ୍ବେ । ତା'ପରେ ପନ୍ଥା ୬ ଟାରେ, ତା'ର ଚନ୍ଦ୍ରପଦା ପରେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶରେ ରାଜ୍ୟପତି ଶାମଳ କାଶ୍ମିର ହୁଏ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ୧୭.୫୫ରେ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତ୍ରକିଦ ଉପରେ ଗମ୍ଭୀର ଆଘାତ ହୁଏ । ତା'ର ୪୫ ମିନିଟ୍ରେ ତା' ଉପରେ ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ ଦିଆଯାଇ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏସବୁ ଦୈନିକରେ ୮ ତାରିଖ ଦିନ ରାତି ୩.୩୦ରେ ସି.ଆର୍.ପି. ଫକ୍ସକ ଆସନ୍ତି ସେଠୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଘରୁ ଡାକିବାକୁ, — ସଫଳା ସଫିକାର ୪୦ ଘଣ୍ଟା ପରେ ।

କଲ୍ଲନାରେ ସାହୁତ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଥିବି ଉଠେ, ତା'ର ଭବିଷ୍ୟତର ସେହି ଭୟାବହ ପରିଣତକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି, ସାହୁତ୍ୟକ ଅନୁବାଣିକର ରାଏ । ସିଏ ବଙ୍ଗଳା ସାହୁତ୍ୟରେ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଲେଖକ ହେଲେ ବି ଓଡ଼ିଆ ସାହୁତ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ୱପରିଚିତ ।

“ସହସ୍ରର ଇନ୍ଦ୍ରଭୋପରେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟି ଆନମାନେ ଶ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମାନ ମନ୍ଦିରକୁ ଭାଙ୍ଗି ଗୀର୍ଜା ଗଢ଼ନ୍ତି । ପରେ ଗୁର୍ଜାର ମୁସଲମାନମାନେ ଗୀର୍ଜାକୁ ମସଜିଦ୍ରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରନ୍ତି । ଆଉ ପରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ଙ୍କର ମଠବାଡ଼କୁ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଧ୍ୟୁସ କରନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟକୁ ମାରି ତଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି କ୍ୟାଥଲିକ । ସେ କାଳରେ ଏକଟା ସ୍ତମ୍ଭ ଯୁଗ ଇଚ୍ଛା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏନ୍‌ଲାଇଟମେଣ୍ଟ ପରଠାରୁ ଧର୍ମ ଦେଇ ଆଉ ମରାମତି ବା ଭଙ୍ଗାରୁକା ଘଟିନ ଟି । ମସଜିଦ୍‌କୁ ଭାଙ୍ଗି ମନ୍ଦିର କରିବାକୁ ଦେବ, ଇନ୍ଦ୍ରଭୋପ-ଆମେରିକାର ଲୋକେ ଏହା ଭାବ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମେ ଚଳିଗଲୁ ବର୍ଷ ପାରିହୋଇ ଆସିଛୁ ବୋଲି ମେଣ୍ଟିବାଇ ମସଜିଦ୍ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଯାଉଛୁ ।

“ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ବାବରା ମସଜିଦ୍ ବନାମ ରାମ ମନ୍ଦିର ଧ୍ରୁବରେ ଯଦି ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ରବାଦୀମାନେ ଜିତିଲୁ, ତା'ହେଲେ ମସଜିଦ୍ ଭାଙ୍ଗିବ, ଫଳରେ ମୁସଲମାନ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ କାଶ୍ମୀର, ଶିଖ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପଞ୍ଜାବ, ଶ୍ରୀଷ୍ଟି ଆନ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନାଗାଲାଣ୍ଡ, ମିଜୋରାମ ଓ ମେଘାଲୟ ବିଦ୍ରୋହୀ ହେବେ, ତାକୁ ଦମନ କରିବାକୁ ଯାଇ ଭାରତୀୟ ସେନାବାହିନୀ ନିଜେ ବିଭକ୍ତ ହେବ, ଭାରତ ଭାଙ୍ଗି ଟୁକୁର ଟୁକୁର ହୋଇଯିବ ।”

“ସ୍ନେହ ରାଜନୀତି ଆମକୁ କେଉଁଠି କି ନେଇଯିବ କହୁହେବ ନାହିଁ । ଆମର ରାଜ୍ୟ, ଆମର ଆଶା ସିକୁଲର ସ୍ନେହ କା' କବଳରେ ପଡ଼ିବ କିଏ ଜାଣେ, ଇଣ୍ଡିଆନ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଯଦି ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ହୋଇଯାଏ , ତେବେ ଇଣ୍ଡିଆନ ଆର୍ମି ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଆର୍ମି ହୋଇଯାଇପାରେ ।...”

x

x

x

“ହେତୁମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଭାରତୀୟ ଯାହାଙ୍କ ଆଗରେ ଭାରତ ନାମକ ଦେଶର ସ୍ୱାର୍ଥ ହିନ୍ଦୁ ନାମକ ସଂପ୍ରଦାୟର ସ୍ୱାର୍ଥଠାରୁ ବଡ଼, ହିନ୍ଦୀ ନାମକ ଭାଷାର ସ୍ୱାର୍ଥ ଠାରୁ ବଡ଼; ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାମକ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥଠାରୁ ବଡ଼, ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାର୍ଥ ଠାରୁ ବଡ଼,.....ଧର୍ମ-ରାଷ୍ଟ୍ର, ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ଧର୍ମ କୌଣସିଟା ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ରହିଯାଉନାହିଁ । ଦେଶର ସ୍ୱାର୍ଥ ଧର୍ମ ସଂପ୍ରଦାୟର ସ୍ୱାର୍ଥଠାରୁ ବଡ଼ ।”

“ପରସ୍ପର ସୁଖରେ ପୁଣି ଓ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ହେବାହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଦ୍ଧା । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଉଭୟଙ୍କୁ ସେଇ ପଦ୍ଧା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ହେବ । ସେଇ ପଥରେ ହିଁ ଭାରତର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ଚୈତନ୍ୟର ମଧ୍ୟରେ ଯିବ୍ୟ, ଭାରତର ସତ୍ୟତା ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ମୁଲତଃ । ଯେଉଁମାନେ ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନେ “ଦିବେ ଅର ନିବେ ମିଲବେ ମିଲବେ, ଯାବେନା ଓରେ, ଏଇ ଭାରତର ମହାମାନବେର ସାଗରତାରେ ।”

“... ଧର୍ମର ନାମରେ ମତାଇ ଦେଲେ ଅଧିକାଂଶ ହିନ୍ଦୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରାର୍ଥୀକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବେ । ଧର୍ମ ନାମରେ ମତାଇବାକୁ କେହି ବନ୍ଦ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ସୁଲୁସର ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ, ଅଜନର ମଧ୍ୟ ଅସାଧ୍ୟ । ଯେଉଁଠି ସତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ, ସେଠି ଅନ୍ଧମାନେ ଅନ୍ଧଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୁଳିତ ହୋଇ ଗାତରେ ପଡ଼ିବେ । ହିଁ, ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ହେବ, କା’ର ବେଶ୍ କେତୋଟି ଅଙ୍ଗ ଖ୍ୟାସିବ । ସେଇସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଇ ଶନି ପ୍ରବେଶ କରିବ……

“ଜୟ ହିନ୍ଦୁ” ଆଉ ଜୟ ହିନ୍ଦୁ” — ଏ ଦୁଇ ସ୍ତୋତ୍ରାନ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ, ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଜାତୀୟତାବାଦ ମଧ୍ୟରେ ସେଇ ପାର୍ଥକ୍ୟ । ‘ଜୟହିନ୍ଦୁ’କୁ ଛାଡ଼ି ‘ଜୟ ହିନ୍ଦୁ’, ଯେତେ ଜନପ୍ରିୟ ହେବ, ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ସେତେ ଦୃଢ଼ ହେବ । “ହିନ୍ଦୁ”ର ଜୟସାଥୀ “ହିନ୍ଦୁ”ର ପରାଜୟକୁ ଡାକି ଆଣିବ । ସାବଧାନ !” (ପରଚୟ, ଏପ୍ରିଲ ୧୯୧୯)

ରାଜନୀତିରୁ ଧର୍ମକୁ ଅଲଗା କରିବା କଥା ଉଠିଲେ ଅନେକ ତା’ର ବିରୋଧ କରନ୍ତି, କହନ୍ତି ଧର୍ମକୁ ଛାଡ଼ି ଶାସ୍ତ୍ର ଗୁଲିବ କିପରି ? କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ତ ଏକ ନୁହେଁ, ବହୁ — ଭାରତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବହୁଧର୍ମର ଦେଶ । ତେଣୁ କେଉଁ ଧର୍ମ ସହଜ ତାହା ଯୋଡ଼ା ହେବ ? ତାହା ଯଦି ଦେଶରେ ଥିବା ସବୁ ଧର୍ମ ସହଜ ଯୋଡ଼ାହୁଏ, ସବୁ ମତରେ ଗୁଲେ, ତେବେ ସେ ଯିବ କୁଅଡ଼େ ? ନାହିଁ ଯଦି ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଥିବା ସାମାଜିକ ଧର୍ମ ମତରେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଶାସ୍ତ୍ରନୀତି ଗୁଲେ, ତେବେ ଭାରତ ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଅଉ ଗୋଟାଏ ହୋଇ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ନାହିଁ ଯଦି ଦେଶର ସାମାଜିକ ଲୋକଙ୍କ ଧର୍ମ ମତରେ ତାହା ଗୁଲେ — ଫର୍ଥାଲୁ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ଧର୍ମ ହୁଏ, ତେବେ ଭାରତ ଏକ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପରିଣତ ହେବ । ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ମତରେ ଲୋକେ ତାହା ମାନିବାକୁ ନାହିଁ ହେବେ । ନହେଲେ ତାହାର ଅନ୍ୟ ବାଟ ଲୋକିବେ ।

ପାକିସ୍ତାନ ଯଦି ମୁସଲମାନ ଶକ୍ତି ହେଲେ, ତେବେ ଭାରତ ହିନ୍ଦୁ ଶକ୍ତି ନହେବ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କର ମୂଳା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯେଲେ ଭାରତକୁ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ନକରି, ତାକୁ ହିନ୍ଦୁଶକ୍ତି କରି ଗଢ଼ିବା । ଏହା ପରିଷ୍କାର କଥା ।

ଧର୍ମ, ବିଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ଏକ ଉପାସନାର ପ୍ରଣାଳୀ । ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କ ବାଟରେ ନିଜର ଅସ୍ତ୍ରଶୁ ଶକ୍ତିକୁ ଲେଉଟନ୍ତି । ସେ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଉପାସନା ଶକ୍ତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । ତଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ଜା'ର ମାନସିକ ଶାନ୍ତି, ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାନ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରାପ୍ତିର ଚେଷ୍ଟା କରେ । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଏକ ରାଜନୀତି, ତାହା ଧର୍ମ ଠାରୁ ଅଲଗା, ପୁରାପୁରା ମର୍ମକ୍ଷତ । ସବୁ ଧର୍ମର ଉତ୍ସର୍ଗରେ । ପୁରାପୁରା ଏକ ଘୋର ସାଂସାରିକ ଭୌତିକ ବିଷୟ । ତେଣୁ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ ସଦା ଜଡ଼ିତ । ଅଥଚ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । ସେଠି ବିଶ୍ୱାସରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲେ, ଏପରିକି ସନ୍ଦେହ ଆସିଲ ମାତ୍ରେ, ସେ ବିଶ୍ୱାସ ଚୁଟିଯାଏ । ତାହା ଆଉ ଧର୍ମ ହୋଇ ରହେନାହିଁ । ଯେଠି ମଣିଷ ବିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି, ପ୍ରଶ୍ନ କରେ—ସବୁର କାରଣ ଖୋଜେ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜର ସଂସାର ଗଢ଼ିବାକୁ ବସେ । ଅର୍ଥାତ୍ ବିଜ୍ଞାନ ଆଡ଼କୁ ଗତିକରେ । ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ପ୍ରକୃତରେ ସେଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ । ତାହା କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ଦ୍ୱାରା ସୀକୃତ ବା ସୀମିତ ନୁହେଁ; ଧର୍ମର ପ୍ରସ୍ତୁତି ନିୟମ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିତି ନୁହେଁ । ସେଠି ସଂସାର ବୁଲେ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ତା'ର ପ୍ରସାରଣ ଦ୍ୱାରା ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଦିଗରୁ, ଗୋଟିଏ (ଧର୍ମ) ପରିଲେଖର ବିଷୟ ଓ ସେଥିନେଇ ମଣିଷ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେବେଳେ ଅନ୍ୟଟି ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟଲେଖର କଥା । ରାଜନୀତି ଓ ମଣିଷ ସେଥି ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ । ତେଣୁ ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଦୁହିଁଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ କ୍ଷେତ୍ର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । କଟେ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ସୀମା ଡେଇଁ ଅନ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେଇ ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ ସବୁ ଦୁଇର କାରଣ ହୁଏ ଓ ସଂଘର୍ଷକୁ ଅନ୍ତାନ କରେ, ତାହାହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଘଟଣାର ମୂଳକଥା ।

ଫଳରେ, ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀ, ମୌଳିକତାବାଦୀମାନେ ତାଙ୍କ ଧର୍ମର କ୍ଷେତ୍ର ଛାଡ଼ି ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକଦରେ ଉପାସନା ଅପେକ୍ଷା ବିଧାନସଭା, ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ଆକୃଷ୍ଟ କରେ । ଆଜ୍ଞା ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ଆବଧାନ ପରିବର୍ତ୍ତେ କ୍ଷମତାର ଆବଧାନକୁ ସେମାନେ ମୁଣ୍ଡର ମାର୍ଗ ବୋଲି ବୁଝିରନ୍ତି ।

ଭରତ ଭଳି ଏକ ବହୁ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଧର୍ମର ଦେଶରେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା କିଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ, ତାହା ବହୁ ଚିନ୍ତା ଓ ଅଲୋଚନାର ବିଷୟ ହୋଇଛି । ସେ ଦିଗରେ ଜହରଲଲ୍ଲଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି, “ତାହା ନିଜକୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱାସ ବା ଧର୍ମ ସହ ନାହିଁ ବା ନାହିଁ । ତାହେଲେ ତାହା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ହୋଇଯିବ ।” ପୁଣି ସେଇ ବହୁ ଧର୍ମର ଦେଶରେ ଜାତୀୟତାକୁ କୌଣସି ଏକ ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ଗଞ୍ଜିତ କରି ଦିଆଯାଉଥିବା ଯେପରିକି ଏବେ ହିନ୍ଦୁ ଦେବାତାକୁ ହିଁ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତା (Indianity) ବୋଲି ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାମାନେ ପ୍ରସାର କରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେଥିପ୍ରତି ସତର୍କ ନଗ୍ନ ଦେଇ ସେ କହନ୍ତି ଯେ— “ବହୁ ବିଶ୍ୱାସ, ଧର୍ମର ଦେଶ ଭାରତରେ ପ୍ରକୃତ ଜାତୀୟତା ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ଭଣି ବ୍ୟତୀତ, ଗଠିତ ହୋଇ ନପାରେ । ଯେ କୌଣସି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ନିଷ୍ପତି ଭାବେ ଗୋଟିଏ ସାଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକଙ୍କୁ ବାଦ ଦେବ । ସେଠାରେ ଜାତୀୟତା ବୋଲି ଯାହାହେବ ଉଚିତ, ତା’ଠାରୁ ଅଧିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଅର୍ଥରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ଆମକୁ ସେତେବେଳେ ଆଉ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତା ବସ୍ତୁର କରବାକୁ ହେବନାହିଁ । ବସ୍ତୁର କରବାକୁ ହେବ— ହିନ୍ଦୁ ଜାତୀୟତା, ମୁସଲମାନ ଜାତୀୟତା, ଶିଖ୍ ଜାତୀୟତା ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଜାତୀୟତା ।” ଶେଷରେ ସେ ଜଣାନ୍ତି, “ମୁଁ ସୁନବାର କହୁଛି, ତାହା ଧର୍ମ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଧର୍ମକୁ ସାଧାରଣ ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଜୀବନରୁ ଏକ ଅଲଗା ସ୍ତରରେ ରଖେ । ଏହାଛଡ଼ା ଭାରତରେ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ଅର୍ଥ ହେବ, ଭାରତର ବଞ୍ଚଣିକରଣ ।” * ଠିକ୍ ଏଇକଥାକୁ ହିଁ ଅନ୍ୟଥା କରିବା ଲାଗି ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମ । ସେମାନେ ଗୁହାଣି ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତି ଅଲଗା ନହୋଇ, ଧର୍ମକୁ ହେଉ ରାଜନୀତି । ଧର୍ମର ରାଜନୀତି ଗୁଲୁ । ଆଉ ସେହି ରାଜନୀତି ହେଉ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ମାତ ।

ଧର୍ମ, ଏକଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ । ହେଲେ ବି ତାହା ପ୍ରାକୃତ ଧର୍ମ ଶବ୍ଦରୁ ଆସିଛି । ସେଇ ଧର୍ମ ବା ଧମ ହେଲା ଅଶୋକଙ୍କ ଶାସନର ମୂଳମତ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ନ୍ୟାୟପରାୟଣତା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଅର୍ଥରେ ତାହା କୌଣସି ସଙ୍ଗଠିତ ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ଯାହାକୁ କହନ୍ତି ଗଲ୍ଲଜନ । ତେଣୁ ତାହା କୌଣସି ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମର ସମ୍ପର୍କ ଗଣ୍ଡି ଭିତରେ ଅବଲୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ସେଇ ନ୍ୟାୟପରାୟଣତାର ସାବଜମାନ ନିୟମ ହେଉଛି ଧର୍ମ, ଯାହାକୁ ଅଶୋକ ପ୍ରସାର କରନ୍ତି, ତାହା ହେଉଛି ଭାରତର ଐତିହ୍ୟ । ସେଇ ନ୍ୟାୟପରାୟଣତାର ପ୍ରତୀକ ରୂପେ

* Experts from Forward to Dharma, Nirapekhyia Raj, Rghunath Sing. 1961

ଆମେ ଅଶୋକ ଚକ୍ରକୁ ଆମ ମତାକାରେ ବନ୍ଧନ କରି ଚାଲିଛୁ । ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନେ ଠିକ୍ ସେଇ ଐତିହ୍ୟକୁ ଗଢ଼ିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ନାଁରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ସେମାନେ ଗଢ଼ାନ୍ତି ସେଇ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମର, ବାହ୍ୟବାଦର ପ୍ରତୀକ୍ଷା, ଯାହାକୁ ବାଣ୍ୟା କରିବାରେ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ତ ଦୂରର କଥା, ବାରଣ ଶତାବ୍ଦୀ ଆଗରୁ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲି କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନଥିଲା । ଆରବୀୟମାନେ ସିନ୍ଧୁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ହିନ୍ଦୁ ନ କହନ୍ତି ନା ହିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦ ନ ଆମେ । ସେମିତି ‘ଇଣ୍ଡସ’ରୁ ଇଣ୍ଡିଆର ଉତ୍ପତ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ଐତିହ୍ୟ ସାକ୍ଷ୍ୟ, ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ ଆଦି କେଉଁଠି ହେଲେ ହିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ବରହ ମତ, ପତ୍ନୀ ବଶାସ ଓ ଧାରଣାର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ବୋଲି କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନାହିଁ । କାରଣ, ହିନ୍ଦୁ ଏକ ଧର୍ମୀୟ ଧାରଣା ନୁହେଁ, ତାହା ଏକ ଆଞ୍ଚଳିକ ଧାରଣା । ସିନ୍ଧୁ ଅଞ୍ଚଳର ବାସିନ୍ଦା ହେଲେ ହିନ୍ଦୁ । ମେଢ଼ ଗୋଟାଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକ ଧର୍ମ ଥାଇପାରେ । ଭରତହିଁ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଅଗେ ମୁସ୍ଲିମରେ ଭରତ ବୋଇଲେ ହିନ୍ଦୁ ସ୍ଥାନ, ତା’ର ବାସିନ୍ଦାମାନେ ହେଲେ ହିନ୍ଦୁ, ମାର୍କସ୍ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ହିନ୍ଦୁ ସ୍ଥାନ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ସାର୍ ସପ୍ତକ ଅନୁମତ ଙ୍କା ସେକ୍ସବେ ନିଜକୁ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ବା ଅର୍ଥ ବୋଲି କହୁ ଯେଉଁ ଗର୍ବ କରାଯାଏ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ହେଉଛି ଭରତୀୟ ; ଭରତର ମହାମାନବର ସାଗର ଭିତରୁ ତା’ର ଜନ୍ମ । ଭଗବାନ ମହାପଣ୍ଡିତ ସୁଲାଇ ଗୁଜରାଟୀ ଭାଷାରେ “...ଆମ ଭରତୀୟ ଜାତିରେ କହୁଲେ ଭରତୀୟ ଧର୍ମ, ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମ ଟଙ୍କାକେ ବାରରୁ ଚଉଦଅଣା ଅଣଅର୍ଥ ସମୂହ” ... Talking Indian way that 12 to 14 annas a rupee in Indian Culture and Religion are non-Aryan Origin (Selected Papers, P-59, P. P. H)

ଅଗେ, ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କଲଗି ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ଥିଲା ନିଷେଧ, ତାହା ଥିଲା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିକାର । ତେଣୁ ସାଧାରଣତଃ ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ, ତା’ର ବାଣ୍ୟା ବଶୋପଶ, ତା’ର ପୁରାଣ ଆଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ସେମାନଙ୍କ କୃତ । ତେଣୁ ସେଥିରୁ ଉପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣବାଦର ଗୁପ୍ତ ବସିଛି । ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମ ଜଗତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣବାଦର ଆଧିପତ୍ୟ । ତା’ ସାଜକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଅନ୍ଧବଶାସ, କୁସଂସ୍କାର ଓ କମ୍ପ୍ୟୁଟି ଦ୍ୱାରା ସେଇ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଏପରି ବଦଳାଇ କରି ଦିଆଯାଇଛି ଯେ, ସେଥିରୁ ସାଧାରଣ ଲୋକର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ମେ ବସନ୍ତରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲେ, ଧର୍ମ ବସନ୍ତ ହେଲେ ବୋଲି ଡାକପଡ଼େ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମୁକ୍ତି ଲାଗି

ତାହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ସେମାନେ ଧର୍ମଛଡ଼ା ହେବା ଭୟରେ ତା'ର ବିରୋଧ କରନ୍ତି ।
 ଇହଲୋକ, ପରଲୋକରେ ମୁକ୍ତିର ଏକମାତ୍ର ପଥ ହେଲା ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦ ମାର୍ଗରେ
 ଗତିକରିବା । ଆଉ ଧର୍ମ ନାମରେ ସବୁ କିଛି ପବିତ୍ର ଓ କରଣୀୟ । ସେଇ
 ଧର୍ମ ନାମରେ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ (ନାମାଧର) ଆଦିବାସୀ ଘରୁ ଶ୍ୱେତ କରାଯାଏ ।
 କୁହାଯାଏ, ତାହା ତାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ । ତେଣୁ ତାହା ଶ୍ୱେତ ନୁହେଁ, ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ।
 ସେହିପରି ରାତି ଅଧରେ ଶ୍ୱେତରେ ମନ୍ତ୍ରିକତା ଭିତରେ ରାମ ମୁର୍ତ୍ତିକୁ ରଖାଯାଏ,
 ପ୍ରସ୍ତର ହୁଏ, ରତ୍ନସ୍ୟାନ୍ତନ ଶ୍ରବଣେ ନିଜ ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱୟଂ ରାମଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ।

ସେଇ 'ବିଶ୍ୱାସ' ହିଁ ତା'ର ସଂଶ୍ଳେଷ ପ୍ରମାଣ । ସଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ, ସେ
 ଦିଗରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଳ ଓ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଆଦି କୌଣସି ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣ —ମାନେ ନାହିଁ ।
 ଆଇନ, ଅଦାଲତ ବିଚାରକୁ ଖାଲି କରେ ନାହିଁ । ଭରଣସ୍ୱ ସ୍ୱପ୍ନାଦି ପରମ୍ପରାକୁ
 ଉପେକ୍ଷା କରେ । ଜାଗାୟ ସହଜ ଓ ଶକ୍ତିୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ପାଦରେ ଦଳିଦେଇ
 ପାରେ । ଏସବୁ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ —ସେହି ବିଶ୍ୱାସର ଭିତ୍ତିରେ
 ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଗଠନ । ଅନ୍ୟ ଧର୍ମୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭଳି ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ର ହିନ୍ଦୁ ବିଧିବିଧାନ,
 ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର ଓ ନୀତିନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ପରିଚାଳିତ ହେବ । ତା'
 ନହେଲେ, ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ନିଜସ୍ୱ ଚରିତ୍ର ରହିବ କିପରି ? ତାହା କରବା ଅର୍ଥ,
 ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ନିୟାମକମ୍ପନ ଓ ମନୁସ୍ମୃତିକୁ ଅନୁସରଣ କରିବା, ଅଥଚ ସେହିସବୁ
 ସହଜତାରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ବୋଲି କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନାହିଁ, ଯାହା ଅଛି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ
 ଧର୍ମ ତା'ର ସଂଗୃହୀତ ନୀତି ହେବ ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିଧାନ । ସ୍ୱାର ମୂଳକଥା ହେଲା
 ଅଗ୍ନି । ସବୁ ମନ୍ତ୍ର ହେଲାଭଳି ବ୍ରାହ୍ମଣ (ବିଦ୍ୱାନ ବା ମୂର୍ଖ ହେଉ) ସବୁଠାରେ
 ପୂଜ୍ୟ । ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଗାଳିଦେଲେ ତା' ଜିଭ କାଟିଦେବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯେତେ ପାପ
 କର୍ମ କରେ ତାକୁ ମାରିବ ନାହିଁ । ଅକ୍ଷତ ଶରୀରରେ ସମସ୍ତ ଧନ ସହଜ ତାକୁ
 ରାଜ୍ୟରୁ ବିଦା କରିଦେବ । * (ମନୁସମୂହ ୧.୩୧୭, ୩୧୯; ୮.୨୭୦; ୮.୩୮୦)
 କାରଣ ସେମାନେ ହେଲେ ସମାଜର ନର୍ତ୍ତୀ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରା ।

* ଅବିହାଂଶେ ବା ବିଦ୍ୱାଂଶେ ବ୍ରହ୍ମଣୋ ଦୈବତଂ ମହତ୍ ।

ପ୍ରାଣୀଶ୍ଚୋତ୍ତମୀ ତିଷ୍ଠ ଯଥାଗ୍ନି ଦୈବତଂ ମହତ୍ ॥ (୧.୩୧୭)

ଏବଂ ଯଦ୍ୟପ୍ୟନିଷ୍ଠେନ୍ନୁ ବର୍ତ୍ତନ୍ତେ ସର୍ବକର୍ମିନ୍ସୁ ।

ସର୍ବଥା ବ୍ରହ୍ମଣାଃ ପୂଜ୍ୟା ପରମଂ ଦୈବତଂ ହି ତତ୍ । (୧.୩୧୯)

ଏକଜାତ ଦୁର୍ଜାତାଂସ୍ତୁ ବାସୁ ତାବୁଣୟା ଶପନ୍ ।

ଜହ୍ନାଦଂ ପ୍ରାପ୍ନୁ ଯାତ୍ରେଦଂ ଜୟନ୍ତ୍ୟ ପ୍ରଭନ୍ତୋ ସ୍ତା ସ୍ତଃ ॥ (୮.୨୭୦)

ନ ଜାତୁଂ ବ୍ରହ୍ମଣଂ ହବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟପାପେଶୁଃ ପୁତ୍ରମ୍ ।

ରାଷ୍ଟ୍ରନେନଂ କହଃ କୁର୍ଯ୍ୟାସ୍ତମସ୍ତପନ୍ ଶତମ୍ ॥ (୩.୩୮୦)

ଅତଏବ, ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଉଛି ସେହି ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । କାନ୍ଦି ବା ଜନ୍ମ ଅନୁସାରେ ମଣିଷର ସ୍ଥାନ, କର୍ମ ଓ ଭାଗ୍ୟର ବିଚାର — ଶଶତନ୍ତ୍ରର ବିଲୋପ । ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯଦି କିଏ ସବୁଠାରୁ ପଦଦଳିତ ହେବେ, ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମର ଲୋକ କୁହନ୍ତି, — ସେମାନେ ସେଇ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଦଳିତ ଲୋକେ, ଦେଶରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସଂଖ୍ୟାକ ।

ଆଜି ଯଦି ବିଜେପିର ସେଇ ହିନ୍ଦୁର ମୁଖକୁ କେହି ଖୋଲିଦିଏ, ସେ ପରିବାରର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ, ସିଏ ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହଁନ୍ତି, ସେଇ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ—ସ୍ୱୟଂ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ । ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ମତରେ ମହାବଡ଼ ଜାତୀୟ ପାପ (Greatest National Sin) ଲୋକକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବା । ଯେଥିଲି ସେ ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିକୁ ଦାସୀ କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ହେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଶକ୍ତି (Priestly Power), ଅନ୍ୟଟି ବିଦେଶୀ ଆଧିପତ୍ୟ । ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ତାହା ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ପଦଦଳିତ କରି ରଖିଛି । ତେଣୁ ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ “ଉତ୍ତମ ଖାଦ୍ୟ, ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା, ଉତ୍ତମ ଯତ୍ନ” (Wellfed, well educated well cared) ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ରାଜମାତି କଲେ ବି କିଛି ଅର୍ଥ ନାହିଁ ।

ଏବେ ବିଦେଶୀ ଆଧିପତ୍ୟ ଯାଇଛି ; କିନ୍ତୁ ରହିଛି ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦର ଆଧିପତ୍ୟ । ତାହା ଆଜ୍ଞାତ୍ୟାମ ଓ ଧର୍ମର ଡାକ ଦେଇ ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ, ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସମସ୍ୟାରୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ । ତାଙ୍କର ଏକତାକୁ ବିଭକ୍ତ ଓ ଚେତନାକୁ ବିଭ୍ରାନ୍ତ କରିବା ହେଲା ତା’ର ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଇଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ, ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥର ନିକଟରେ ବିଚାର କରନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି, “ଯେଉଁ ଇଶ୍ୱର ଏଠାରେ ଆମକୁ ରୁଟି ଦେଇ ନ ପାରି ସ୍ୱର୍ଗରେ ଚରନ୍ତନ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ସେପରି ଇଶ୍ୱରରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ ।” (I do not believe in God who can not give us bread here, giving eternal bliss in heaven) ଅଥଚ ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନର ଧର୍ମବାଦର ଠିକ୍ ସେଇ ଧର୍ମରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯାହା ଏଠାରେ ରୁଟି ନ ଦେଇ ସ୍ୱର୍ଗରେ ମୁକ୍ତି ଦିଏ । ସେମାନେ କେବଳ ତାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି ନାହିଁ, କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏପ୍ରକାରର ଧର୍ମସୀଦ୍ଧି, ଏକପରି ହିନ୍ଦୁ ଓ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ । ବିଜେପି ରେ ହିନ୍ଦୁ କହେ, ତା’ର ଧର୍ମ ହିଁ ସଂଶ୍ଳେଷ । ତାକୁ

ଅନ୍ୟମାନେ ସମ୍ମାନଦେବା, ତାକୁ ମାନ ଚଳିବା ଉଚିତ । ତା ନ ହେଲେ ନୋର
ପୁଷ୍ପକ ମନେଇବାକୁ ହେବ । ତାକୁ ତାହାହିଁ ହେଲେ ସବୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଚିନ୍ତା
ଓ ସଂଘର୍ଷର ମୂଳ ।

ଜା'ର ପ୍ରତିକାର ସ୍ବରୂପ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସହନଶୀଳତା କଥା ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରାଯାଏ । କୃତ୍ତାଯାଏ ତାହା ଭରତର ପରମ୍ପରା ଓ ଚରାଚରିତ ଚରିତ୍ର । ବହୁ
ଧର୍ମ ମତ ବିଶ୍ବାସର ଲୋକ ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ଏଠି ରହି ଆସିଛନ୍ତି । ତାକୁଲ ଅନୁସରଣ
କରିବାକୁ ହେବ । ବିବେକାନନ୍ଦ କିନ୍ତୁ ସେତିକିରେ ସୀମିତ ନଥିଲେ । ସେ
ଆହୁରି ଅଗକୁ ଯାଇ ପରୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତି “ସ୍ବାକୃତ” ଜଣାନ୍ତି । “ଯଦି ତମେ ହିନ୍ଦୁ
ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଛ, ତୁମେ ଭଲ ହିନ୍ଦୁ ହୁଅ । ମୁସଲମାନ ହୋଇ ଜନ୍ମ
ହୋଇଛ, ଭଲ ମୁସଲମାନ ହୁଅ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଛ, ଭଲ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ହୁଅ……ପରୁ ଧର୍ମର ସାରମର୍ମ ସମାନ—“ଏକତ୍ବ” (Oneness)
ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜକୁ ଯେନିଲଭି ତାକୁ ବାଛିଥାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ବିବେକାନନ୍ଦ ଧର୍ମରେ
ଶତ୍ରୁତା, ବିଦ୍ବେଷ ଓ ସଂଘର୍ଷକୁ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, ଦେଖନ୍ତି ମିଳନର ସେର ।
ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଭାରତ, ବିଶ୍ବକୁ ଧର୍ମରେ “ସହନଶୀଳତା ଓ ସ୍ବାକୃତ”ର
ଶିକ୍ଷାଦିଏ ।

ସ୍ବର୍ମୀଣ ଭାରତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର୍ ସେହି ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରୟୋଗକୁ ଦର୍ଶାଇଥାନ୍ତି ।
କହନ୍ତି “……ଆମ ନିଜର ମାତୃଭୂମି ହେଉଛି ଦୁଇଟି ମହାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହିନ୍ଦୁ ଓ
ଇସଲାମ୍ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳ—ବେଦାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରିଷ ଓ ଇସଲାମ୍ ଶରୀର୍ ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର
ଆଶା । ମୁଁ ମୋର ମାନସ ଚକ୍ଷୁରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଭାରତକୁ ଦେଖେ । ତାହା ସେହି
ବେଦାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରିଷ ଓ ଇସଲାମ୍ ଶରୀର୍କୁ ଧରି ସଂଘର୍ଷର ବିଶ୍ବଜ୍ଞା ଓ ଅସଲକତା
ଭିତରୁ ଅପରାଜେୟ ଓ ଗୌରବମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା କରେ ।”*

ବର୍ତ୍ତମାନର ନବ ପରିବାର—ବି. ଜେ. ପି, ଅର୍. ଏସ୍. ଏସ୍.,
ବିଶ୍ବହିନ୍ଦୁ ପରିଷଦ, ବଜରଙ୍ଗ ଦଳ ଓ ଶିବସେନା ଆଦିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ

* For our Motherland a junction of the two great
systems Hinduism and Islam—Vedant brain and an
Islam body-is the only hope. I see in my minds eye
the future perfect India arising out of this chaos and
strife glorious and invincible with Vedant brain and
Islam body, (Voi. I', 14.6)

ବବେକାନନ୍ଦର ପହୁଳ କେବଳ ଫରଦ୍ ନୁହେଁ ତା'ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱେଷୀ । ଫରଦ୍ ପରିବାର ଭରତର ସୁନୁରୁଆନ ଓ ପୁଣି ତା ପ୍ରାୟିର ପଥ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଗଠନରେ ଦେଖିଲ ବେଳେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦେଖନ୍ତି, ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନଙ୍କ ମିଳନରେ — କେବଳ ଦୈତ୍ୱକ ପ୍ରଭରେ ନୁହେଁ, ବୌଦ୍ଧିକ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ମାନସିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ।

ଅଜି ଭରତରେ ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ମୁସଲମାନ କାହିଁକି ? ଭୁଢ଼ାପାଏ, ହିନ୍ଦୁକୁ ଖଣ୍ଡାର କୋରରେ ନଳପୁଷ୍ପକ ମୁସଲମାନ କରାଯାଇଛି । ହିନ୍ଦୁମାନେ ମୁସଲମାନ ହୋଇଛନ୍ତି ଠିକ୍ । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ? ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମତ ଠିକ୍ ତା'ର ଓଲଟା । ସେ ସେଥିଲି ସେହି ହିନ୍ଦୁକୁ ବାସ୍ତବିକ କରନ୍ତି, କାରଣ ଦଶଦ୍ରୁ, ଦଳିତ ଲୋକଙ୍କ ଲାଗି ଭରତରେ ମୁସଲମାନ ଆଧିପତ୍ୟ ଗୋଟାଏ ମୁକ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଦେଲା । ସେଥିପାଇଁ ଅମ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପାଞ୍ଚଭାଗରୁ ଘାତେ ମୁସଲମାନ ହୋଇଗଲେ । ଖଣ୍ଡା ସେ ସବୁକିଛି କରନ୍ତି ତାହାନ୍ତୁହେଁ । (୦)

ପୁଣି ସେ ଆଉ ଠାଏଁ କହନ୍ତି, “ଭରତରେ ଦଶଦ୍ରୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ମୁସଲମାନ କାହିଁକି ? ସେମାନେ ଶତ୍ରୁବାସ୍ତବ ଧର୍ମାନ୍ତରିତ ହୋଇଛନ୍ତି କହବାରେ କିଛି ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ଜମିଦାର ବ୍ରାହ୍ମଣବାଦ କବଳରୁ ମୁକ୍ତ ଭାବିବା ଲାଗି ତାହା ହୋଇଛି । ଫଳରେ ବଙ୍ଗଳା ଗୁପ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଭୁଲିନାରେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ଅଧିକ ।” *

ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ, ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ନାମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣବାଦ ଆଧିପତ୍ୟ ଶୁଦ୍ର ଦଶଦ୍ରୁ ହରିଜନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କରିଦେଇଛି । ତାହାହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁସଲମାନ ହେବାକୁ କାନ୍ଦ କରନ୍ତି । ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣବାଦ କେବଳ ମୁସଲମାନଙ୍କ

(୦) Mohemmedan conquest of India came as a salvation to the down-trodden, to the poor. That is why one-fifth of the people became Mohemmedan. It was not soward that did it all. (Vol. III, P290)

*Why amongst the poor of India so many Mohammedans. It is no sense to say that they are converted by soward. It is to gain their liberty from Zamindars and from the priests and a consequence you find in Pungal more Mohemmedans than Hindus amongst cultivators (Vol: VIII: P-339)

ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରି ନାହିଁ, ବାହାରକୁ ଆଉ କାହାକୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଛିତ୍ରରକୁ ଆସିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇନାହିଁ । ତା'ର ଏବେ ସେହି ହିନ୍ଦୁ ଶକ୍ତି ଗଠନର ଅହ୍ୱାନ, ଭାରତକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର କରିବା ପଥଦିଗୁଡ଼ିକୁ କରିଦେବ ।

ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ସେହି ପରିକଳ୍ପିତ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟିତ ଭାରତ, ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀଙ୍କ ହିନ୍ଦୁ ଶକ୍ତି - ଏ ଦୁଇ ପରସ୍ପର ବରୋଧୀ ଧାରଣା । କାରଣ ସ୍ୱାମୀଜୀ କହନ୍ତି “ସମୟ ଅସିବ ଯେତେବେଳେ ଶୁଦ୍ର ଶ୍ରେଣୀ ତାଙ୍କର ଶୁଦ୍ରତ୍ୱକୁ ଧରି ଜାଗି ଉଠିବେ ... ସତ୍ୟେକ ସମାଜରେ ଅଶ୍ରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିବେ । ସେଇ ନିଜର ପ୍ରଭାବର ଅଲୋକ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦୁନିଆ ଉପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲଣି । ସେଇ ନୂତନ ଘଟଣାବଳୀର ଅନ୍ତମ ପ୍ରଶ୍ନ କ'ଣ ହେବ ତାହା ଭବିଷ୍ୟତ ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ପାଏ ନାହିଁ । *

ସେ ପୁଣି ଅନ୍ୟତ୍ର କହନ୍ତି, “ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଜାତିରଣର ଆରମ୍ଭ ଦେଖାଦେଇଣି । ଆଜିକାଲି ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ଧର୍ମଘଟ ସଂଖ୍ୟା ହେଉଛି ତା'ର ପ୍ରମାଣ । ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ତଳଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ଅଧିକକାଳ ଦମନ କରି ରଖିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବେ ନାହିଁ ।” (୦)

ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ସେହି ଶୁଦ୍ର ବା ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ହେଲେ ସମାଜର ଦଳିତ, ଶୋଷିତ ଅତ୍ୟାଚାରୀତ ଲୋକେ । ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା, ଦାନ, ଧର୍ମଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭଳି କେବଳ ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜନର ବଣି ସେ ଶୁଣାଇ ଚୁପ ରହୁ

* A time will come when there will be rising of the shudra class, with their shudrahood.....will gain absolute supremacy in every society. The glow of the dawn of the new power has already begun to bear upon slowly upon the western world and thoughtfulls are at their wits end to reflect at on final issue of the fresh phenomena.

(O) Signs of the awakening has shown themselves in India too as the evidence from the number of strikes among the lower classes now a days. The upper class will be no longer be able to repress the lower try ever so much. (Vol. VII, P-147)

ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ତା'ର ମୌଳିକ ସମାଧାନ । ତାଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି, “ମୁଁ ଜଣେ ସମାଜବାଦୀ, ତା'ର କାରଣ ନୁହେଁ ଯେ ତାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପୁଣ୍ୟାଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା, କିନ୍ତୁ କମାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଭୁଟି ନଥି । ଅପେକ୍ଷା ଅଧା ଭୁଟିଖଣ୍ଡକ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସବୁ ପକ୍ଷକ୍ଷୀ ହୋଇ ଅଭବଗ୍ରସ୍ତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ।”*

ବର୍ତ୍ତମାନର ମଣିଷର ଦୁଃଖର କାରଣ ଅଲୋଚନା କରି ସାମାଜିକ କହନ୍ତି, “ଅଜ୍ଞତା, ଅସାମ୍ୟ ଓ କାମନା — ଏ ତିନୋଟି ହେଲେ ମଣିଷର ଦୁଃଖର କାରଣ । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ମିଳିତ ଭାବେ ଅନ୍ୟକୁ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି । ଜଣେ କାହିଁକି ନିଜକୁ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ବୋଲି ମନେ କରେ ? କିନ୍ତୁ ହାୟ, ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ ଅସାମ୍ୟ ହେଉଛି ସାମ୍ୟ ଲଭର ଉପାୟ । ସେହି ଅସାମ୍ୟ, ମଣିଷ ସମାଜ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଅଭିଶାପ, ସମସ୍ତ ଦୁଃଖର ମୂଳ । ତା'ହିଁ ହେଲେ ସମସ୍ତ ଶାଶ୍ୱତକ, ମାନସିକ ଆହାତୀକ ବନ୍ଧନର ମୂଳ ଉତ୍ସ ।” (୦)

ଏତଦେବ “ଅଜ୍ଞତା, ଅସାମ୍ୟ ଓ କାମନା”, ଯାହା ସାମାଜିକ ମତରେ ଦୁଃଖର ମୂଳକାରଣ, ଆଉ ଯେଉଁ ‘ଅସାମ୍ୟ’ ସମାଜ ପ୍ରତି ଏକ ଅଭିଶାପ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବନ୍ଧନର ହେତୁ, ଠିକ୍ ତାକୁହିଁ ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା, ସଂଘ ପରିବାର ଆପଣାର ମାତି, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ପଥ ଭାବେ ଗ୍ରହଣକରେ । ଆଉ ଠିକ୍ ତାକୁହିଁ ଅନୁସରଣ କରିବା ଦିଗରେ ତା’ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ, ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ ଓ ପରିତ୍ରାଣିତ କରେ । ତେଣୁ ତାହା ଜ୍ଞାନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବଶ୍ୱାସକୁ ନିଜର ମାତି କରେ, ସାମ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଆଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ଅସାମ୍ୟକୁ

* I am a Socialist not because it is a perfect system, but a half is better than no bread. The other systems have been tried and found wanting.

(VI P-3୯9)

(୦)Ignorance, inequality and desire are three causes of human misery and one follows the other in unison. Why should a man think himself above any other man ? But alas ! they think inequality is the way to attain equality—the curse of the mankind, the root of all misery—this inequality. This is the source of all bondage,—physical, mental and spiritual.

ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ, ଆଉ ବାସନା କାମନାର ପରିହାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତା ଦଖଲ କାମନାକୁ ନିଜ ଧର୍ମର ସ୍ବାଭାବିକ ମାର୍ଗ ଭାବେ ଅନୁସରଣ କରେ । ଯିଏ ଯେତେ ପ୍ରକାର କହୁଲେ ବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ବି ଧର୍ମ ରାଜନୀତିର ମିଶ୍ରଣର ସେହୁ ଚରିତ୍ର ବଳବତ୍ତର ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଣିଷ ଜୀବନ ଦୁଃଖ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାରୁ ମୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ତାହା ଓଲଟି ଅଧିକ ଖାତ୍ର ଓ ପ୍ରଶ୍ନର ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଅତଏବ ସେହିପରି ବିଷୟ ବିଶେଷ କରି ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ଲୋକଙ୍କର ଜାଗରଣ ଆଣେ, ଯାହାକୁ ସାମାଜିକ ଧର୍ମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ପ୍ରତିହତ କରିବା ହେଲା ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦର ଧର୍ମ; କିନ୍ତୁ ପୁରୀ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଶାଢ଼ୀରେ ସେହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଅସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ତାକୁ କାଏମ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆଧୁନିକ ଶାଢ଼ୀରେ ଷ୍ଟେଟ ମାଧ୍ୟମରେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ । ଆଗେ ସେହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦ, ରାଜରାଜିତା ଶାସନର ଦୋଷିତ ମାତ୍ର ହେଉଥିଲା, ଆଜି ଠିକ୍ ତାକୁ ହିଁ ରାଜତାତ୍ତ୍ୱିକ ଶାସନର ଭଣ୍ଡି କରିବା ଲାଗି, ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀଙ୍କର ଏଇ ଫକ୍ତାମ—ଯା'ର ରାଜନୈତିକ ରୂପ ହେବ ଏକ ଧର୍ମୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ।

*

କାର୍ଯ୍ୟ ସହଜ କାରଣ, ବୃକ୍ଷ ସହଜ ମଞ୍ଜିଭଲ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସମସ୍ୟ ସହଜ ତା'ର ସମାଧାନ ଜଡ଼ିତ । ୧୯୨୫ରେ ଜନ୍ମ ନେଇଥିବା ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍. ନାଗସୁରରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ସରଠିକ୍ କରି, ହିନ୍ଦୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଲହୋରରେ ଶହାଦ ଭଗତ ସିଂହ ଗଡ଼ନ୍ତି ଭାରତ ନିର୍ଦ୍ଦଳବାନ୍ ସଦା, ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୁଏ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ, ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ତା'ର ଶପଥ ହୁଏ—ବ୍ୟକ୍ତି, ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସବୁ ସ୍ୱାର୍ଥ ଉପରେ ଦେଶର ସ୍ୱାର୍ଥ ହିଁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ—ସେଥିଲାଗି ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ । ସେଇ-ଦିନୁ ଶହାଦ ଭଗତ ସିଂହ ରାଜନୀତି ଓ ଧର୍ମକୁ ମିଶ୍ରଣ ବରୁଦରେ ଜୋର ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସେହୁ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ସେ ଲେଖିଥିଲେ “୧୯୧୪-୧୫ରେ ଶହାଦଗଣ ରାଜନୀତିରୁ ଧର୍ମକୁ ପୁଅକ୍ କରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଧର୍ମ ହେଲା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟାପାର । ତେଣୁ ସେଥିରେ କାହାକୁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ରାଜନୀତିରେ ଧର୍ମର ପ୍ରବେଶକୁ ନିଷେଧ କରିବାକୁ ହେବ । କାରଣ ତାହା ମିଶ୍ରିତଲେ ସେଇ ଏକା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଏକ ସ୍ତରରେ କାମ କରି ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ସେଥି-ଲାଗି ଗଭୀର ପାଟି ଭଲ ଏକ ଅନ୍ତୋଲନ ଅବଶ୍ୟକ ଓ ବିକ୍ୟବଦ୍ଧ ହୋଇ

ରହୁଥିଲା । ସେଥିରେ ଶମଦ ହେବାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଶିଖମାନେ ରହୁଥିଲେ ବି ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ପଛରେ ନ ଥିଲେ । (ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା ଔର୍ ଇନ୍ଦ୍ କା ଇଲ୍ଲଜ । କାର୍ତ୍ତିକ, ଜୁନ ୧୯୬୭) ।

ରାଜନୀତି ଓ ଧର୍ମ, ସେହି ମିଶ୍ରଣର ପରିଣତି କିପରି ଭୟାବହ ସେ ଦିଗରେ କଂଗ୍ରେସ ଯେ ସଚେତନ ନୁହେଁ, ତା ନୁହେଁ ; କିନ୍ତୁ ତା ଭିତରେ ଏକ ଭୟାନକ ଦୁର୍ଘଟଣା ରହିଛି । ସଂବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କାଳରେ ଜବାହରଲାଲ ନିଜେ କହୁଥିଲେ, “ଆମକୁ ଆଉ ସମସ୍ତେ ଦେଶକୁ ଭଲ କରି ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବରେ ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତିରେ ବନ୍ଧୁକ୍ତ, ଯଦୁଠୁଁ ବିପଜ୍ଜନକ ବନ୍ଧୁକ୍ତ, ତା ସବୁଠାରୁ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଜାରଜ ଜୀବକୁ ଜନ୍ମ ଦିଏ ।” (ଏପ୍ରିଲ ୩, ୧୯୪୮)*

ଏଥିରୁ ଜଣାଯିବ ଯେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବେ ଧର୍ମ ରାଜନୀତିର ବନ୍ଧୁକ୍ତ ଅତି ବିପଜ୍ଜନକ । ତା ଅର୍ଥ, ଅସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବେ ବନ୍ଧୁକ୍ତ ବିପଜ୍ଜନକ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ କି ଅସାଂପ୍ରଦାୟିକ ତା ଛିରି କରିଦିଏ, ତା ମାପକାଠି କ’ଣ ? କଂଗ୍ରେସ ଯାହା କହୁବ ସେଇଟା କ’ଣ ଅସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଓ ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ ? ତାହାହିଁ ହୋଇଛି କଂଗ୍ରେସର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ । ସିଏ ତାକୁ ବିଶେଷ କରି ନିର୍ବାଚନ ସହାୟ ଓ ସରକାର ଗଠନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲାଗିକରି ସେହି ବାକୀ ମଧ୍ୟଜିଦ୍ଦ ଘଟଣା ତା’ର କୁଳନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନରେ ଧର୍ମର ପ୍ରୟୋଗକୁ ସେମାନେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହା ତାହା ଅନ୍ଧ କରିଦିଏ । ତାଙ୍କର ନିଜର ସେହି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବ, ନୀତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଦେଶରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାକୁ ଉତ୍ସାହିତ, ସଂଗଠିତ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରେ ତାହା ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଫଳରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଏବେ ନିର୍ବାଚନର ଏକ ଅମୋଘସମ୍ପ୍ରଦାୟ । ଅରେ ଧର୍ମର ପ୍ରୟୋଗକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଲେ ତାକୁ ରୋକିବା ଅସମ୍ଭବ । ଅଭିଜ୍ଞତା କହେ, ଆଜି ତାହା ଖୋଦ ସେହି କଂଗ୍ରେସକୁ ଛାଡ଼ି କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ଏବଂ ଶେଷରେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ହତ୍ୟା ଓ ହିନ୍ଦୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓେନ ଦିଗରେ ତାହା ଦକ୍ଷପରିବର ।

* We must have it clearly in our mind and in the minds of the country that the alliance of religion and politics in the shape of communalism is the most dangerous alliance and it yields the most abnormal kind of illegitimate brood. (April 3, 1998)

ଅତଏବ ରାଜନୀତି ଓ ଧର୍ମର ମିଳନରୁ ଉଦ୍ଭବ, ସେହି ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା'ର ଦାନବର ଗ୍ରାସରୁ ଶରକର ପ୍ରାଣ, ତା'ର ଜାତୀୟ ଜୀବନକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ଏବେ ରାଜନୀତିରୁ ଧର୍ମକୁ ଅଲଗା କରିବା ଦିଗରେ ବାଲ୍ ଆସେ । କିନ୍ତୁ ବିଷୟଟି ମୁଖ୍ୟତଃ ମାନସିକ ବିଷୟ । ବିଚାର ଜ୍ଞାନ ଓ ମତାଦର୍ଶଗତ ଜିନିଷ । ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତା'ର ମୁକାବଲ କରିବାକୁ ହେବ । ମନର ଧାରଣାକୁ ଆଇନ ଦ୍ଵାରା ହଟାଇ ହେବ ନାହିଁ । ଧର୍ମର ବ୍ୟବହାରକୁ କେବଳ ସମ୍ବିଧାନ ସଂଶୋଧନ ବା ଆଇନବଳରେ ରୋକାଯାଇ ନପାରେ । ଆଜି ଷେଟ ରାଜନୀତିରେ ଧର୍ମର ବ୍ୟବହାର ଆଇନ ଅଭାବରୁ ଘଟୁନାହିଁ । ତାହା ଘଟୁଛି, ମୁଖ୍ୟତଃ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିର ଅଭାବରୁ । ବିଗତ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଲାଗି ରହିଥିବା ବାବର ମସଜିଦ୍ ରାମ ଜନ୍ମଭୂମିର ବିବାଦ ତା'ର ସଦ୍ୟ ପ୍ରମାଣ । ପ୍ରଚଳିତ ଆଇନ ଭିତରେ ଯାହାର ସମାଧାନ ସମ୍ଭବ ତାକୁ ଗଢ଼ାଇ ଗଢ଼ାଇ ଅଣାଯାଇଛି । ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିର ଅଭାବରୁ ତାହା କ୍ଷମାଗତ ଜଟିଳ ହୋଇ ଉଠିଛି, ସାଂଘାତିକ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସେହି ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ନିର୍ଭର କରେ ବିଷୟବସ୍ତୁର ସଚେତନ ଉପଲବ୍ଧି ଉପରେ । ତାହା ବିନା ଆଇନ ଯେତେ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ, ଯଥାର୍ଥ ଓ କଠୋର ହେଲେ ବା ତାହା ନିରର୍ଥକ । ତେଣୁ କେବଳ ଷେଟରେ ନୁହେଁ, ରାଜନୀତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ସରକାରର ସମସ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଧର୍ମର ବ୍ୟବହାର ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହେବ । ଅରେ ତାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଦେଲେ, ରାଜନୀତିର ଶରୀରରେ ତା'ର ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସାରକୁ ରୋକିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ରାଜନୀତିରେ ଧର୍ମର ପ୍ରବେଶ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧା । ମିଷ୍ଟ, ତନ୍ତ୍ର, କଷାୟର ମିଶ୍ରଣରେ ଜଳ ନିଜର ସ୍ଫୁଟିତା ହରାଇ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଦ ଓ ଗୁଣକୁ ବହନ କରେ, ମିଠା, ଖଟା, ପିତା ପାଣିରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ସେହିପରି ରାଜନୀତିର କଥା । ରାଜନୀତିରେ ଧର୍ମର ମିଶ୍ରଣ ଘଟିଲେ ତା'ର ନିଜର ସ୍ଫୁଟିତା ଲୋପପାଏ । ଧର୍ମ ସାଂପ୍ରଦାୟ ଅନୁଯାୟୀ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଓ ଶିଖ ଆଦି ସାଂପ୍ରଦାୟର ଭାବ ଓ ବିଚାରଦ୍ଵାରା ତାହା ଆକାନ୍ତ ଓ ପରିଲୁପ୍ତ ହୁଏ । ଶେଷରେ ରାଜନୀତି, ସେହି ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ଓ ଶିଖ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ରାଜନୀତିଭାବେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

ତାହା, ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରଜ୍ଞାନ ଦ୍ଵାରା ନଟାଣି ରୁଚ୍ଛା ବିଶ୍ଵାସ ଦ୍ଵାରା ଟାଣିବାରେ ଲାଗନ୍ତି । ତାହା ନିଜ ସାଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରଜ୍ଞାନକୁ ଯେପରି ବଳିଦିଏ, ଅନ୍ୟ ସାଂପ୍ରଦାୟର ମଣିଷର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରଜ୍ଞାନକୁ ସେହିପରି ଉପେକ୍ଷା କରେ । ନିଜ ସାଂପ୍ରଦାୟର ବିଶ୍ଵାସର ଜବରଦସ୍ତି ବସ୍ତ୍ରାବର ଉଦ୍ୟମ

ଅନ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାୟର ବିଶ୍ୱାସର ବିରୋଧୀତାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରେ । ଏହାହିଁ ହେଉଛି ଭାରତର ଅଭିଜ୍ଞତା । ତେଣୁ ଆଜନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକ ମାନସିକ, ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ବିରୁଦ୍ଧରେ, ଆଉ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଦିଗରେ ଅନବରତ ମତାଦର୍ଶଗତ ସଂଗ୍ରାମ ।

*

ରାମ ଜନ୍ମହେତୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ଏବେ ଏକ ଗର୍ଭସ୍ଥାନରେ ଗଣ୍ୟ ; କିନ୍ତୁ ଏହା ଅତି ନିକଟର କଥା । ପ୍ରାଚୀନତା ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ତାହା ପୁରୀର ବହୁପତ୍ତନରେ । ବାଚସ୍ପତି ମିଶ୍ରଙ୍କ ୧୪୧୦ରେ ରଚିତ ‘ଗର୍ଭ ଚିନ୍ତାମଣି’ରେ ଗୟା, ପ୍ରୟାଗ, କାଶୀ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଆଦି ବହୁ ଗର୍ଭର ନାମ ରହିଛି । ଅଥଚ, ରାମ ଜନ୍ମହେତୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯେ ଏକ ପୁଣ୍ୟଭୂମି ତାର କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ତତ୍କାଳର ଶ୍ରୀବାସୁଦେବ ଗର୍ଭ ଯାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିବନ୍ଧରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ କେବଳ ୧୭୦୦ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ହିନ୍ଦୁ ଗର୍ଭଭାବେ ବିକାଶଲାଭ କରେ, ଏପରିକି ଦେବତାଭାବେ ରାମଙ୍କର ସ୍ୱୀକୃତି ୧୩୦୦ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ରାମଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ନେଇ ବହୁ ଲେଖା ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ସେହି ଉପଲକ୍ଷେ କୌଣସି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସୂଚନା ନାହିଁ । ଆକବରଙ୍କ ଦରବାରରେ ରାଜା ତୋଡରମସି, ତାଣ୍ଡୀର ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ନେଇ ୧୫୮୫ରେ ତୋଡରନନ୍ଦନ ନାମକ ଏକ ଧର୍ମୀୟ ଏନ୍‌ସାଇକ୍ଲୋପେଡ଼ିଆ ଭଳି ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେ ଗୁଳସୀ ଦାସଙ୍କୁ ଖେଟିଛନ୍ତି । କାଶୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ମନ୍ଦିର ମରାମତି କରିଛନ୍ତି । ଅଥଚ ଅଯୋଧ୍ୟା ମନ୍ଦିର ନେଇ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି । ମନ୍ଦିର ଭଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲେ ସେ ତା’ର ମରାମତି ନ କରି ଛାଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତେ । ତତ୍କାଳର ଆର୍. ଏସ୍. ଶର୍ମା, ଡି. ଏନ୍. ଝି, ଏମ୍. ଅଥର୍. ଆର୍. ଓ ସୁରଜକାନ୍ତ ଆଦି ଐତିହାସିକଗଣ ତାଙ୍କର ମିଳିତ ଅଲେକନରେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ରାମଙ୍କର ଜନ୍ମହେତୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଯେ ପରିହ ସେ ନେଇ ୧୭୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ (ବିପ୍ଳବକ ୧୮୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ) ପୁର୍ବରୁ କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ରାମ ଜନ୍ମଭୂମି ସମ୍ପର୍କରେ କମ୍ବୋଜୀ ୧୮୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିନାହିଁ । ତାହା ୧୮୫୦ ବେଳକୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ତାହା କପର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ତା’ର ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ମହାଜଦର ବାହାର କାନ୍ଥରେ ଥିବା କେତେକ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ପ୍ରସ୍ତର ଯେଉଁ ଭଙ୍ଗା ମନ୍ଦିରର ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନରୂପେ ଦର୍ଶାଯାଏ ସେ ସବୁକୁ ବାହାରୁ ଅଣି ସେଠାରେ ଖଣ୍ଡାଯାଇଛି । ଐତିହାସିକ ଓ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଗଣ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଆଗରୁ ଆମେ ଜାଣିଛେ ଯେ ୧୮୫୭ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଅନୁଯାୟୀ ସେଇଠି ମସ୍ଜିଦ୍ ଓ ରାମ ଚଉତରାର ପାଖାପାଖି ଏକାଠି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ୧୮୮୫ରେ ମହନ୍ତ ରଘୁନାଥ ଦାସ ସେଇ ଚଉତରା ଉପରେ ଏକ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ଅନୁମତି ନେଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଚଉତରା ହେଲେ ରାମ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ବାବରା ମସ୍ଜିଦ୍ ନୁହେଁ । ତେଣୁ କର୍ତ୍ତୃନକାଳେ ମସ୍ଜିଦ୍ ଭଙ୍ଗିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠି ନାହିଁ । ଏପରିକି ବିଜେପି ନେତା ବାଜପେୟୀ ମଧ୍ୟ ୧୫, ଫେବୃଆରୀ ୧୯୮୭ରେ ତାକୁ ପାଖାପାଖି ଗ୍ରହଣ କରିଯାଇଥିଲେ । ସେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ମସ୍ଜିଦ୍ ହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ସେମାନେ ତାକୁ ପୁରସ୍ତିତ କରି ରଖିବେ ଓ ତା' ପାଖକୁ ଲାଗି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ମସ୍ଜିଦ୍ ଭଙ୍ଗିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତା'ର ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ଜୁନ ୧୧, ୧୮୮୯ରେ ପାଲନପୁରରେ ବିଜେପି ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ରଥଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରେ । ଆଡ଼ଭାମ୍ନା ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ଯେ ସେ ରାମ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ଷେଟରେ ପରିଣତ କରିବେ ।

ରାମଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁଠି ସେ ବିଷୟରେ କେହି ସ୍ଥିର ନିଶ୍ଚିତ ନୁହନ୍ତି । ଏକ ପୌରାଣିକ ଚରିତ୍ରର ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନକୁ ଐତିହାସିକ ବାସ୍ତବତା ଭିତରେ ଖୋଜିବାକୁ ଯିବା, ନିରାରେ ହଜାଇ ପୋଖରୀରେ ଖୋଜିଲୁଣ୍ଠନ । ବିଜେପିର ତତ୍କାଳୀନ ସଭାପତି ବାଜପେୟୀ ସେହି ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ନେଇ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି (ମଇ ୧୬ ତାରିଖ ୧୯୮୯) । ଏବର ସଭାପତି ଆଡ଼ଭାମ୍ନା ସେହି ବର୍ଷ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୩୦ରେ କହୁଥିବା ପ୍ରକାଶ, “କେହି ପ୍ରମାଣ କରିପାରିବନି ଯେ ତାହା ରାମଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ।” *

ଯାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ, ଯାହାର ସତ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁମାନେ ନିଜେ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ, ସେହିମାନେ ହେଲେ ରାମ ଜନ୍ମଭୂମି ଆନ୍ଦୋଳନର

* The BJP leaders are not even sure about exact location of the spot where Ram was born. Atal Bihari Bajapaye has admitted that as late as May 17, 1989. More significantly Advani himself was reported to have said in September 30 this year in Bombay. “No one can prove that it (the Babri Mosque) was the birth place of Sree Ram but could not wait for the Court verdict as he felt it was a matter of “belief.” (Nikhil Chakravarty, Sunday Times of India)

ଅଗ୍ରଣୀ, ବାବର ମସ୍ତକ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଂଶର ସଂଗଠକ, ଯାହା ଫଳରେ ସାରା ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଧୂସର ଜାଣିବଲା । ଶହଶହ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣହାନୀ ଏବଂ ହଜାର ହଜାର କୋଟି ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ଉପହାସ ; କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ?

ତା'ର ଉତ୍ତର ହେବ ୧ । ୧୧ । ୧୮ର ପ୍ରସ୍ତାବ—ଏକ ମସ୍ତକ ଉପରୁ ଉଠେ ବାବର ମସ୍ତକର ଧୂସର ମହା ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଗଠନର ଆହ୍ୱାନ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର ଶେଷେ ପ୍ରକାଶପାଏ ତା'ର ସମ୍ପ୍ରଦାନରୁ । ଆମର ଏଇ ଶାସ୍ତ୍ରର ରୂପକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହେଲେ, ତାକୁ ଏକ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେଲେ, ତା'ର ସମ୍ପ୍ରଦାନକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ପ୍ରଦାନ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ନୂତନ ସମ୍ପ୍ରଦାନ ପ୍ରଣୟନ ଲାଗି ବିଶ୍ୱ ହିନ୍ଦୁ ପରିଷଦ, ସ୍ୱାମୀ ମୁକ୍ତାନନ୍ଦଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଅକ୍ଟୋବର ୧୪, ୧୯୧୮ରେ ଏକ କମିଟି ଗଠନ କରେ । ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଲା “ଭାରତର ସକଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଲାଗି, ତାହାର ଏବର ସମ୍ପ୍ରଦାନ ଦାୟୀ, ଯେହେତୁ ତାହା ହିନ୍ଦୁ ବିରୋଧୀ । ତାହା ଗତେତ୍ତୁ, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାକୁ ଭୁଲି ଉଠେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରେ । ଭାରତର ଶକତି, ଅଶକ୍ତି ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ସଂଘର୍ଷକୁ ନଷ୍ଟ ଓ ବିପନ୍ନ କରେ । ତାହା ଦେଶରେ ଦାଶତ୍ୱ, ଅନ୍ଧାର ଓ ଅଧର୍ମକୁ ବୃଦ୍ଧି କରେ । ତେଣୁ ତାକୁ ଉଚିତ ନୁଆଁକରି ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ ।”

ତାହା ପ୍ରଥମେ ଆକ୍ରମଣ କରେ ଆମର କାଷ୍ଠାୟ ପତାକାକୁ, ଯେହେତୁ ଏଥିରେ ଅଶୋକଚକ୍ରର ଚକ୍ରେ ରହିଛି । ତାହା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ସୂଚନା ଦିଏ । ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି, ତାହା ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ । ପ୍ରେମ, ସମ୍ୟକ, ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟର ସଙ୍କେତ ଦିଏ, ଯାହାକି ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ବିରୋଧୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦର ପରମଶତ୍ରୁ । ମୁକ୍ତାନନ୍ଦଙ୍କ ମତରେ “ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ପ୍ରଦାନ ଲୋକବିରୋଧୀ ।” ତାକୁ ଦଳିତ, ଗରିବ, ଅନୁନ୍ନତ ଜାତି ଓ ନାଶ୍ୱାନଙ୍କ ଲାଗି ଗତୋତ୍ତର କରିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଯେତେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂରକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି, ତାକୁ ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାହା ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ଭାବକୁ ଜାଗ୍ରତ କରେ । ତତ୍ପର ସମସ୍ତେ ସମାନ ହେବେ । ଅନ୍ଧବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ହେଲା ପ୍ରକୃତ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରିଛି ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ସେମାନେ ଯେପରି ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ଓ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବନ୍ୟପଶୁଙ୍କ ଭଳି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ସେହିପରି ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତୁ ।

ସମ୍ବିଧାନ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବିଧା ଦେଉଥିବାରୁ ତାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି । କହନ୍ତି, ମୁସଲମାନଙ୍କ ପର୍ବନାଲ ‘ଲ’ ଯିବା ଉଚିତ୍, ସିଦ୍ଦିକ କୋର୍ଟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ ହେବା ଦରକାର । ଅଥଚ, ତେଣେ ଦାମ୍ କରନ୍ତି ସେ “ରାସ୍ତା, ଧର୍ମ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଷୟ ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।” ବିବାହ ନେଇ କୌଣସି ଆଇନ ରହିବା ଅନୁଚିତ (ଜାନୁୟାରୀ ୧୯, ୧୯୯୩) ଏହାର ଅର୍ଥ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ବାଲ୍ଲବିବାହ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଆଇନସଙ୍ଗତ ନ ହେବାଟି ଧର୍ମ ଓ ବିବାହ ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ।

ବିଜେପିର ଉପସଭାପତି କେ. ଆର୍. ମାଲକାନ, ମନୁସ୍ମୃତି ସହିତ ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ନ ଛାଡ଼ିବାଦିଗରେ ଗୋଲଓଁଲକରଙ୍କୁ ଦର୍ଶାଇଥାନ୍ତି । (ଦି ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍. ଷ୍ଟୋର) । ବିଶ୍ୱହନୁ ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତି ହନୁ ଆଡ଼୍‌ଭେକେଟ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ସେହି ମର୍ମରେ ସମ୍ବିଧାନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦାବୀ କରେ । ତତ୍କାଳୀନ ସୁ. ପି.ର ବିଜେପି ସରକାରଙ୍କର ଆଡ଼୍‌ଭେକେଟ୍ ଜେନେରାଲଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଲେ ମନୁସ୍ମୃତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ ଦିଏ । ମନୁ, ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ସମସ୍ତ ମାନବଜାତିର ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି, ସବୁକାଲର ମାନବଜାତି ଲାଗି ତାହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

ମନୁସ୍ମୃତି ସହ ଭରତ ସମ୍ବିଧାନରେ ସ୍ଥାନ ନିଏ, ତେବେ ତା’ର ବାଖ୍ୟା କରିବ କିଏ ? ବିଶ୍ୱହନୁ ପରିଷଦର ସାଧାରଣ ସମ୍ମାନ ଅଶୋକ ସିଂଗଲ କହନ୍ତି, “ଆମର ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନେ ଯାହାକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରନ୍ତି, ଆମେ ତାକୁ ନିୟମ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।” (୪, ଡିସେମ୍ବର ୧୯୯୬) ସେହିପରି ଜଣେ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ହେଲେ ଆମ ପୁରୁର ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଜାତିଭେଦ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଆଦି ହନୁ ଧର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । କାହିଁକି ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ କହନ୍ତି, “ମନୁସ୍ମୃତି ନିଷ୍ପାତ୍ତପର ର୍ମାଙ୍କ କୃତ, ସେଥିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅସମ୍ଭବ ।” ତାଙ୍କ ମତରେ କେବଳ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀ ଲୋକଙ୍କର ଭେଦ ଅଧିକାର ରହିବ । ଭେଟରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବାକୁ ହେଲେ, ଘର ଥିବ ଓ ଭୁଗଳସ୍ଥ ଦେଉଥିବ । ବୟସ ୩୦ରୁ ୭୦ ହୋଇଥିବ । ଆଉ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାରିଜ୍ଞ ମଧ୍ୟ । ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଚୈତସି ଗରିବ ଲୋକ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ଶେଷ ସର୍ତ୍ତ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁଗାମୀ ସେହିମାନେ କେବଳ ତାହା ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାରେ ଉକ୍ତ ।

ଏମାନେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଘୋର ବିରୋଧୀ । ମୁଜ୍ଜାନଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରତିନିଧି ମୂଳକ ଶାସନ ବଡ଼ ଖର୍ଚ୍ଚବହୁଳ । ଭରତ ଭଲ ଦରିଦ୍ର ଦେଶରେ ତାହା

ଗୋଟିଏ ହାତୁରଙ୍ଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ତେଣେ ବିଧାନସଭା, ପାଲିଆମେଣ୍ଟ, ଶୁକ୍ରପତି କ୍ଷମତା, ଯୁକ୍ତଯୁଗ ବିଶ୍ୱାସୀୟ ଓ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜେନେରାଲ ଆଦି ଗଣତନ୍ତ୍ରର ମୌଳିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସବୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଷୟ । ରାଜା କେବଳ ଧର୍ମକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରନ୍ତି । ତାହା ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ । ହିନ୍ଦୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ନେତାମାନ ରାଜାଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ବିବରଣୀ । “ମହାରାଜା ବାରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ଜଗତର ହୃଦୟର ସମ୍ରାଟ” ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତା’ କହେ, ଆର୍. ଏସ୍. ଏସ୍. ହିନ୍ଦୁ ମୁଖପତ୍ର “ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ” (୭, ଡିସେମ୍ବର ୧୯୧୬) । ଅତଏବ ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ପରିଚିତ ହେବ ମନୁସ୍ମୃତିର ଭିତ୍ତିରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ମତ ଓ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରସ୍ତୋଗ ।

ଏହା କରାଯାଏ, ଧର୍ମ ନାମରେ ରାମ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଡାକଦେଇ । ସେହି ରାମରାଜ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦର ଅଧୀନ । ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀ ଓ ନୀତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରେ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ନିଷ୍ପେଧ ଆଜ୍ଞା ଅମାନ୍ୟ କରି ଶୁଦ୍ର ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ତପସ୍ୟା କରିବାରୁ ରାଜା ରାମ ତା’ ଶିରଚ୍ଛେଦ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ରାମରାଜ୍ୟ ବସ୍ତୁତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟବାଦ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନାମରେ ଚଳାଇବାର ଚେଷ୍ଟା ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ରାମ ରାଜ୍ୟ, ହିନ୍ଦୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକବାଦୀଙ୍କ ରାମରାଜ୍ୟଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ, ତା’ର ପୂର୍ବ ବିରୋଧୀ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ରାମରେ “ମୋର ରାମରାଜ୍ୟଦ୍ୱାରା ମୁଁ ହିନ୍ଦୁରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରେ ନାହିଁ, ମୋର ରାମରାଜ୍ୟ ଅର୍ଥ ପବିତ୍ରରାଜ୍ୟ, ତତ୍ତ୍ୱବାଦରାଜ୍ୟ । ମୋଲଗି ରାମ ରାଜ୍ୟ ଏକ ଓ ସମାନ ଦେବତା । (My Ram Raj—I do’nt mean Hindu Raj, I mean by Ram Raj—divine Raj—The kingdom of God. For me Ram and Rahim are one and the same deity.)

ରାଜନୀତିରୁ ଧର୍ମକୁ ଅଲଗା କରିବା କଥା ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ-ମାନେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ କବରରୁ ଉଠାଇ ଅଣି କହୁଛନ୍ତି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଧର୍ମର ରାଜନୀତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ରାଜନୀତି ସହିତ ଧର୍ମକୁ ସଂଯୋଗିବାକୁ ହେବ । ତାକୁ ଅଲଗା କରିବା ଅନୁଚିତ । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ କ’ଣ ? ଧର୍ମ କହୁଲେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କ’ଣ

ହୁଏନି ? ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାଷାରେ, “ଧର୍ମ ବୋଲଲେ ମୁଁ କ’ଣ ବୁଝେ ? ବୁଝାଇଦିଅ—
ତାହା ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ନୁହେଁ—ଅବଶ୍ୟ ସାହାକୁ କି ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଠାରୁ ମହାର୍ଗ ମନେ
କରେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ହେଉଛି ସେହି ଧର୍ମ, ସାହାଙ୍କ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ଅନ୍ତତମ
କରିଦାଏ—ସାହା ମଣିଷର ସେହି ପ୍ରକୃତିକୁ ବଦଳାଇ ଦିଏ, ସାହା ମଣିଷକୁ
ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସତ୍ୟ ସହିତ ଅବଲେକ୍ୟ ଭାବେ ବାନ୍ଧିଦିଏ, ସାହାଙ୍କ ସହ ଜର୍ମାନ, ପକ୍ଷୀ
କରୁଥାଏ । ତାହା ମାନବ ପ୍ରକୃତିର ଅକ୍ଷୟ ଉପାଦାନ, ସାହାଙ୍କ ପରପୁଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ
ଦିଶିଲେ ତୋହେ ମୂଲ୍ୟ ଅତ୍ୟଧିକ ନୁହେଁ । ତାହା ଅପଣାକୁ ନ ପାଇବା, ତା’ର
କର୍ତ୍ତାକୁ ନ ଜାଣିବା, ସେହି ଜର୍ଜର ସହିତ ଜନର ପ୍ରକୃତ ମିଳନକୁ ପଥାର୍ଥ ମୂଲ୍ୟ
ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଆତ୍ମାକୁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅସ୍ଥିର କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।”* ତାହା ହେଉ
ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଧର୍ମ, ସାହାଙ୍କ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଆତ୍ମର ଉଦ୍ଧୃତ୍ବ । ତେବେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତି
ସେହି ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ହେଉଛି, “ହିନ୍ଦୁବାଦ ଗୋଟିଏ ଏକରୂପିଆ ଧର୍ମ ନୁହେଁ ।
ସେଥିରେ ଦୁନିଆର ସବୁ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଉପାସନାଲଗି ସ୍ଥାନରହିଛି...ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ କହେ,
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନର ବିଶ୍ବାସ ଓ ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ଉତ୍ତରକୁ ଉପାସନା କରନ୍ତୁ । ତାହାସବୁ
ଧର୍ମ ସହିତ ଶାନ୍ତିରେ ଚାସ କରେ ।” କାରଣ ଜଣକଠାରୁ ଅନ୍ୟଜଣକୁ ଅଲଗା
କରିବାପାଇଁ ଧର୍ମ ହୋଇନାହିଁ । ସବୁ ଧର୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ...
ମୋ ସ୍ବପ୍ନର ଭାବନାରେ ଗୋଟିଏଧର୍ମ, ପୁରୁଷର ହିନ୍ଦୁ ବା ପୁରୁଷର ମୁସଲମାନହେଉ

* “Let me Explain what I mean by religion. It is not the Hindu religion, which I certainly prize above all other religions, but religion which transcends Hinduisim, which changes one’s very nature, which binds one indissolubly to the truth within and which ever purifies. It is the permanent element in human nature which counts no cost too great in order to find full expression and which leaves the soul utterly restless untill it has found itself, known its Maker and appreciated the true correspondence between Maker and itself” (Yound India, May 14, 1920, Collected Works of Mahatma Gandhi Vol. 17, Publication Division, 1965, P---400)

ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ ବିକାଶ ଲଭିବରୁ ମୁଁ ଶ୍ରେୟାନ୍ତୀ । ମୁଁ ପୁରାତନ ସଂସ୍କୃତିର ଦେବାକୁ
ଶ୍ରଦ୍ଧା । ଯେଉଁ ସବୁଧର୍ମ ପରସ୍ପର ପାଖାପାଖି ହୋଇ କାହିଁ କରିବେ ।”*

*

ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ଗମ ଜନଭୂମି ବାବୁ ମହଲରୁ କଥା ଅମାମାଂସିତ
ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି । ଶୁଦ୍ଧ ଅଧର୍ମ, ଶ୍ରେୟରେ ମୁର୍ତ୍ତିରଖି ପରେ ଲୋକପୁଷ୍ଟ
ମହଲରୁ ବାହାରି, ତା’ ଉପରେ ତେଜ ପକାଇ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟ କଲେ ତାହା ମନ୍ଦିର
ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ । ତାହା ଦେବଲ ମଣିଷ, ମଣିଷ ମଝିରେ ଚିତ୍ରତା ଓ ଶମ୍ଭୁତାକୁ
ବୁଦ୍ଧିକରେ । ହୃଦୟ, ଦୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରତିଶୋଧର ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ନାଶକ କରେ ।
ସେଥିରେ ଧର୍ମର ଗୌରବ ପ୍ରଶ୍ନନାହିଁ । ଅରମ୍ଭରୁ ତାହା କପର ରାଜନୈତିକ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅସିବୁ, ସେହି ଅନ୍ତୋଳନ ହିଁ ତା’ର ପ୍ରମାଣ ।
ଗାନ୍ଧିଜୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ, ‘ମନ୍ଦିର ଦେବଲ ଲଟା ଓ ମାଟଲରେ ତଡ଼ା ଏକ ଯୋଧ ନୁହେଁ,
କି ସେଥିରେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଦେଲେ ତାହା ମନ୍ଦିର ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ ।
ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେହରେ ଲବ୍ୟାସ କରିବାରେ ତାହା ମନ୍ଦିରରେ ପରିଣତ ହୋଇ-
ପାରେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପୁରୋହିତକୁ ତାଙ୍କିବା, ମନ୍ଦିରର ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟର ଦେବା, ସୁଦ୍ଧା
ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିବାରେ କପଟତା ଥାଇପାରେ । ସତ୍ୟ ହେଉଛି ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ଦିର
କର୍ମରେ ବଳପ୍ରୟୋଗ, ସେମାନେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ତାଙ୍କର ଲବ୍ୟ କର୍ମରେ
ବ୍ରତ ସାଧନରେ କଟାକାରି ଉପକ୍ରମ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସୁକର୍ମର ଫଳ ମନ୍ଦିରକୁ
ସମର୍ପଣ କରିଦେବା ଦରକାର । ମନ୍ଦିରର ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୋହିତ, ପରାକ୍ରମକୁ ଏକ
ବୈଶାଳ୍ୟର ଲବ୍ୟ ଯାଦନ କରିବାକୁ ହେବ । ତାହାହଲେ ଜଣେ ମନ୍ଦିରରେ
ପ୍ରବେଶ କଲେ ମାତ୍ର ତା’ର ହୃଦୟ ଭରଳିତ ହୋଇଯିବ । ଯଦି ମନ୍ଦିର ସେହି
ପ୍ରକାରର ନ ହୁଏ, ତା ପଛରେ ଯଥେଷ୍ଟ ମାତ୍ରାରେ ମନ ଓ ହୃଦୟର ନିର୍ମଳତା ନ

*Hinduism is not an exclusive religion. In it there is room for the worship of all the Prophets of the World... Hinduism tells everyone to worship God, according to his own faith and Dharma. So it lives at peace with all religion. Religions are not for separating man from one another. They are meant to bind them... I do not expect India of my dream to develop one religion i.e. to be wholly Hindu or wholly Musalman; But I want to be wholly tolerant with its religions working side by side with one another.

(Message of Mahatma Gandhi, edited by Mohan Rao)

ଥାଏ, ତେବେ ତାହା ବଦଳି ଯିବ ଯୌଧିଯାଏ । ତାହା ଦୃଷ୍ଟି ଉପରେ ଗୋଟାଏ
 ଗୋଟ । ତାକୁ ଗଢ଼ି କୁଟାଯାଇଥାଏ, ତାହା ମାଡ଼ି ବସିଥବା ଜମି ସହ
 କେବଳ ନଷ୍ଟହେବ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅସାଧୁ ପଡ଼ିରହିବ । ତାହା କୌଣସି କାମରେ
 ଲାଗିବ ନାହିଁ । ତାହା ଏବଂ ମାୟାସକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପଡ଼ିବ ହୋଇପାରେ ।
 ଏପରିକି ବହୁ ପଣନ ସ୍ଥଳ ହୋଇପାରେ” (Collected works, vol.15,
 Page 485, 86.) ମସଜିଦ୍‌ର ଧୂଂସସ୍ତୁପ ଉପରେ ଜର୍ମିତ ବର୍ତ୍ତମାନର
 ଯୌଧି କେତେଦୂର ମନ୍ଦର ପଡ଼ିବାର, ତାହା ଏହିସବୁ ବୁଝାଏ ।

ଜଳର ଚଣ୍ଡାସ, ଉପାସନାର ପବନ ଭିତରେ ରହୁଥିବା ଏ ମଣିଷ ଧର୍ମ,
 ଧର୍ମ ହୋଇଥାଏ । ତାହା ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅନ୍ୟର ଚଣ୍ଡାସ ଓ ପବନ ଉପରେ
 ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରେ ତାହା ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ଆଘାତ କରେ । ତାହା
 କଣିକା ଦ୍ଵାରା ସେ ନିଜେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ
 ବରୁଣରେ ପରି ଲବ୍ଧିପାରେ ତାହା ରାଜନୈତିକ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରେ । ତେଣୁ
 ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା କେବଳ ଏକ ଧର୍ମୀୟ ମତବାଦ ନୁହେଁ । ତାହା ମୂଳତଃ ରାଜନୀତି
 ଏବଂ ଧର୍ମ ମାନବ ଶାସ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର ଅବରଣ ତଳେ
 ଧର୍ମ ମୂଳତଃ ସେହି ରାଜନୈତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୁରଣ କରେ । ପାକିସ୍ତାନ ଗଠନ,
 ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ହିନ୍ଦୀଭାଷା ବାବଦ ମସଜିଦ୍‌ର ପତନ, ତା’ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦଶବାର୍ଷିକୀ
 ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ତା’ର ଏକ ଏକ ଜୁଲୁଜୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ସେହି
 ରାଜନୀତିକୁ ପଦ ଅନ୍ତର୍ଗତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କଥା ଦେଖାଯାଏ, ଦେଖିବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ
 ଭାବରେ ତା ପଛରେ ସବୁଠି ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଵାର୍ଥ ଲାଜିବ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର
 ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ, କେବଳ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକକୁ ହାଣି, ମାଡ଼ି, କଟି
 ତାଙ୍କ ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସାୟ ବା ସମ୍ପତ୍ତି ବାଡ଼ି ଅତି ଦଶଲ ଚଣିବା ନୁହେଁ, ସେଥିପ୍ରତି
 ଜଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀଙ୍କର ନଷ୍ଟ ରୂପକୁ ଡାକିବା ମଧ୍ୟ ତା’ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ,
 ସେପରିକି ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କର ଲୁଣ୍ଠନକାରୀ ନହୋଇ ତାଙ୍କର ସାଶନକାରୀ ଭାବେ
 ଦେଖାଦେବେ । ଏବେକି ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଲାଗି ଜଳର ଲୁଣ୍ଠନ ଓ ଗୋଷ୍ଠି
 ଗଢ଼ିବା ନ ଦେଖି କେବଳ ଜଳର ଗୋଷ୍ଠି ନିର୍ଦ୍ଦାୟକ ହିଁ ଲାଗିବେ । ତେଣୁ
 ଦେଖାଯାଏ, ସବୁଠି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ନେତା ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ପରୋକ୍ଷ ଭାବେ
 ସେହି ସ୍ଵାର୍ଥଲାସ୍ତ୍ର ନେତା ।

ଅନ୍ୟତ୍ରାୟ ଉପର ଓକି ଧର୍ମୀୟ, ହିନ୍ଦୁ ଲେଖକ ହୋଇଥିଲେ ସବୁ ସମସ୍ୟାର
 ସମାଧାନ ହୋଇଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମକୁ, ସେମାନେ ଦେଖୁ ନୁହେଁ ମୁହଁକୁ
 ଟାଣି ନିଅନ୍ତି । ଧର୍ମ ହିନ୍ଦୁ ଲେଖକ ମନ୍ଦିତ ହୁଏ, ତା’ର ଲୋକଙ୍କରେ ଦେଖେ ଧର୍ମ

ଅନ୍ଧ, ତାହା ସେତେ ଶ୍ରେଣେ ବଢ଼ିଲା ହେବ । କାରଣ ସେହି ଜାତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମକୁ ତା'ର ଶ୍ରେଣୀ ଗଠନରେ ଉପାଦାନ କରିବ, ତାକୁ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଓ ଯୁକ୍ତଯୁକ୍ତ କରି ଥୋଇବ । ତାହା ହାତଲ କରିବା ଦରଲେ ହୁଏ, ଦ୍ରୋଷ, ଦଙ୍ଗା, ସଂଘର୍ଷର ସ୍ତୋତ କୁଟାଇବ । ନେତୃତ୍ୱ ସ୍ୱରୂପ କୌଣସି ଧର୍ମ, କ କୌଣସି ଜାତି, ଧର୍ମ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲେଖେ ବାଦ ପଡ଼ିବେନି । ସେହି ଭାବୁଥିବାଦ ଶେଷରେ ଗୁଡ଼-ଯୁକ୍ତରେ ପରିଣତ ହେବ । ସୁଦୂର ଦୁଇଶହରୁ କିଛି ଜାତି, ଏବେ ବହୁଶହରେ ବଢ଼ିଲା ହେବାରେ ତାହା ନିଜର କୌଶଳିକ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହରାଇବ । ପଶ୍ଚିମରେ କାଶ୍ମୀର ଓ ପଞ୍ଜାବରୁ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମଞ୍ଜି ରହିବ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତାବାଦର ଦାବୀ ମଧ୍ୟ ଉଠୁ ।

ସମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଶତ୍ରୁତା ଓ ସଂଘର୍ଷ ଭିତର ଦେଇ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଜନ୍ମନେବ, ତାହା ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ସଦାସର୍ବଦା ସେହି ବିଦ୍ରୋହ ବା ସଂଘର୍ଷର ପଛାକୁଡ଼ି ଆଣି କରିବ । ତା ନଦେଲେ ନାହିଁ ପକ୍ଷରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ଚର୍ଚ୍ଚା ରହିବାର କୌଣସି ଭାବି କ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ମୂଳଜାତି ଲୋପପାଇବ । କାରଣ ଧର୍ମୀୟ ଶକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ମୈତ୍ରୀ ପ୍ରୀତି ଓ ମିଳନର ପଥ ହେଉଛି—ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ଥିତିର ବିଲୟର ପଥ । ତତ୍ତ୍ୱର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନେ ତାଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ୱ ସହ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ହରାଇଥାନ୍ତି । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଚିନ୍ତା, ବିଦ୍ରୋହ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ବଞ୍ଚାଇରଖିବା ଓ ବୃଦ୍ଧି କରିବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ସେହି ଦଳମାନେ ଦୃଢ଼ ରହିପାରନ୍ତି ଓ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ପାରନ୍ତି । ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର ଜୀବନର ପ୍ରାଣବୟୁ । ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଶ୍ରେଣୀ ଦଳମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ସଫଳ ପ୍ରକାର ସଂଘର୍ଷ ଶତ୍ରୁତାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ।

ଭାରତରେ ବଢ଼ିଲା ଧର୍ମର ଲେଖେ ଏପରି ଉଦ୍‌ଘାଟନ ହୋଇ ରହିଛି ଯେ, କୌଣସି ଶ୍ରୀମାତ୍ର ଉଦ୍‌ଘାଟନ, ତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତାରେ ଭାଗ ଭାଗ କରି ନ ପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମୀୟ ଶକ୍ତି ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତି, ଉପଜାତିରେ ଲେଖେ ନିଶ୍ଚୟ ରହିବେ । ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ସମସ୍ୟା, ଭାଷା ଓ ଜାତି ସମସ୍ୟା, ସବୁ-ବେଳେ ଲାଗି ରହିବ । ସର୍ବ ପ୍ରକୃତି ଭାରତକୁ ଏପରି ଗୋଟାଏ କରି ରଖିଛି ଯେ, ସେ ଧର୍ମୀୟ ବିଭାଜନଦ୍ୱାରା ତା'ର ପ୍ରାକୃତିକ ଜୀବନ, ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ସବୁ ବିପନ୍ନ ହେବ । ନଦୀନଳ, ପାହାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲଠାରୁ ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଆଦିଙ୍କ ସହୁତ ତା'ର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ଭାଗ ଭାଗ ହେବାରେ ଭାରତର କୃତ୍ରିମ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଲେଖ ପାଇବ । ସେହି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନେ ଭାରତୀୟତା, ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ନାମରେ ତା'ର ବିଭେଦକରେ ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାନ୍ତି, ସେଥିରେ ବଳୀ

ପରେ ସେହି କରଗାୟ ସମ୍ପୃକ୍ତ । ତାହା କରନର ଶରୀର ସହିତ ତା'ର ଅନୁରାଗକୁ ଏପରି ଶକ୍ତିର, ବିକୃତ ଓ ବିଚିତ୍ର କରିଦେଇ ଯେ, ତାହା ନିଜର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟର କରଗାୟ ସମ୍ପୃକ୍ତର ରୂପ, ତା'ର ଶକ୍ତି ଓ ବିଭବ ହରାଇ ଶେଷରେ ହୃଦ୍, ଶିଶ୍, ବୌତ, ମୁହଲମାନ, ଶ୍ରୀକ୍ରିୟାନ ଆଦି ସମ୍ପୃକ୍ତରେ ପରିଣତ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଶରୀରର କି ତେଜୋବଳ ଚିତ୍ତିକାରେ, ଭରତର ଅନାଳର ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ତା' ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେବ ।

ସଂସ ପରିମାରର ସେହି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ପ୍ରଭାବ, ବିଶେଷ କରି ଓଡ଼ିଶା ସଂସ୍କୃତିର ବିଶେଷ । ସେପାଇଁ କେବଳ ଶରୀରର ସଂସ୍କୃତିକୁ ହୃଦ୍ ସଂସ୍କୃତିର ରୂପ ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ, ତାକୁ କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଂସ୍କୃତି ରୂପେ ଥିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ, ତାକୁ ନିଜର ଶକ୍ତିନୈତିକ ଅସ୍ଥ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ । ତାହା କରବାକୁ ଯାଇ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଯିତିହା ପରମ୍ପରାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ତାକୁ ଧ୍ବଂସ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତା'ହା ବିନା ତାହାର ଅସ୍ତରର ଅସମ୍ଭବ । କାରଣ ଓଡ଼ିଶାର ସଂସ୍କୃତି ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତି, ଯହାର ଭିତ୍ତି ଓ ନୀତିର ଆଧ୍ୟାତମ ହେଲା ସାମ୍ୟ ମୈତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରୀତି — ଯାହାକି ସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମରୂପ ସଂଖ୍ୟାଶ୍ରମର ଉତ୍ପତ୍ତିରେ । ତା'ର ମାର୍ଗ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା, ମଣିଷ, ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ସକଳ ପ୍ରକାର ଭେଦାଭେଦ, ଅସାମ୍ୟ ଓ ପ୍ରୀତିହୀନତାକୁ ଚିତ୍ତହୀନ କରି ଦୂର କରିବା । ତେଣୁ ତାହା ମଣିଷକୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସଂଖ୍ୟା ସ୍ବାର୍ଥ, ମତ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଆକ୍ରମଣର ଚକ୍ରମାଳେ ନ ଦେଖି, ଦେଖେ ଏକମାତ୍ର ଅନାଦିତ ମାନବର ଦୃଷ୍ଟିରେ । ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତି, ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ସହିତ ମାନବତାର ଦକ୍ଷତାର ବାନ୍ଧିବା, ଶୁଦ୍ଧିକରିବା ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀଙ୍କର ନୀତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୁଏ, ମଣିଷ ନିଜରେ ପଦା ଭେଦାଭେଦ, ଅସାମ୍ୟ ଓ ହଂସା ପ୍ରଭୃତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା । ତାକୁ ଅବଚରଣ ଅମଣିଷତା ଭିତରେ ନିମଗ୍ନ କରି ରଖିବା । ତା'ର ଏକମାତ୍ର ପଦ୍ଧତି ହେଲା ସେହି ସାମ୍ୟ ମୈତ୍ରୀ, ପ୍ରୀତିର ଭାବକୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କରି ତା' ସ୍ଥାନରେ ଦ୍ରବ୍ୟ କରଣ ଓ ସଂଘର୍ଷର ଭାବକୁ ସଦା ଉଦ୍ରେକ କରିବା ।

ତାହା ଜଣାଇ ଦିଏ, ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ବିଶେଷ ବିନା ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ବିଳମ୍ବ ଦ୍ଵାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେହି ସଂସ୍ଥାମରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରତି ଲେବଳର ଭକ୍ତି, ବିଶ୍ଵାସ ମୋହକୁ ସେମାନେ ନିଜର ଅସ୍ଥ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ । ସେହେତୁ ସେହି ସଂଘର୍ଷର ମୂଳଉତ୍ସ ସ୍ତେରଣ ଆଉ ନେତୃତ୍ଵ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାହିଁ, ତାହା ଅସେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶରୁ । ସେହି ଜଗନ୍ନାଥବାଦ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଲାଗି ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ ସ୍ବାମି ଧର୍ମର ମୋହକୁ । କାରଣ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ମଣିଷ ନିଜର

ହୃତାହୁତ ଶୁଣ ହୁଏନା । ସେହୁ ମୋହପ୍ରସନ୍ନ ଲୋକଦ୍ୱାରା ଯେ କୌଣସି ବାଣୀ ଚଳଇ
ନିଆଯାଇପରେ । ତେଣୁ ସେହୁ ବସନ୍ତପ୍ରସନ୍ନ ଭରତୀୟ ପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ନାମକ
ପ୍ରହସ୍ୟ ବିଶ୍ୱକବି ରସାଦ୍ରୁ ନାଥ ଜାଣଇ ପାଠକ୍ୟାନ ବାଣୀ ଶୁଣାଇ ଯାଇଛନ୍ତି—

“ଧର୍ମେଇ ଦେଶେ ମୋହୁ ଯାତେ ଏସେ ଧରେ,
ଅଳ ସେ ଜନ ମରେ, ଆଉ ଶୁଧୁ ମରେ ।
ନାହିଁକ ସେଇ ପାୟୁ ବ୍ୟାଧାର ବର
ଧର୍ମିକତାର କରେ ନା ଅଡ଼ମ୍ବର ।
ଶୁକା କରାୟା ଜ୍ଞାନେ ବୁଦ୍ଧି ଆଲେ
ଶାସ୍ତ୍ର ମାନେନା, ମାନେ ମାନୁଷେର ଭଲେ ।”

“ହେ ଧର୍ମରାଜ, ଧର୍ମ ବିକାର ନାଶି
ଧର୍ମମୁକ୍ତନରେ ନାଶାଉ ଅସି
ଯେ ପୁରାବେଦୀ ରକ୍ତେ ଶିଶୁରେ ଭେଷେ
ଭଲେ ଭଲେ ଅଳ ଭଲେ ତା’ର ନାଶେସେ
ଧର୍ମ ମାରକ ପ୍ରାଣୀରେ ବଳୁ ହାନେ
ଏ ଅଭାଗା ଦେଶେ, ଶୁନେଇ ଅଲୋକ ଅନେ ।”

(୩୧ ଦୈଶାଖ୍ୟ ୧୩୩୦)